

MA-177

Somogy megyei Múzeum

MA-177

Néprajzi Adattár

Gyűjtő: Hlt. Ist. Tancsics, Magyar József

gyűjtés ideje: 1953/54

Tantálcím: Monográfia

48 lap, 38 db fotó, 4 db alrajz

27 db grafika, 10 db térkép

1 kimentetés, 2 egyéb

Földrajzi m. t. c., Saigráv

kat. m. t. c.; XXIII

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Levegőszedő

1. részbe az egyiket Hlt. Ist. István adta.

Ságvár

191

monográfiájának elkészítői !

Smelka F, Lakics F, Kóczán T, Meszlényi József
Lenkei Józsefné, Matényi Z, Meszlényi Zsóka.

1953/1954!

T: 420.
37 foto
5 térk.
40 rajz

I.

KIRPI-ÉRTÉK MŰZSEUMI KARTON

Majtényi József

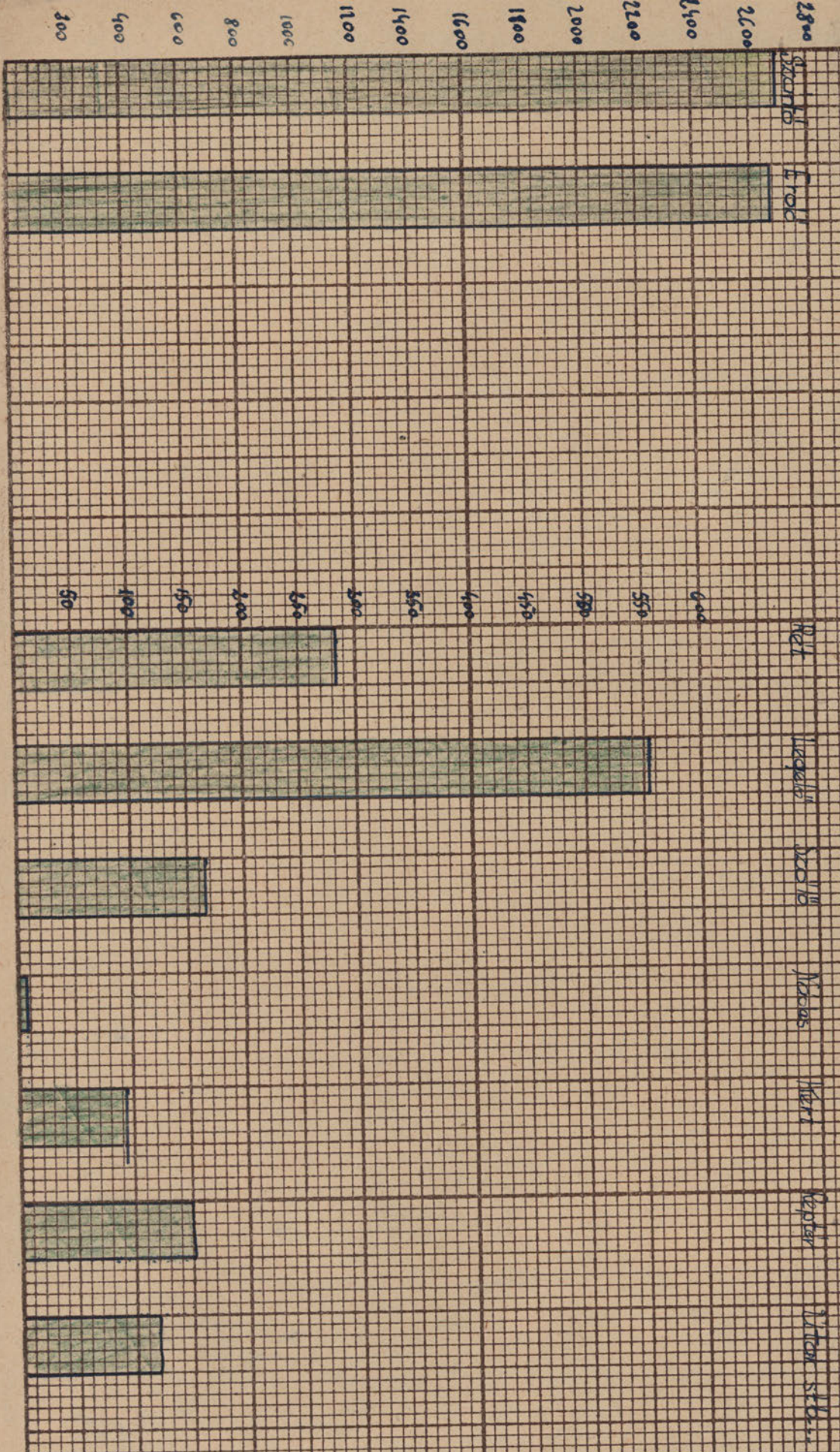
191

Sedgés

12 grafikon.
24 rajz.
4 alaprajz.
5 térkép.

W.A.

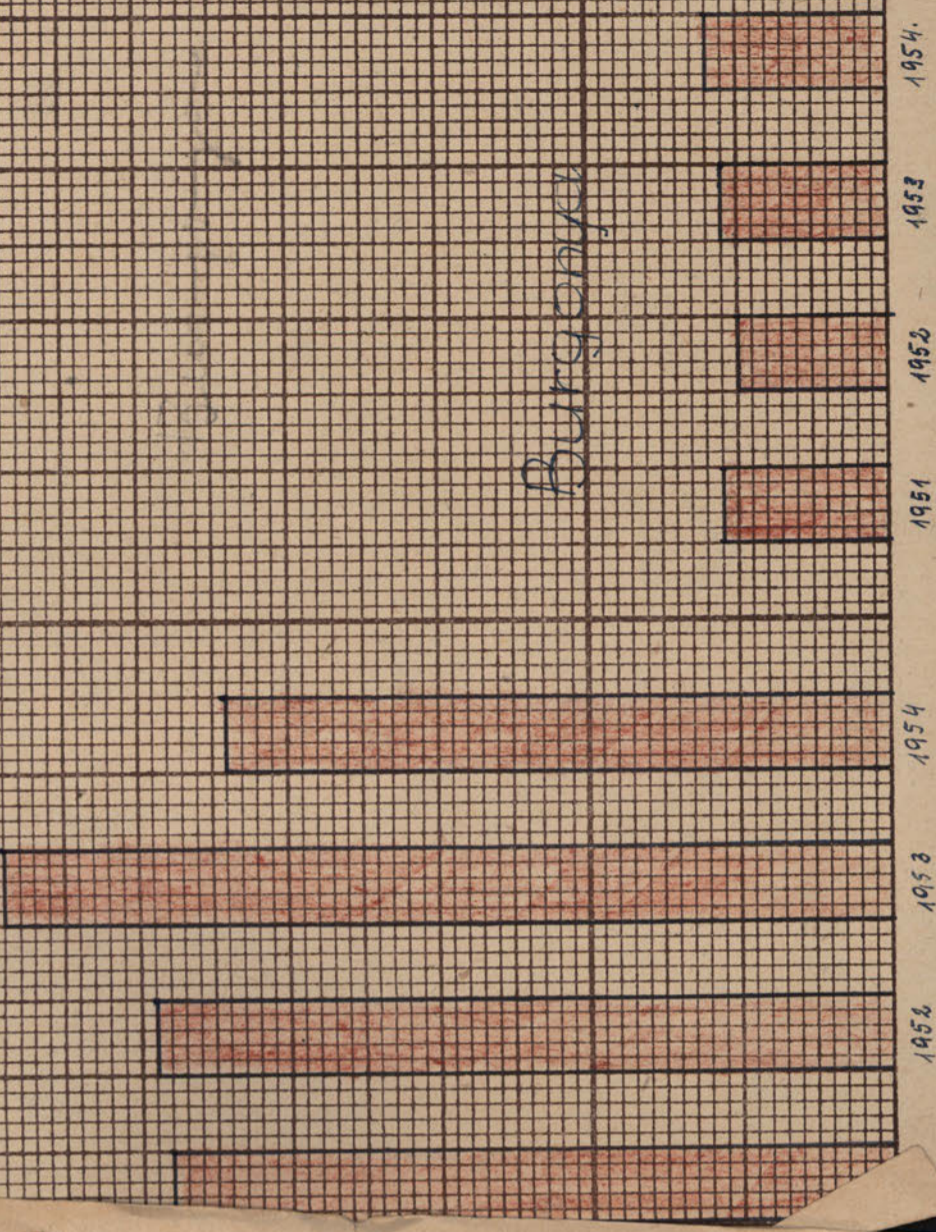
Hufföldterületen megosztásai, 1954-ben

VIZ

Kukorica

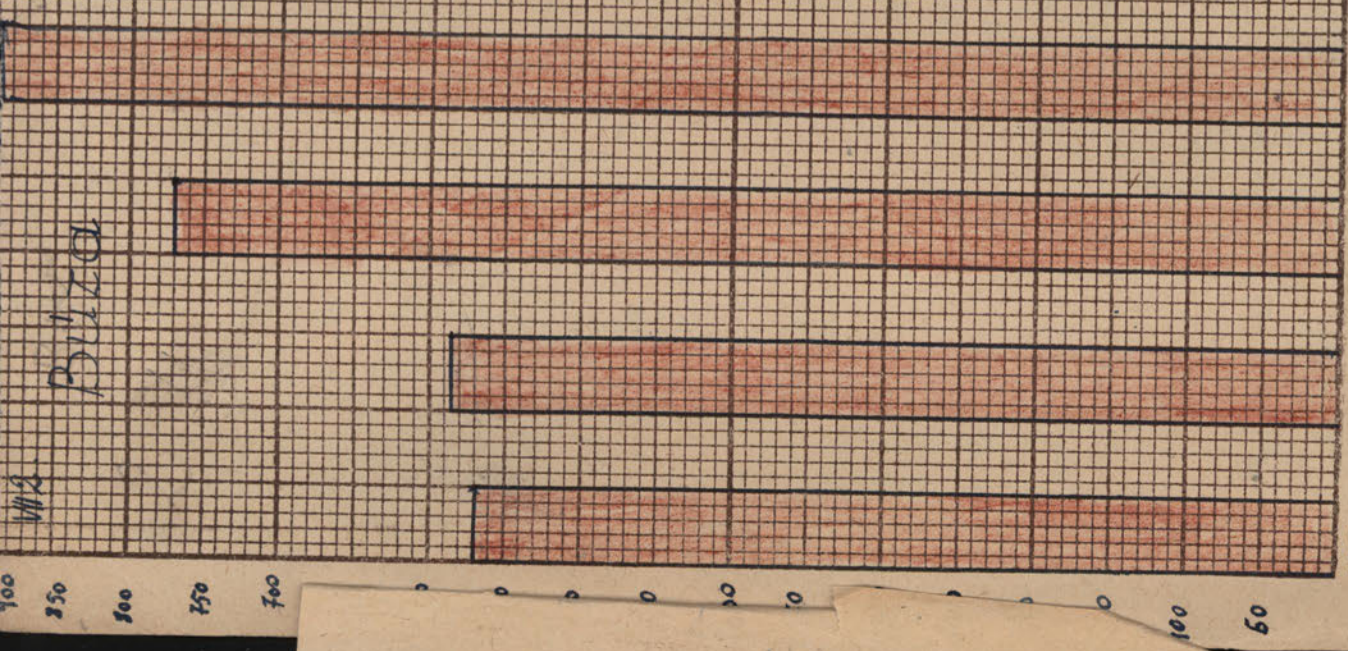
Burgonya

1950 1951 1952 1953 1954

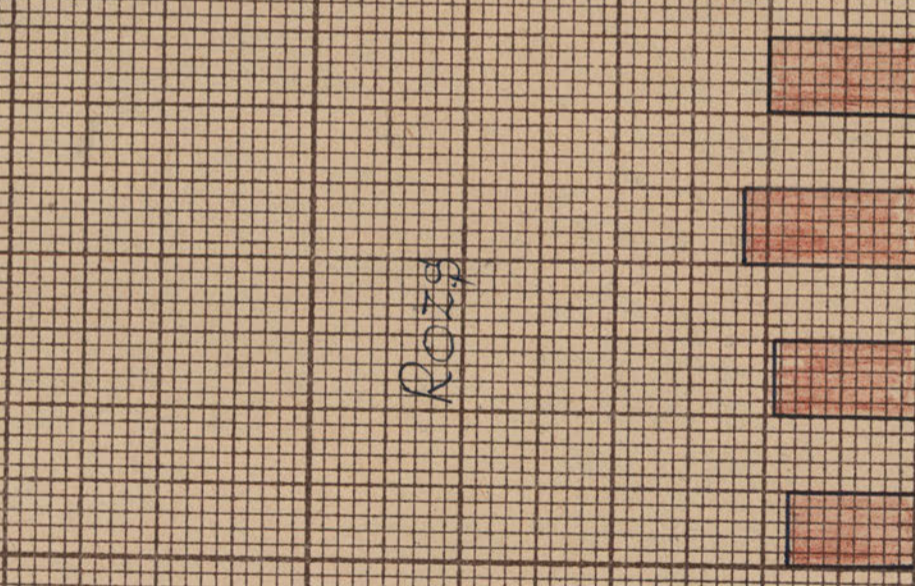
(1/6)

Kösterület 1951-1954-ig

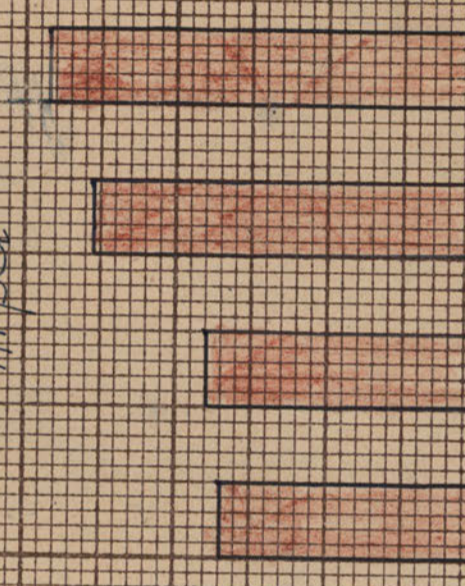

Búza

Rozs

Árpa

Zab

1951

1951

1953

1953

1952

1952

1954

1954

1954

1951

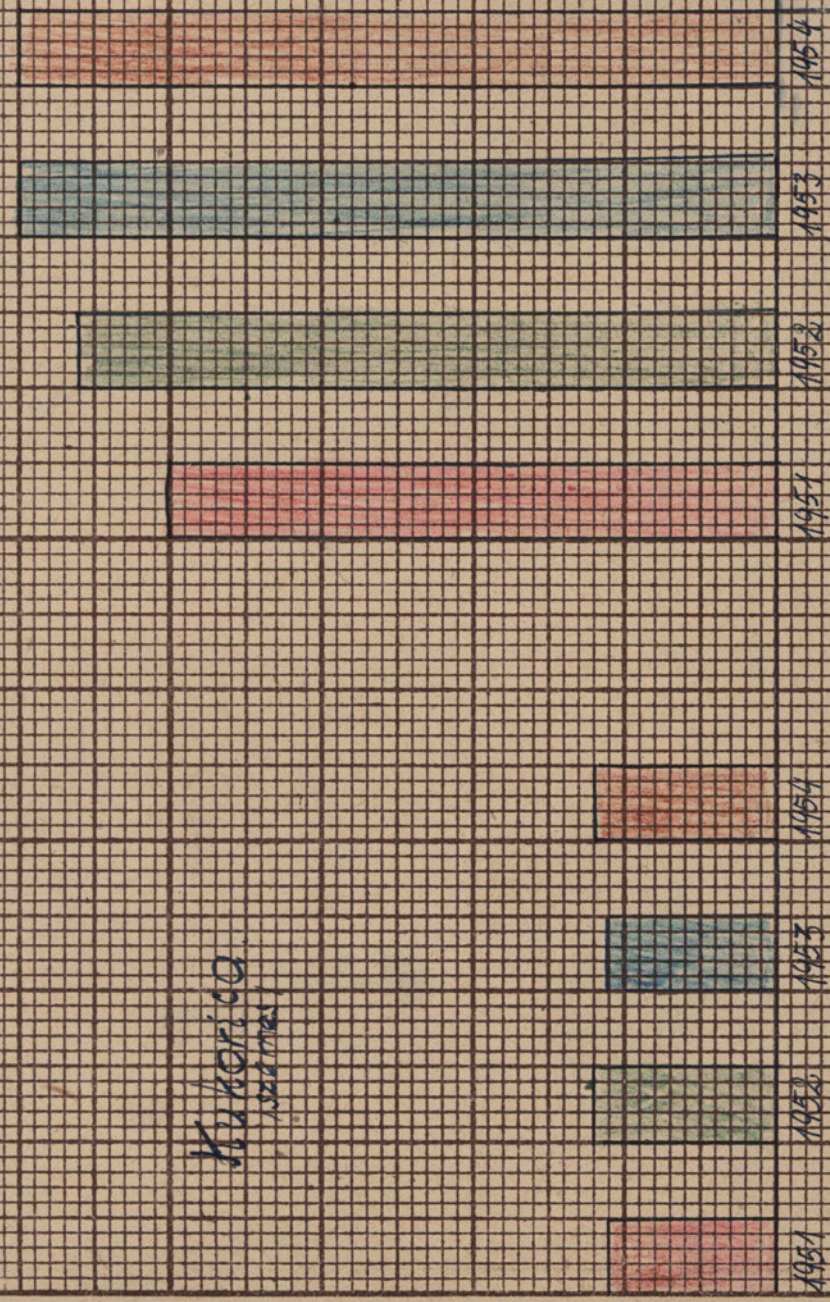
1951

1954

VII.3.

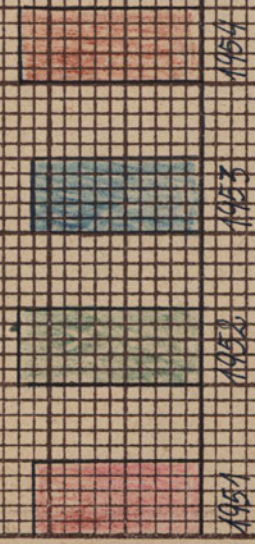
Kopisnärenyt

Ökning

Kuoriko

1952-1954

113

IPARI - NÖVENYEK

Cukorrépa

Kender

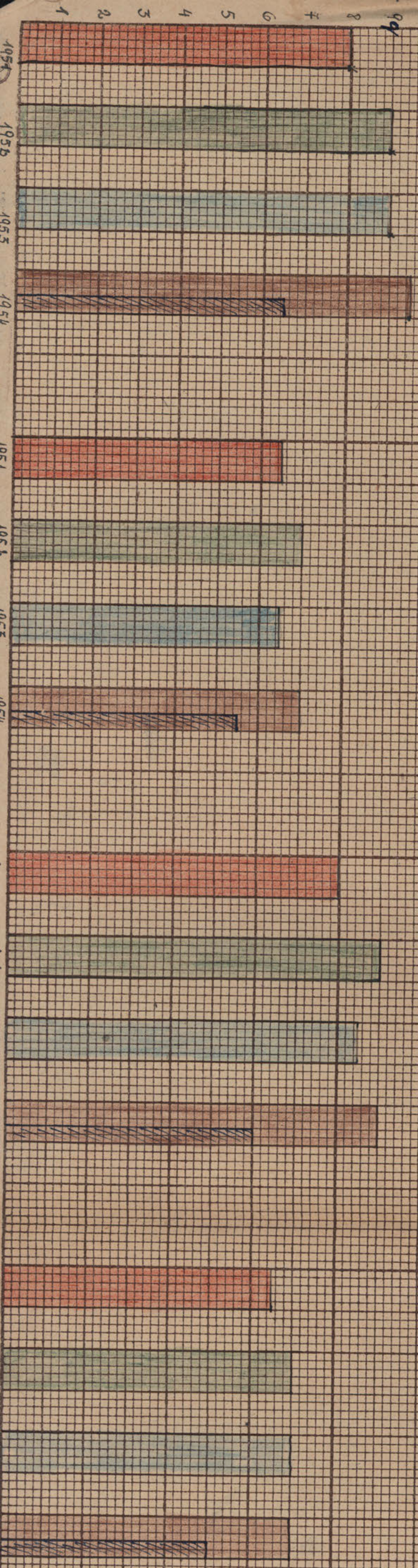
Flz 1951-52-53-54 er færmeseræðingarnar, er er 54-55 er vaxandi formáse.

Buzza

Rozs

Frpa

Zab.

VII. 4.

A népesség számjának változása

1800
1600
1400
1200
1000
800
600
400
200

1862

1880

1890

1900

1910

1920

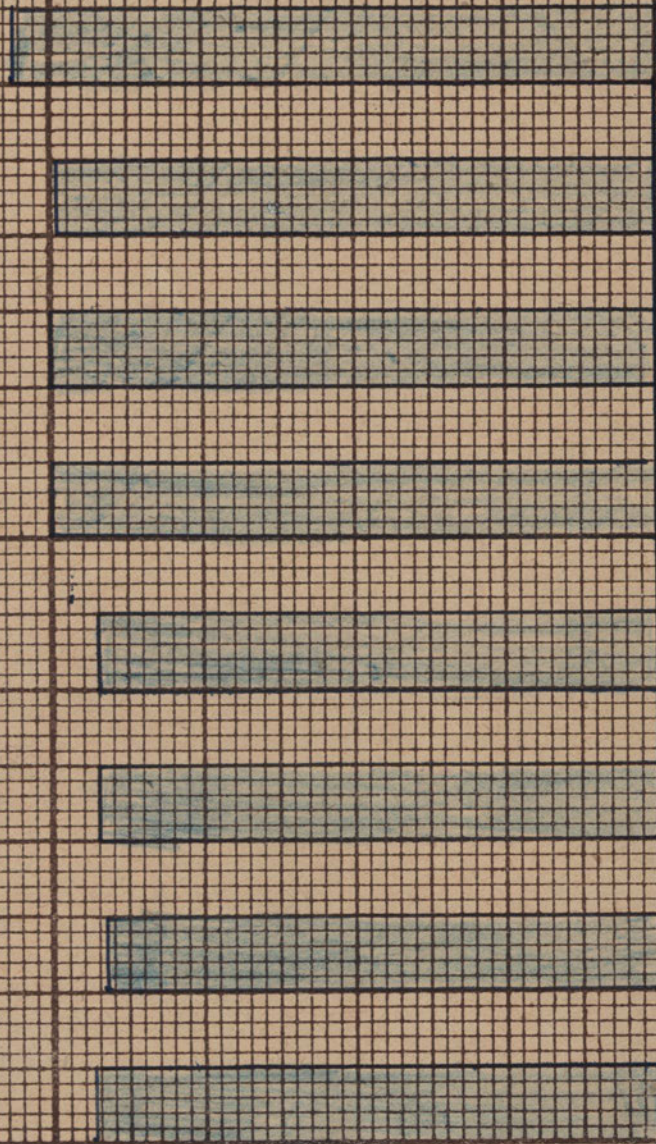
1930

1949

ek.

(9)

1949 - 1862

Összehasonlítva a kápt. 1940-es, és a dolg. parasztek 1954-es állat-állománya.

12

MA-177
 Magyar Jászai István

2400
2300
2200
2100
2000
1900
1800
1700
1600
1500
1400
1300
1200
1100
1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100

IV4

Fuh.

selm: □ kápt.   ▣ parasztek.

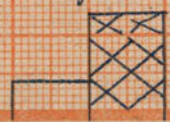
Sertés

Fejős-tehen.

1940 1945

1940 1954

1940 1954

1776-1800

1776-1800

Születés: 1. Or 1776-ban született közül 12 lány 16 fiú = 28 (14gm, kácsi nála expjéss.)
1800 " " " 21 " " " 16 " " " 37

Házaság: 2. -

Haláloztatás: 3. Or 1776-ban meghaltak közül 10 gyermek (0-10 éves korig.)

1778 " " " öreg korúak között 90 éves korában +

1779 " " " székelyek között 10 éves korában 11 székelyes!

1781-ben Thoot Kata nevezett székelytelen leány.

1783-ban öreg Perencs temetésén.

1888-ban meghalt Mehuar István pred. (88 éves korában!) 8 évesen, 10 kint (2-8 éves k.)

1796-ban 16 évesen (22+közül) kint kint!

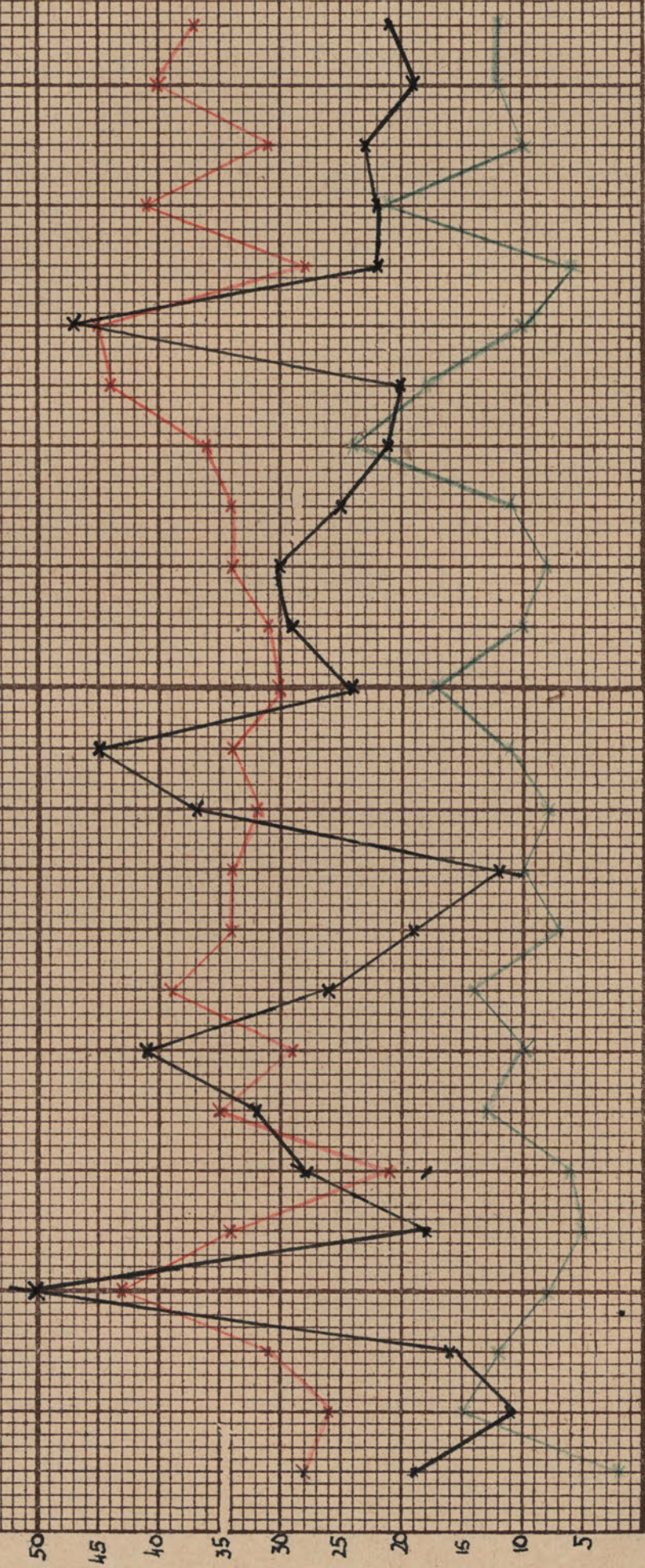
1798-ban "Pattarai János 33 emb. korában a csapásban elszármított feje megkötött márc. 17-én. Temetésén sem volt!

1800-ban 21 + közül 10 gyermek; 1 kint, egy 81 emb. amogy, 2 városi betegségekben!

REF. létszám alakulás

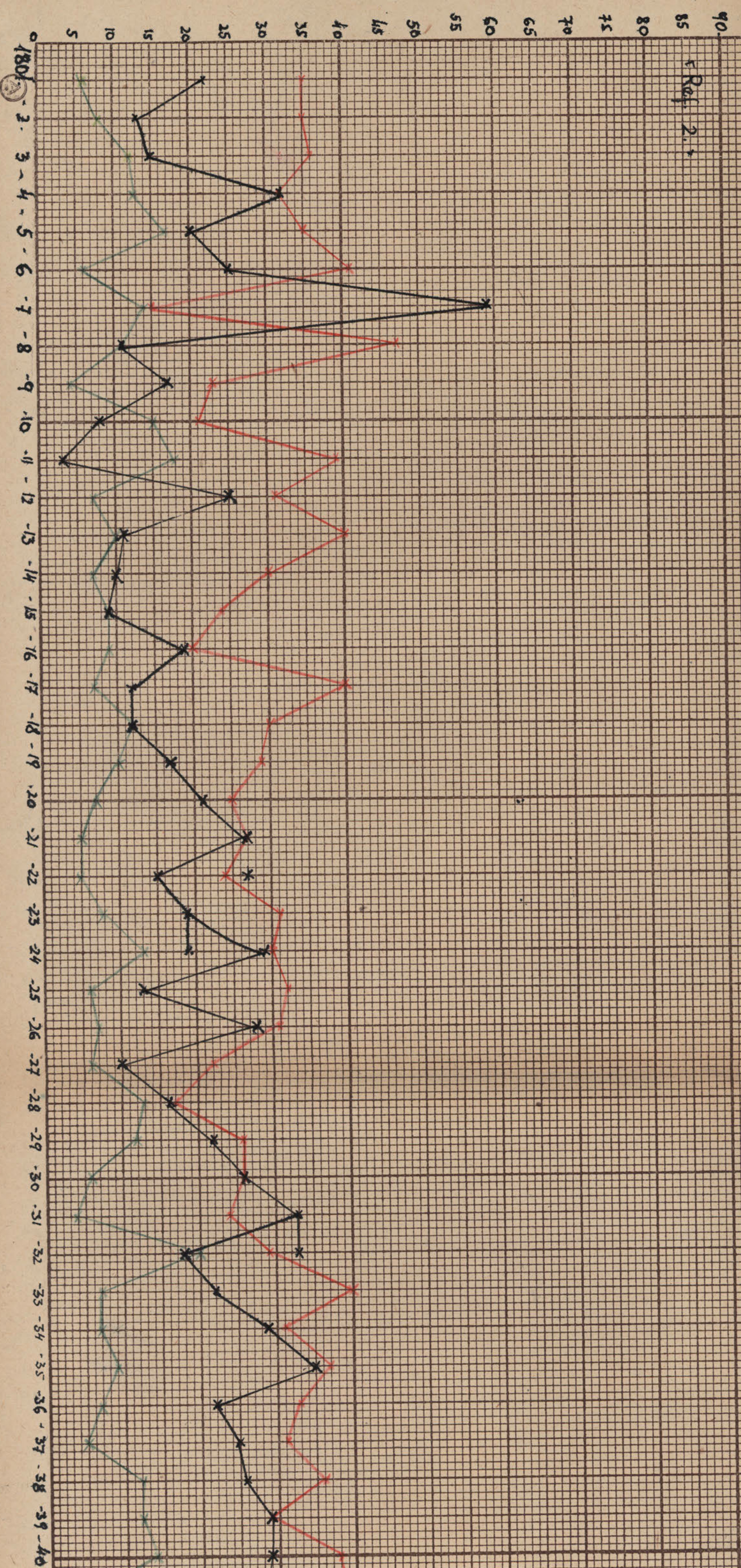
1776-1800.-1950.

hőzasság
születés
halálozás

1776 - 7 - 8 - 9 - 80 - 81 82 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 99 - 1800 - ban!

Ref. 2.1

it, főképp, hogy 1971-es évi németek megölt akasztófára milton iteltetett is fel is akasztatott nos. zseve!

* Haldnag, fajtásbaja, feijfi, aszsony, meg loltanab, Tobányi - abneg, utca!

Hosbarbau boai átmélet rajt
kollat!
22 no " Sagnot!
3 " Nyimben!

Im laltob meg!

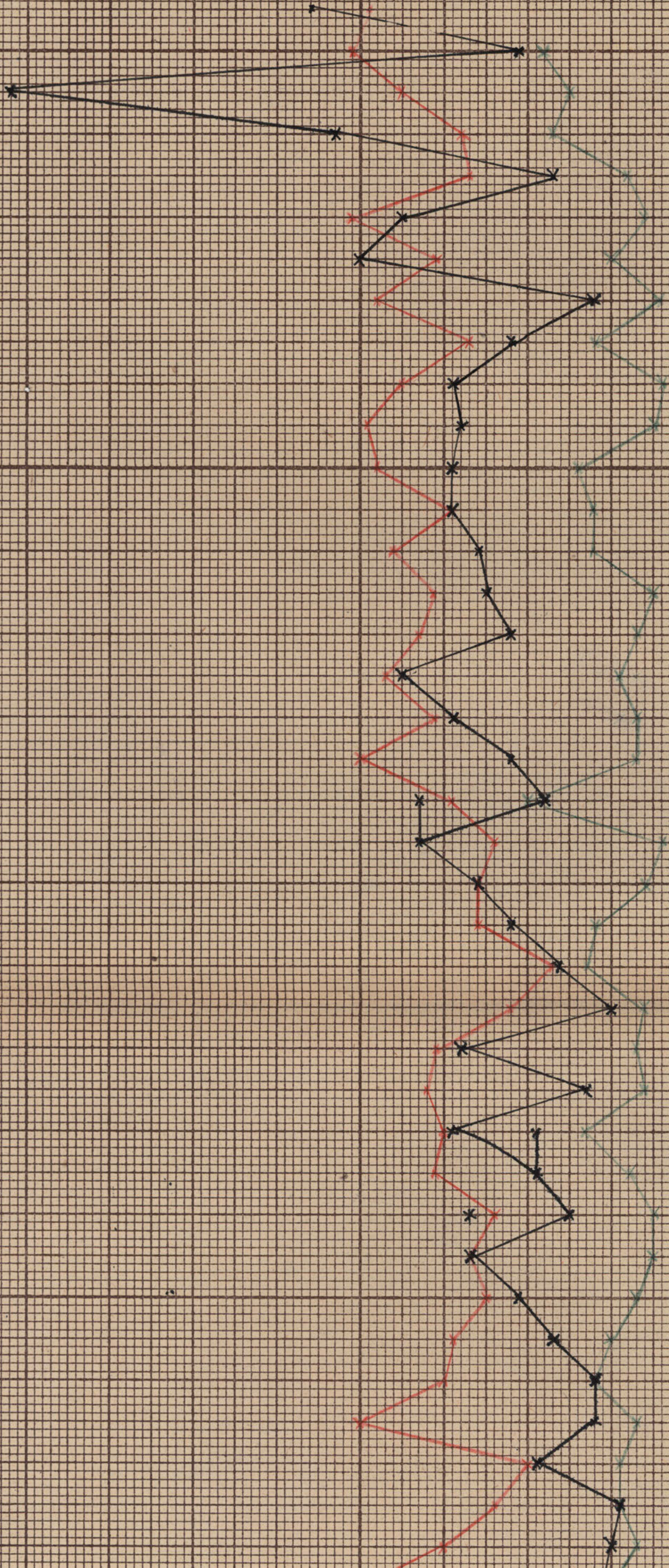
Születés: 1825-ben 14 lány 18 fiú = 32
1850 " 24 " 17 " = 41
4 " 2 " (Nyomi!)
28

Keresetnevek: Rebeba 2
Sara 2
Sofia 1
Susanna 7
Lidia 9
Örsébet 4
Eva 1
Enter 2
28

19 kor szül: 4!
A legfőbb: jün - nypl. ig. miledet!

14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-bea!

* 1800-lou: kabalat; Terenc 13 evl. ukkeliuot, jökipy, kory 197 rora nimelt mugiet aboiofara miltou ieltetett ei jol ei akselelalt nor. 27 evl!

1803-lou mugkall a babo: Bonath; 197 64 entuotis fone aialat +!

1807-lou 48 tall mug kintolou: 105-10 äörig)

1811-lou 197 " fone ette!"

1818-lou 104 entuotis arony: Paltou Gorgyphne!

1820-lou 197 95 entuotis arony, arony, Uarika!

1825-lou mugkall 13 äörig; ähdöl 3 äörig, 3 äörig (1-3 äörig)

1829-lou kende felygyn; kory ki " mitaita a kottal"

1849-lou

kaleriobou mugkall 59! 33 fuf. 22 no " Sagret"

jan. kobou: 1
feb. " 3
marr. " 1
apr. " 1
may. " 5
juun. " 2
juul. " 18
aug. " 46 →

aug. 1-10 5 m falletob mug
2-10 2
3-10 2
4-10 1
5-10 1
6-10 1
7-10 1
8-10 1
9-10 1
10-10 1

okt. " 3
nov. " 3
dec. " 1

1850-lou

21 bövöl: 13 nyymu, 1)
7 gunguoukou, 2 gorkos
2 vici kilygyn 2 miltou
1 vängäou 4 miltou
3 roradala

16-
17-
18-
20-
22-
25-

* Haldny

fycto kaja

feijfi

arony

ony kottanob

Tokony - arony, utca!

Billies: 1825-lou

1850 "

14 laig

4

Kennedrick: Rebeba

Sara

Sofia

Suanna

Stelia

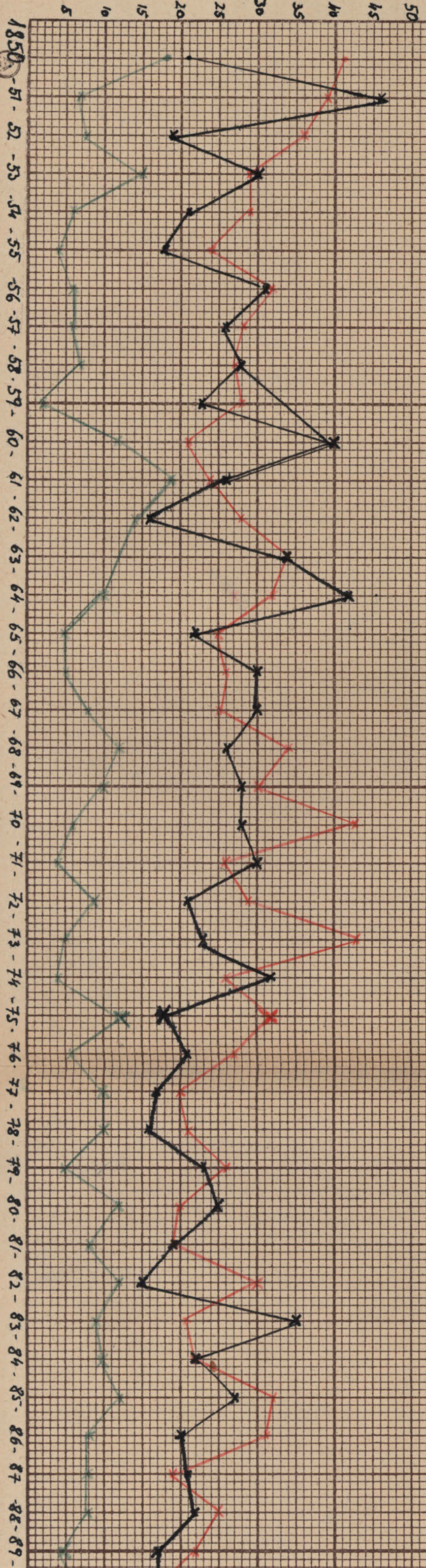
Orselat

Eva

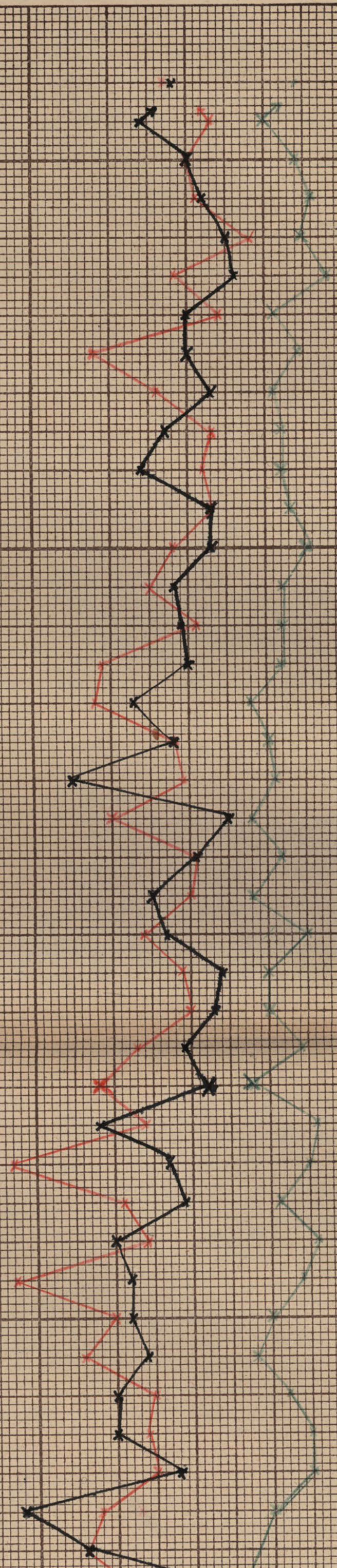
Esther

24

Ref. 3

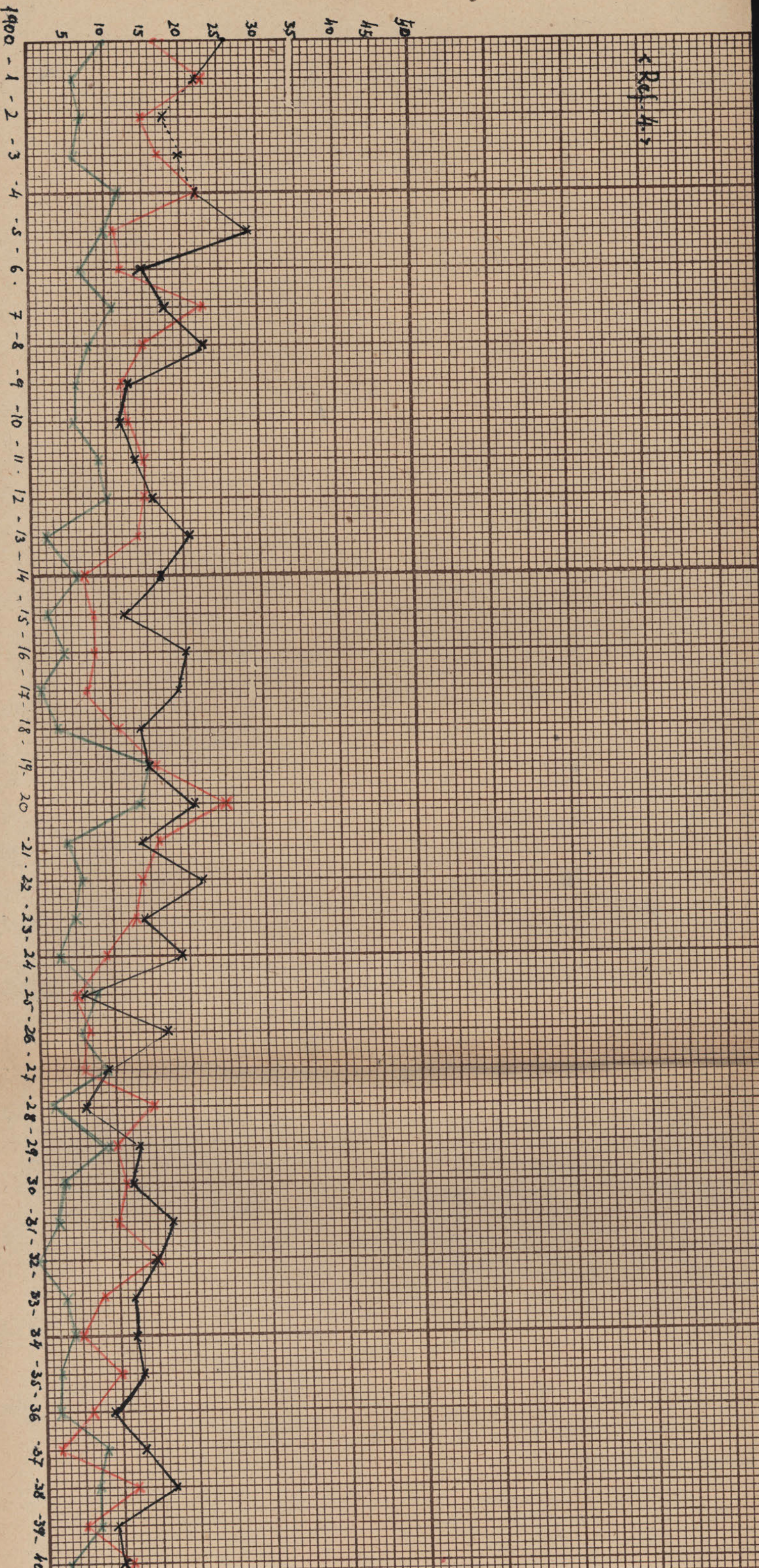

63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-1900-1900

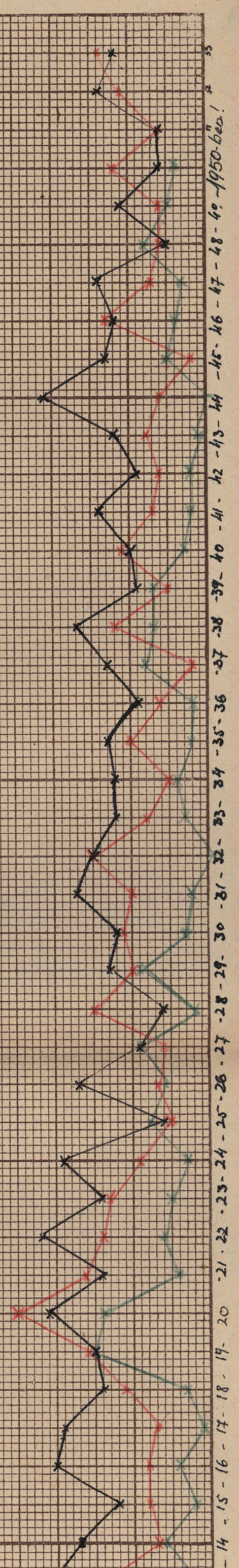

Ref. 4.3

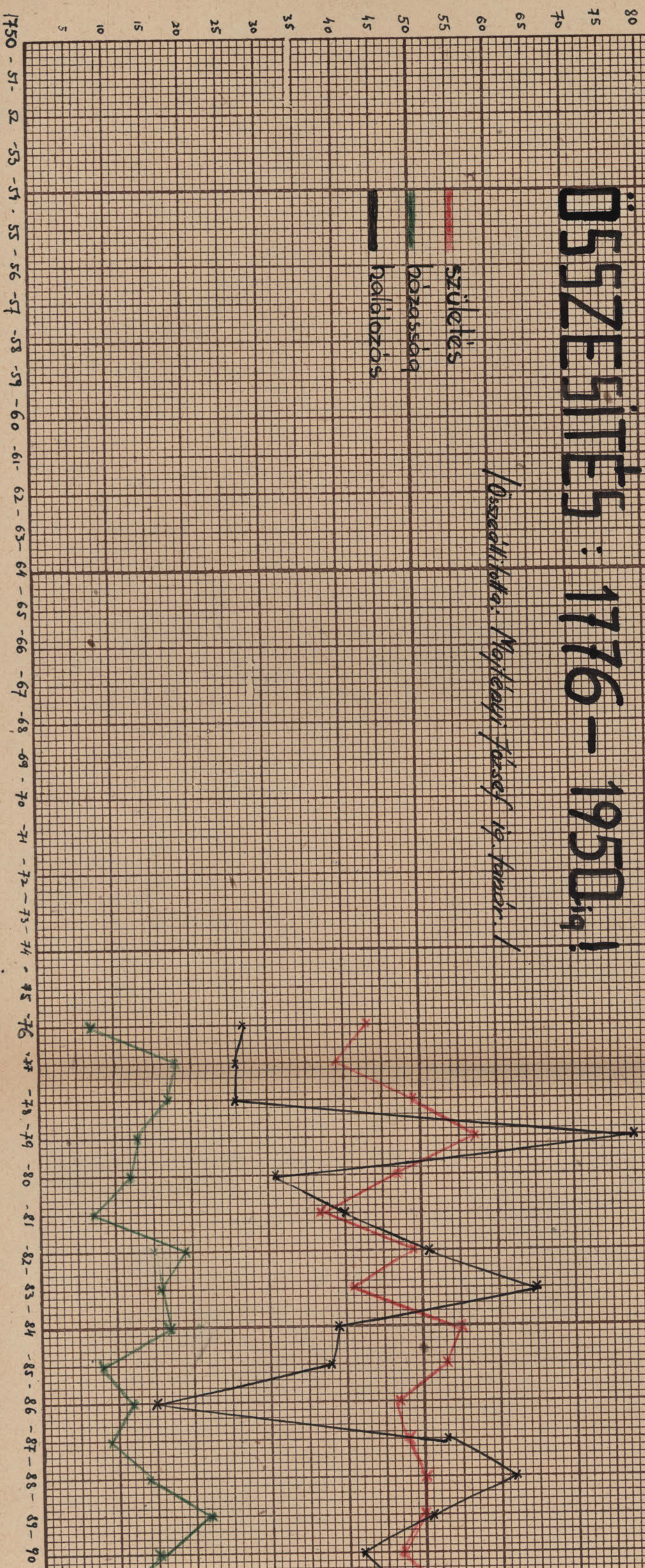
14 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31 - 32 - 33 - 34 - 35 - 36 - 37 - 38 - 39 - 40 - 41 - 42 - 43 - 44 - 45 - 46 - 47 - 48 - 49 - 50 - 51 - 52 - 53 - 54 - 55

1950-55

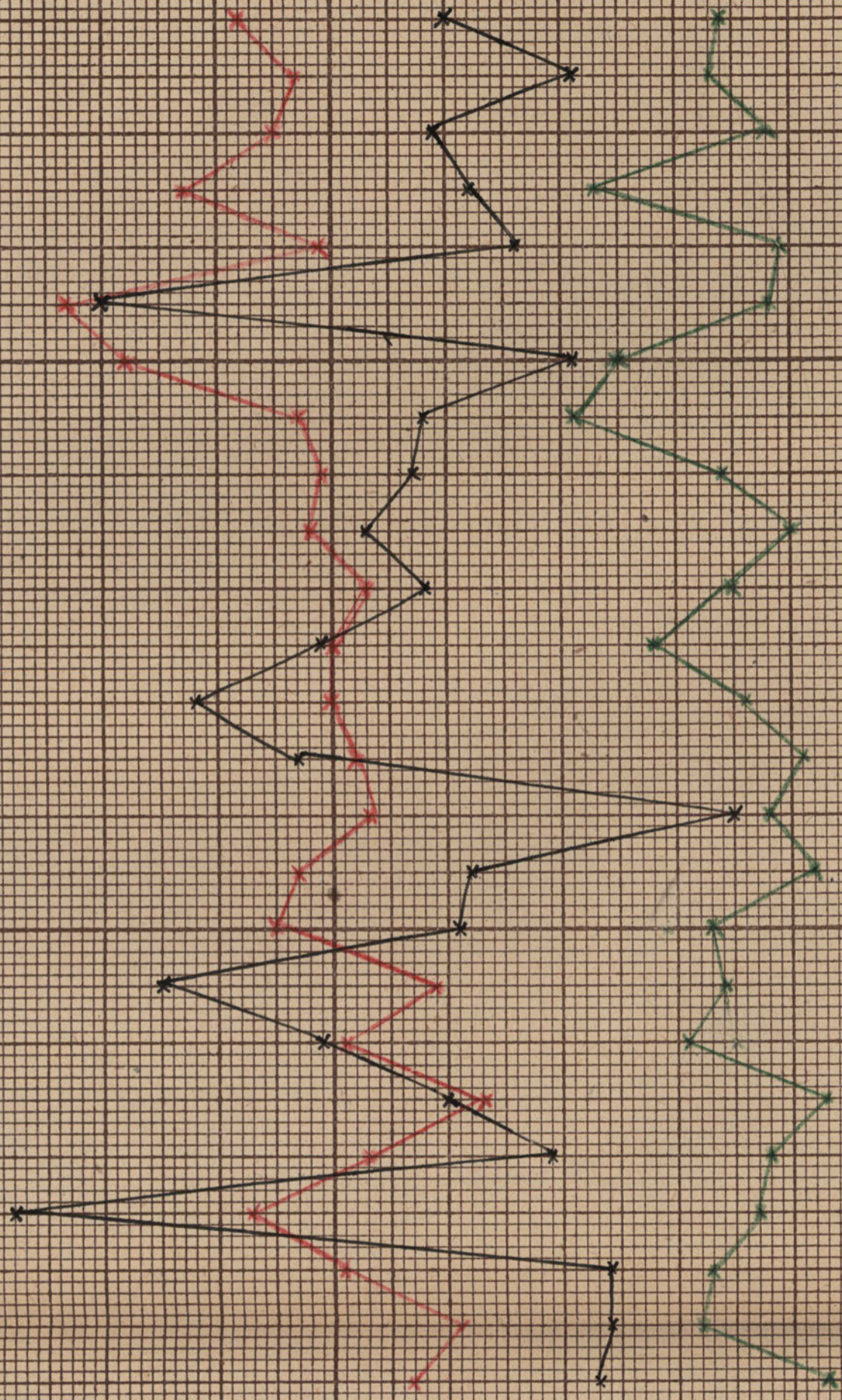
ÖSSZEESÍTÉS: 1776-1950iq!

Összeállította: Nagyenyi József 19. évf. tanár.

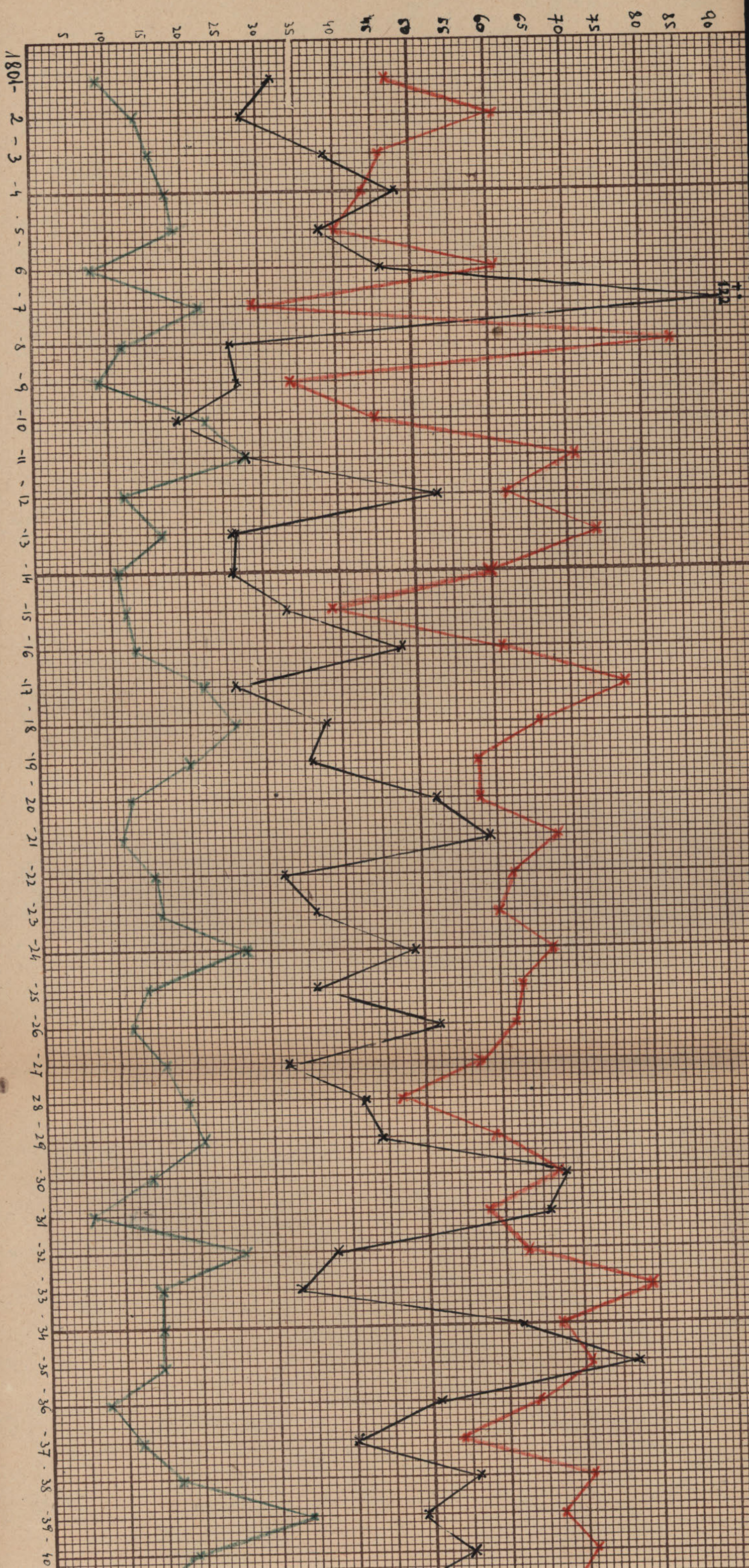

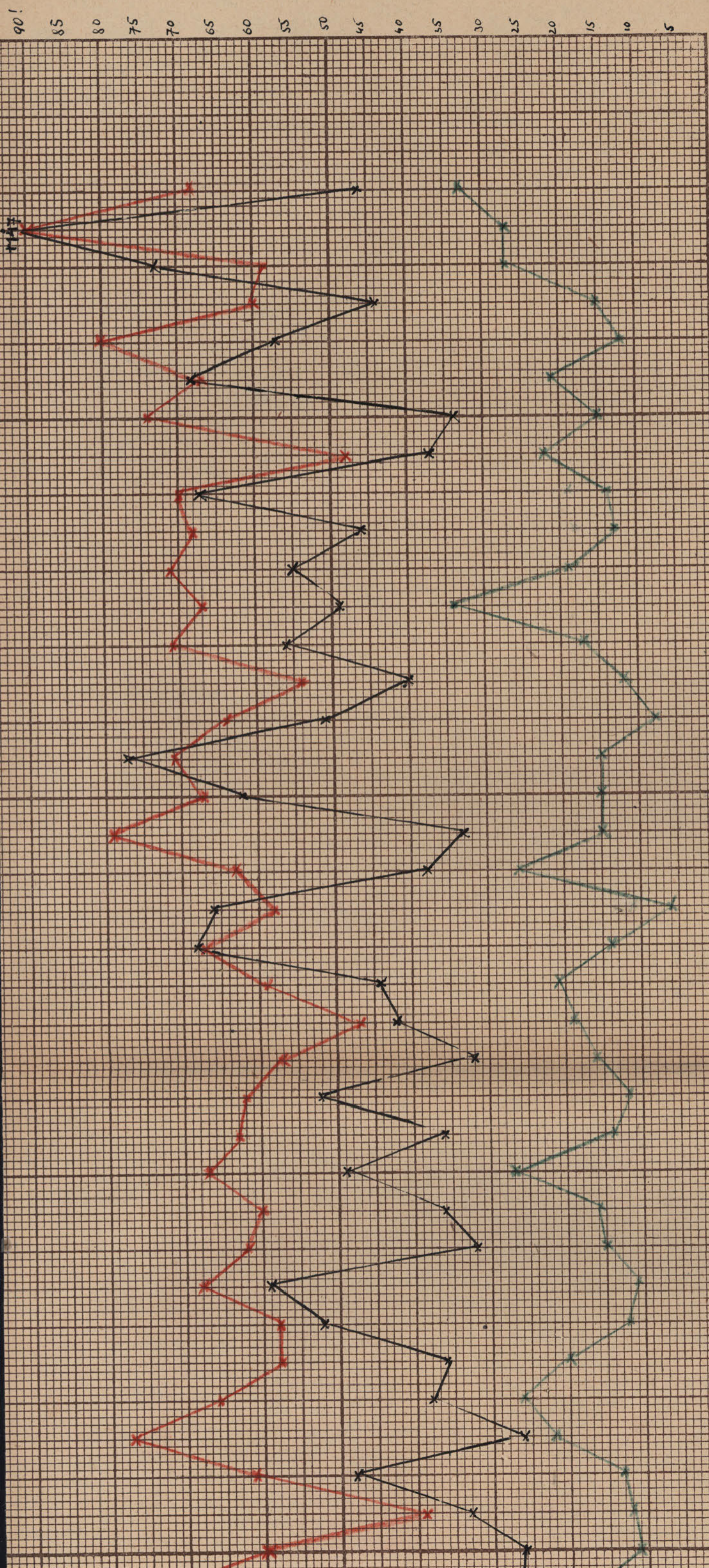
1776 - 1950iq!

ibotta: Mojtényi József 19. tanár.

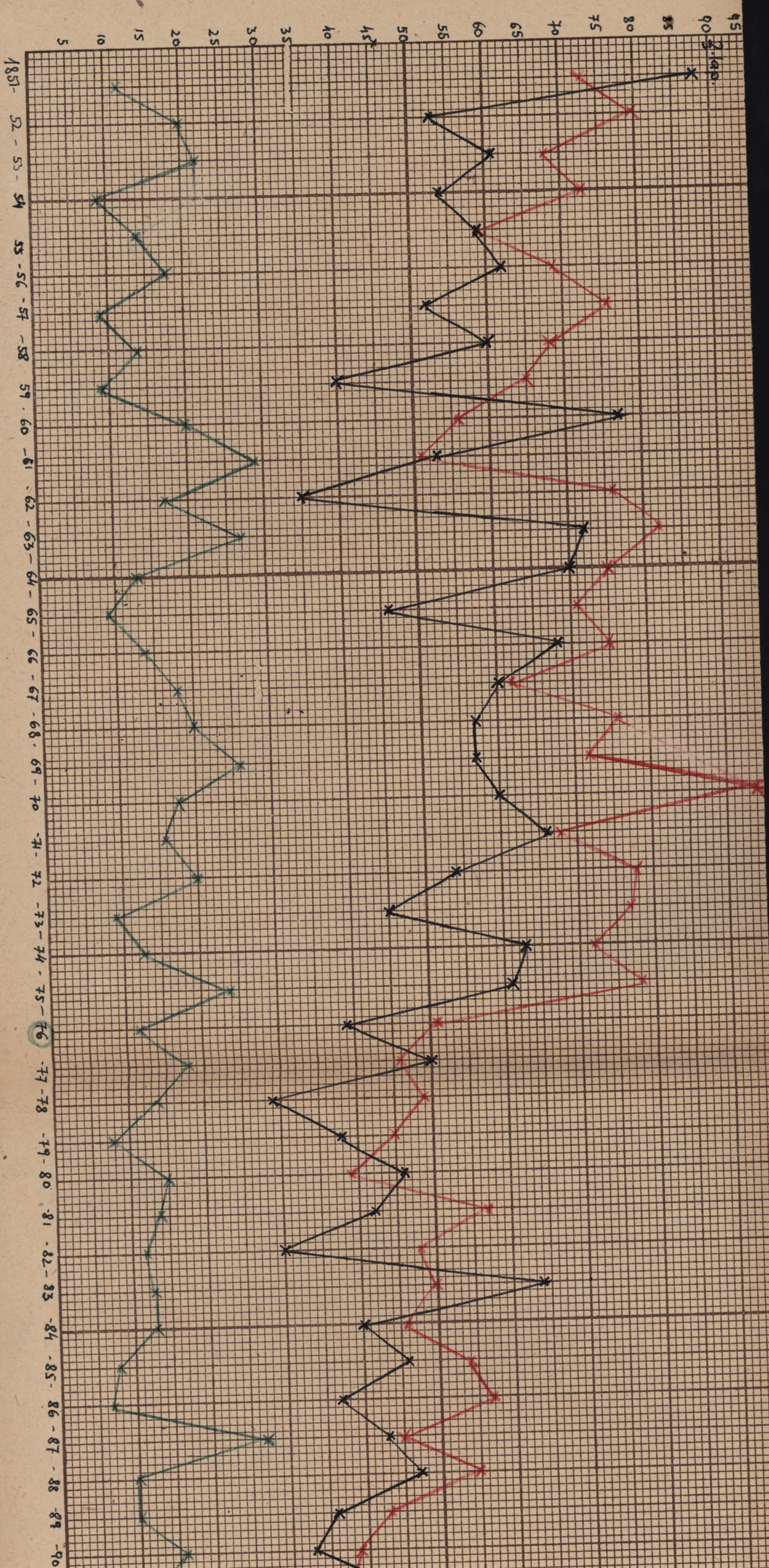

64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 79 - 80 - 81 - 82 - 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 - 99 - 1800!

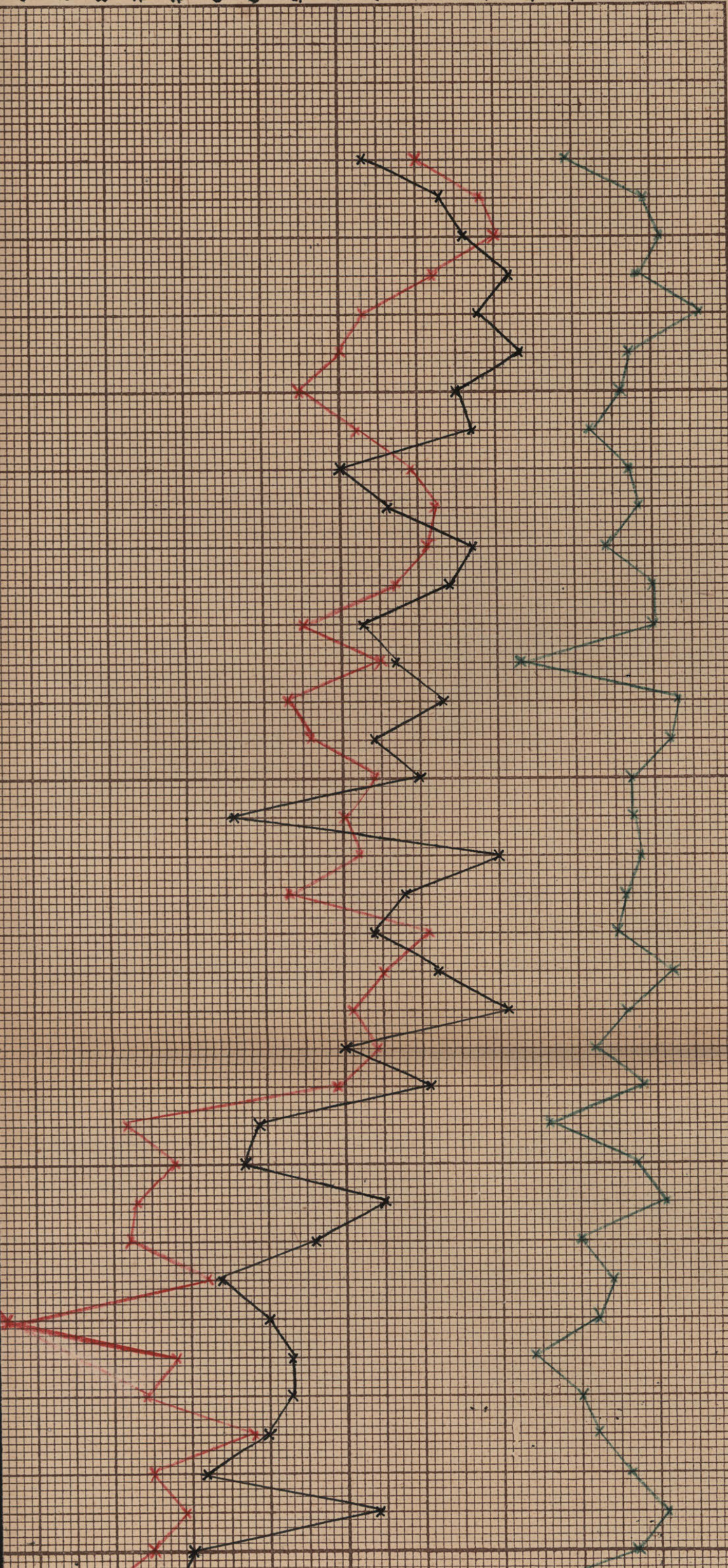

-14 -15 -16 -17 -18 -19 -20 -21 -22 -23 -24 -25 -26 -27 -28 -29 -30 -31 -32 -33 -34 -35 -36 -37 -38 -39 -40 -41 -42 -43 -44 -45 -46 -47 -48 -49 -50 -51 -52 -53 -54 -55 -56 -57 -58 -59 -60 -61 -62 -63 -64 -65 -66 -67 -68 -69 -70 -71 -72 -73 -74 -75 -76 -77 -78 -79 -80 -81 -82 -83 -84 -85 -86 -87 -88 -89 -90

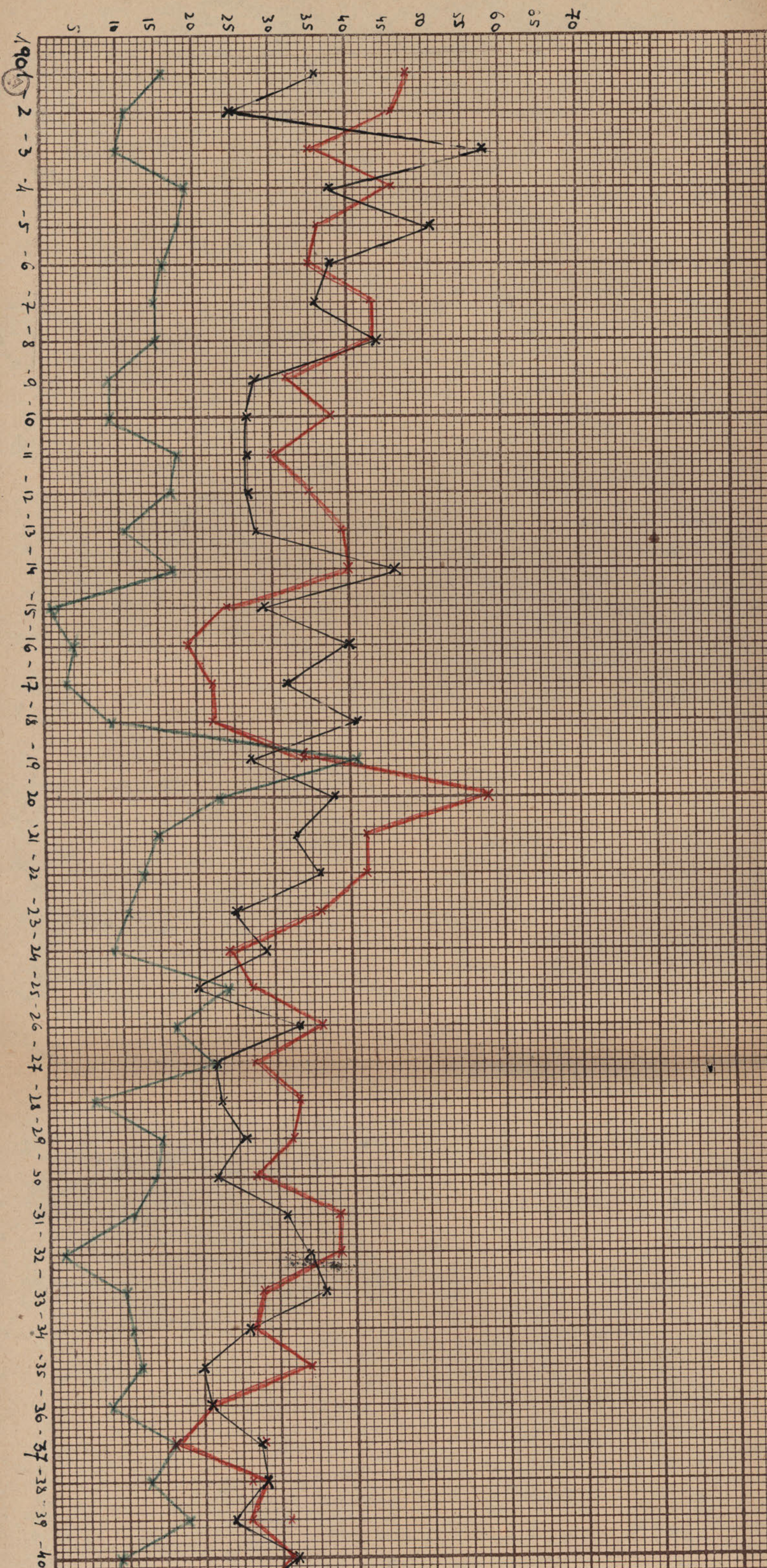

90!
85
80
75
70
65
60
55
50
45
40
35
30
25
20
15
10
5

1949-1950-bar.!

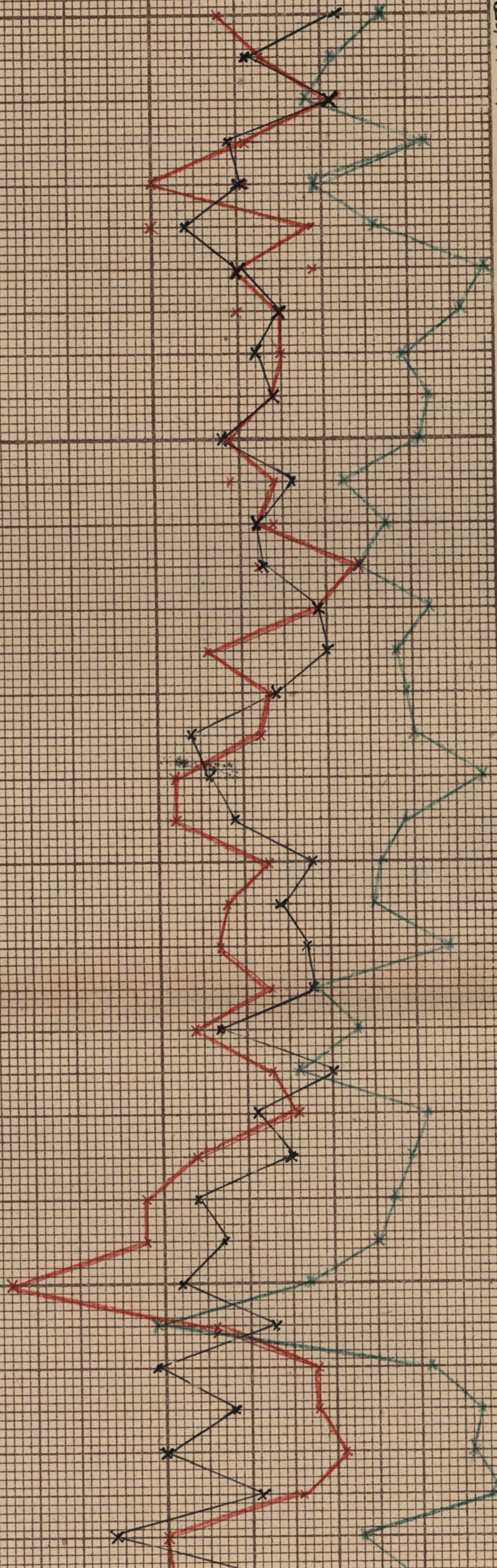

Összesítés: /mil, kasavag, talab./
(alag is)

kasavagot kötött	elhalt
322 pár	819 lélek
449 "	1384 "
430 " 1201 pár	1473 "
321 "	988 "
334 "	859 "
307 " 962 pár	677 " 2.524 lélek
<u>2.163 pár</u>	<u>6.200 lélek</u>

t!	hasasághöklés	elhalálozás
60!	16,1 hárma 16 pár	40,9 hárma 41 lélek
66!	17,92 "	55,36 "
71!	17,2 "	58,92 "
47!	12,84 "	39,52 "
36!	13,36 "	34,36 "
<u>28!</u>	Sárga 12,24 "	27,19 "

70
65
60
55
50
45
40
35
30
25
20
15
10
5

! 0564 81 -48 49-450
-14 -15 -16 -17 -18 -19 -20 -21 -22 -23 -24 -25 -26 -27 -28 -29 -30 -31 -32 -33 -34 -35 -36 -37 -38 -39 -40 -41 -42 -43 -44 -45 -46 -47 -48 -49

Caracas, Leo :

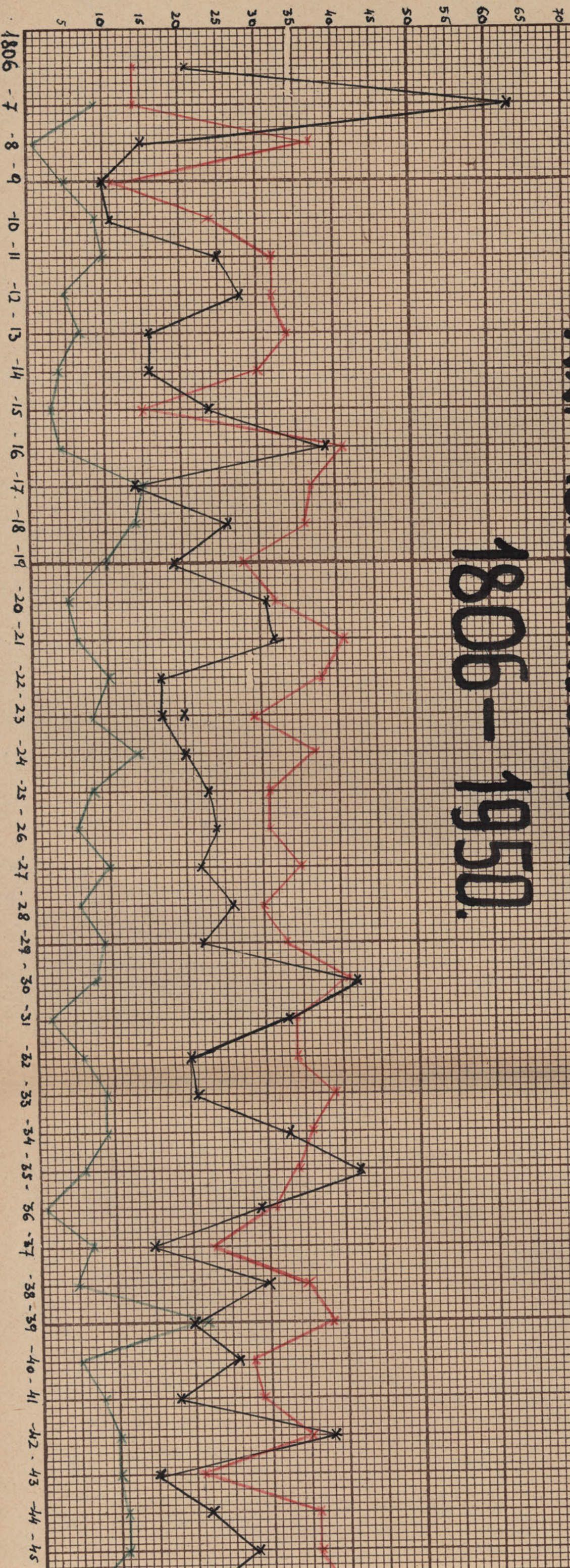
1806-62	1825-19	Stücheler	1 198 lilek	Baranagot bitit	322 par	ehalt	819 lilek
1826 - "	1850 "	1643 "	449 "	449 "	1384 "	1384 "	3676 lilek
1851 - "	1875 "	1 784 "	430 "	1201 par	1473 "	988 "	
1876 - "	1900-19	1 183 "	321 "	"	859 "	677 "	2.524 lilek
1901 - "	1925 - "	895 "	334 "	307 "	962 par	677 "	2.524 lilek
1926 - "	1950 - 19	717 "	2.195 "	2.163 par		6200 lilek	
Stroom :		7.420 lilek					

Atlang magydelaszanadonbunt!

Sagrat + M ^g + p ^{tal}	1806-62	1825-19	1850 "	1875 - "	1900 - "	1925 - "	1950 - "
	1826 - "	1851 - "	1876 - "	1901 - "	1926 - "		
Stücheler's	59, 9 kuben	66 !	71 !	47 !	36	28	
Baranagot bitit	16, 1 kuben	17, 92	17, 2	12, 84	13, 36	12, 20	
ehalt	40, 9 kuben	41 !	55 "	58, 92 "	39, 52 "	34, 36 "	27, 19 "
	55 "	59 "	40 "	34 "	34 "	27, 19 "	

Caracas, Leo (atlang is) / mil, Baranagot, kabal.

RK. létszámalakulás 1806 - 1950.

elno plebanosa flis let P.
 reuelletik be! Adsiq fitritaj's mall B-
 kile tinesel - W. bereynmek.

t. Bene, Ushai, Horovith, Ushar, Bereyn,
 Eno, Kadalui, Susams, Josef, Amra,
 Ervichel

Sabo, Set, Uoudel, Uaroky, Bozsoke, Kasa
 ypay, Michnomu, heutygyppi, Kelmay, Popalits,
 Jff, Sore, Uiszaros!

nyfurstini!

4. November 18!

eddöl 17. jui 14 lay

i. Pay, Gotsi, Grabok, Labator, Abraham, Bönsör, Uerkes, Takats,
 Kölli, Sár, Vas, Balint, Köldi, Pál, Tósz, Könygi.

fest-Pattai) Angyal, Volf!

gula, Agnes!
 uto, Gnötken!

8 "
 etik an ayyakoyssel! 1831 elött nyf. is latin!
 ma atau ypa magyaruel!

Baskely, Göntaöl, Lukats, Bati, Uoni, Gyenge, Toss, Györgyi,
 t. Csank, Vasenyik, Fehér, Komocay!

Handwritten text, possibly a list or index, with some characters resembling 'A' and 'B'.

Hatalozás: 1818. ban 2 "vagabanda" lett meg.

1820 " ypa - " - "

1807. ben 63 tall myp: 239, 10 isen alul.

1825. ben 1 éven alul: 4

1-10 w. 9. 5

10-25 " " 2

25-50 " " 3

50-75 " " 9

1831. ben 2 gyengebe formó viz dűt!

1844. " 10 cocesemo' tall myp.

1850 " 12 " "

1850. 1 éven alul: 15 "

1-10 w. kört: 3 "

10-25 " " -

25-50 " " 4

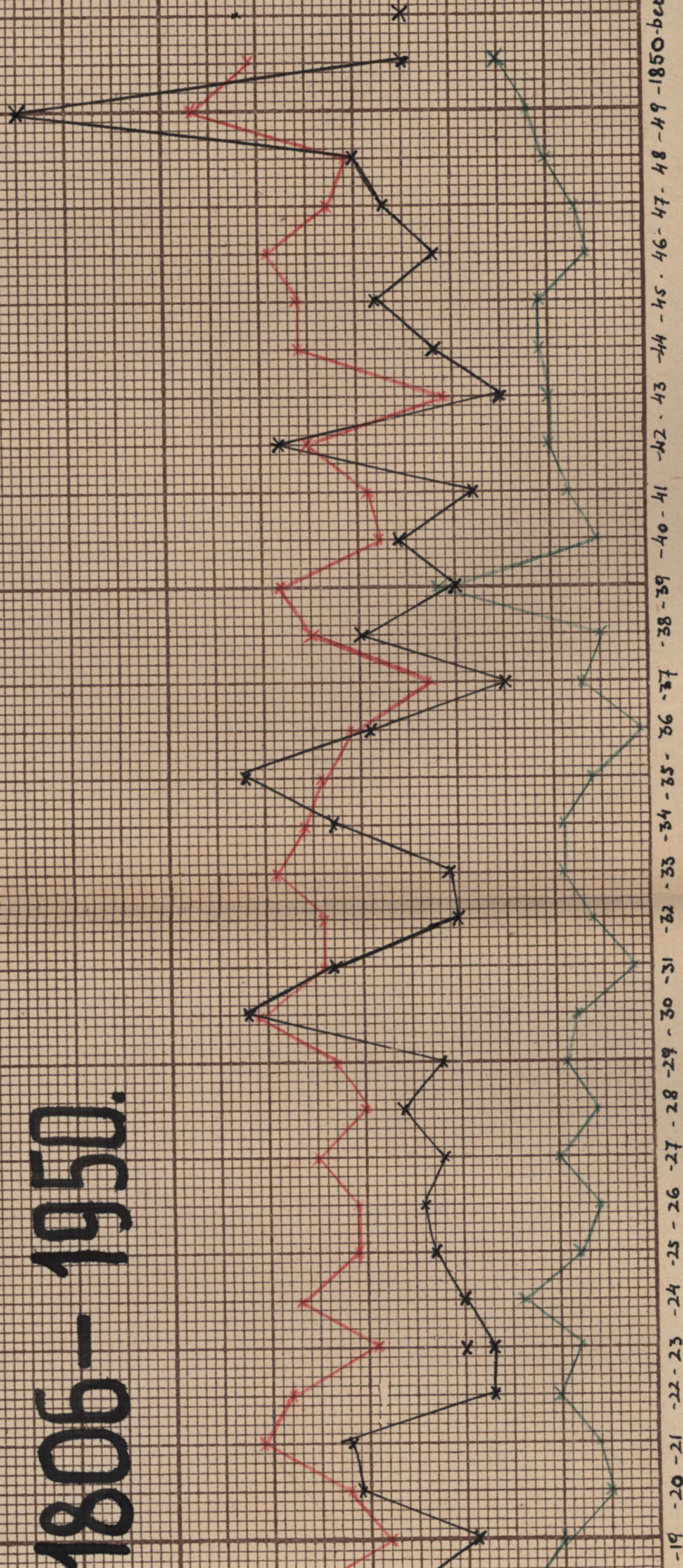
50-80 " " 3

10 profi, 13 no' 1825. ban!

balról öka was sibaiu neu fegyjermes!
 fogl: val nemes, bűvés r. 100.

számalakulás 1806-1950.

születés
bezzásor
balázás

-19 -20 -21 -22 -23 -24 -25 -26 -27 -28 -29 -30 -31 -32 -33 -34 -35 -36 -37 -38 -39 -40 -41 -42 -43 -44 -45 -46 -47 -48 -49 -1850-ben!

bill: 1806-6an alap, tottik o palbanicit; also palbanara, Heis ter P.
 a kauplennot 1755-6an veelikill se! Aalig jukily's mall B-billiviel - W. Sereymek.

1816-1817ig Adland ide laaobh!

1806-6an Nymillem 5 mil. 1825 6an 8!

veelikunnest. Ki, Bala, Napt, Nemet, Bens, Uehar, Horovall, Uhuar, Paeuyi,

Seffer, Tinter!

1825-6an Veelikunnest: Jairos, tura, juvel, Eoa, Kabelaui, Suavino, Jearf, Amis,

Kerevhuud: Jukily, Gyorgy, Fereu, Simekil

1825-6an Veelikunnest: Hames, Sereymeky, Baloi, Ieh, Uendel, Uarokky, Rozski, Kooa

Potki, Olor, Kerevhuu, Kuisumam, heulogyry, Kehway, Gyatits,

Pulit, Agoston, Gyoff, Hore, Uicarovs!

Veelikunnest: Terer, Bess, Uoston, Juntani!

1850-6an osteritki: omaya 35 febr 17, November 18!

Sagronen mil. 31 okto 17 juu 14 lauy!

Veelikunnest: Mononzi, Botzer, Pay, Iori, Gyakoh, Kabelaui, Abrelau, Bönvilt, Uariker, Tahais!

Sepokits, Sep, Köll, Saz, Vas, Baktit, So'lo'ki, Pal, Tom, Höngy,

Pirkkemi, Pirkkoper - (Palka) Anqyot, Vell!

Veelikunnest: Adami, ture, Gyula, Agnes!

Paranay inselklor 17-45! 4 Sereymeky 4 juvel!

1800 6an " 17-48! 6 " 8 " "

1831-1857-ig magyaruul veelik an aygahanyuel! 1831 veit xpf. is latin!

1852-1862-ig veelik! adami adami upia magyaruul!

foogt. maui magyaruul

Veelikunnest: Horevhuu, Horevhuu, Reu, Borkely, Gyotail, Uehar, Bakt, Uor, Gyongy, Toss, Gyongy,

Radog, Vella, Vahut, Gank, Ueronyik, Fiket, Horevhuu!

1818-6an 2 vaagabana

1820 " upia - " -

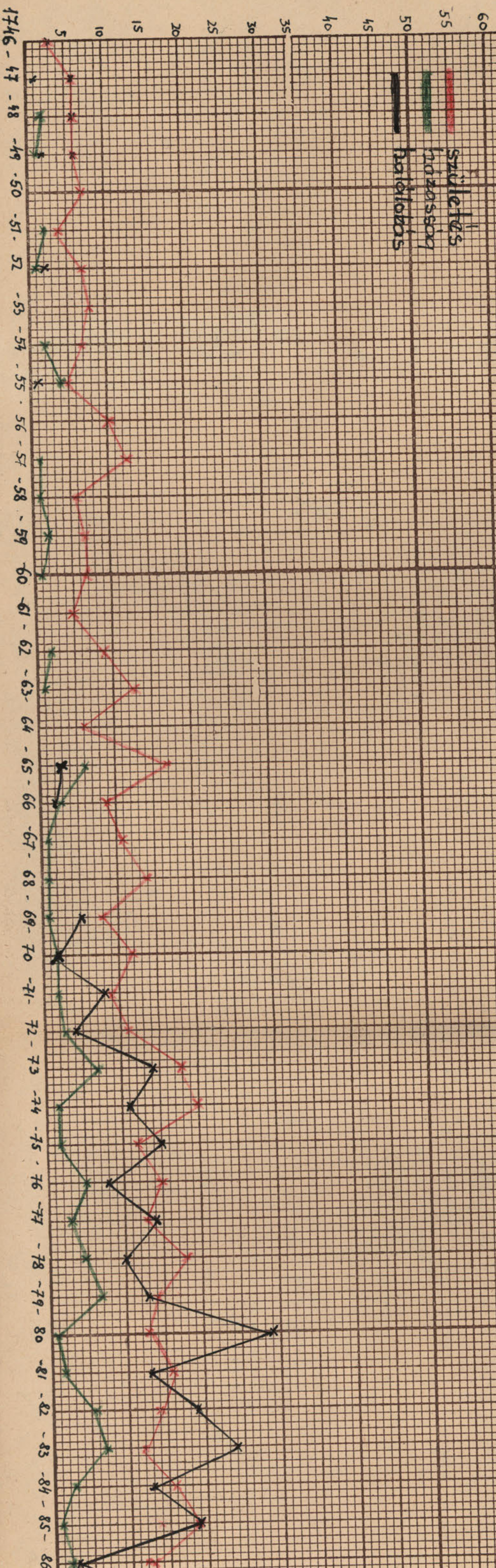
1807 6an 63 tall up!

1825 6an 1 veit veit!
 1-10 veit!
 10-25 " "
 25-50 " "
 50-75 " "
 1831-6an 2 gyrekkie forme
 1844- " 10 cocasmo, ta
 1850 " 12 " "
 1850 " 1 veit veit: 15
 1-10 veit veit: 3
 10-25 " "
 25-50 " "
 50-80 " "

Handwritten numbers and scribbles at the bottom of the page, including '1500' and '1000'.

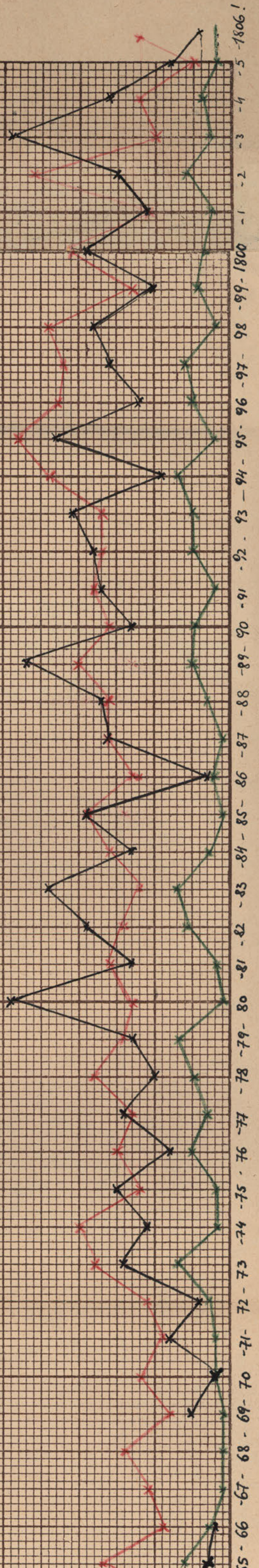

Rk. Jétszámalkulása 1746-tól 1806-ig!

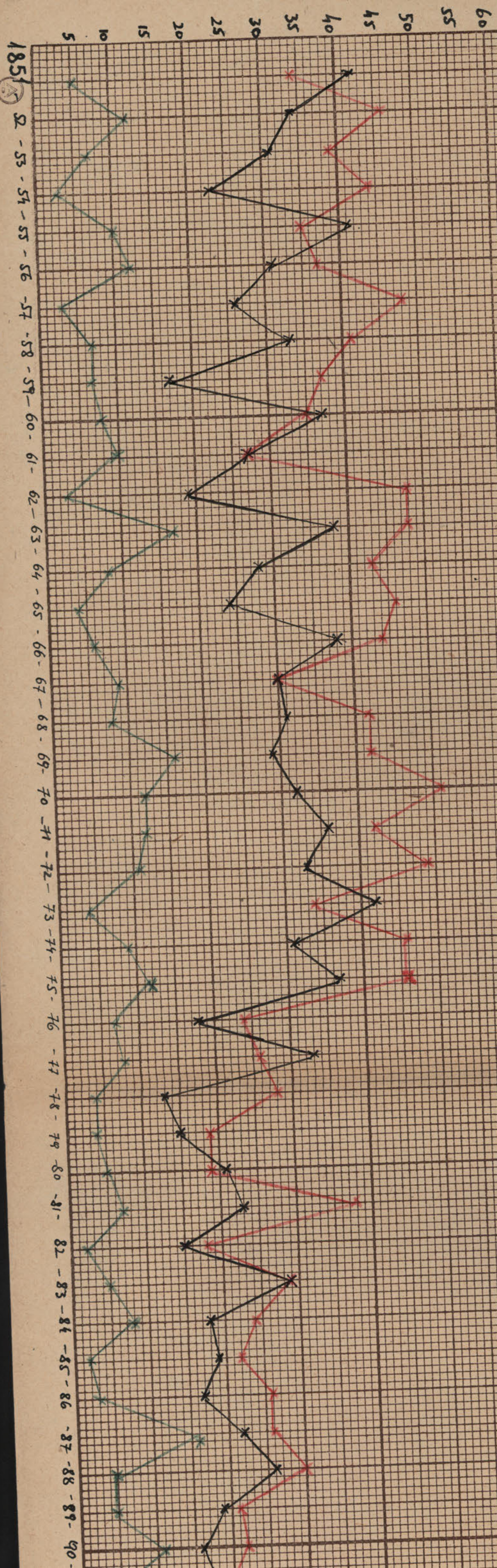

1806-ig!

RK. 2. lap

1875-ben 11 fűzfű 12 m² fogl.: bérlet 8
 1 éves alul: 13 földmű 19
 1-10 évig: 8 nádor 1
 10-25 " : 3 zsellér 1
 25-50 " : 4 nolgáto 4
 50-75 " : 9 kajaai 1
 garda 1
 murterne 1
 cigány 1 "Hölöbög" bae bal sup 1

1876-1900ig minden eöbea 2-6
 1900-ban 8 fűzfű 13 m² belegyep: teicö: 2
 1 éves alul: 7 tonos: 3
 1-25 évig: 7 vgyunge: 11
 25-50 " : 2 moha: 2
 50-80 " : 15 gypma: 2
 velami gypg: 4
 elaggulai: 4/31 (Nygi i!)

1875-ben 11 fűzfű 12 m² fogl.: bérlet 8
 1 éves alul: 13 földmű 19
 1-10 évig: 8 nádor 1
 10-25 " : 3 zsellér 1
 25-50 " : 4 nolgáto 4
 50-75 " : 9 kajaai 1
 garda 1
 murterne 1
 cigány 1 "Hölöbög" bae bal sup 1

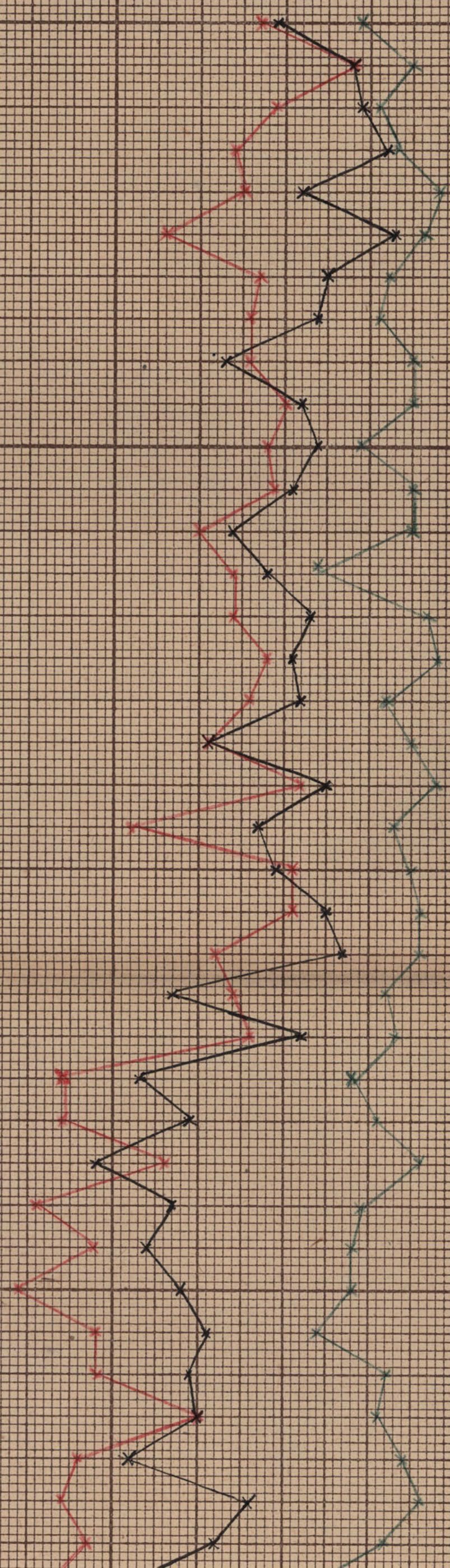
1876-1900ig minden eöbea 2-6
 1900-ban 8 fűzfű 13 m² belegyep: teicö: 2
 1 éves alul: 7 tonos: 3
 1-25 évig: 7 vgyunge: 11
 25-50 " : 2 moha: 2
 50-80 " : 15 gypma: 2
 velami gypg: 4
 elaggulai: 4/31 (Nygi i!)

1875-ben 11 fűzfű 12 m² fogl.: bérlet 8
 1 éves alul: 13 földmű 19
 1-10 évig: 8 nádor 1
 10-25 " : 3 zsellér 1
 25-50 " : 4 nolgáto 4
 50-75 " : 9 kajaai 1
 garda 1
 murterne 1
 cigány 1 "Hölöbög" bae bal sup 1

1875-ben 11 fűzfű 12 m² fogl.: bérlet 8
 1 éves alul: 13 földmű 19
 1-10 évig: 8 nádor 1
 10-25 " : 3 zsellér 1
 25-50 " : 4 nolgáto 4
 50-75 " : 9 kajaai 1
 garda 1
 murterne 1
 cigány 1 "Hölöbög" bae bal sup 1

1876-1900ig minden eöbea 2-6
 1900-ban 8 fűzfű 13 m² belegyep: teicö: 2
 1 éves alul: 7 tonos: 3
 1-25 évig: 7 vgyunge: 11
 25-50 " : 2 moha: 2
 50-80 " : 15 gypma: 2
 velami gypg: 4
 elaggulai: 4/31 (Nygi i!)

1875-ben 11 fűzfű 12 m² fogl.: bérlet 8
 1 éves alul: 13 földmű 19
 1-10 évig: 8 nádor 1
 10-25 " : 3 zsellér 1
 25-50 " : 4 nolgáto 4
 50-75 " : 9 kajaai 1
 garda 1
 murterne 1
 cigány 1 "Hölöbög" bae bal sup 1

64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 79 - 80 - 81 - 82 - 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 - 99 - 1900. baa. 1

Kuulien: 1878-ban ny-pla-in kigapeto!

1870-ban fogl: jaldok, zeller, kagari, jildok, kanoz, kuis, tabak, vadok!

1871-ban fogl: konovalan (nagalo hile) 1872-ban is! 1874-ban 4 konovalan. 1875-ban 5 konovalan!

1875-ban fogl: jaldok 13 juu 11 kag jagnokan, kagok 22! kag 1871-ban 11 juu! 1900-ig minden omlak 2-6 ig!

1875-ban fogl: jaldok 4 zeller 2

menes 2 cigany 2

leica 4 can 2

muhar 1 kognak 1

tabak 1 myarto 1

kanoz 1 kanoz 1

1900-ban fogl: jaldok 8 konovalan 5

menes 3 muccok 1

kagari 1 myarto 1

leica 6 kognak 1

tabak 2 konovalan 1

kanoz 2 konovalan 1

zeller 1 konovalan 1

menes 1 konovalan 1

leica 1 konovalan 1

muhar 1 konovalan 1

tabak 1 konovalan 1

kanoz 1 konovalan 1

zeller 1 konovalan 1

menes 1 konovalan 1

leica 1 konovalan 1

muhar 1 konovalan 1

tabak 1 konovalan 1

kanoz 1 konovalan 1

zeller 1 konovalan 1

Palokas: 1875-ban 11 juu! 13

1875-ban 11 juu! 13

1-10 25 ig: 8

10-25 : 3

25-50 : 4

50-75 : 9

75-100 : 9

1876-1900-ig mind

1900-ban 8 fogl: 13

leica 13

menes 13

zeller 13

konovalan 13

kanoz 13

leica 13

muhar 13

tabak 13

kanoz 13

zeller 13

menes 13

leica 13

muhar 13

tabak 13

kanoz 13

zeller 13

menes 13

leica 13

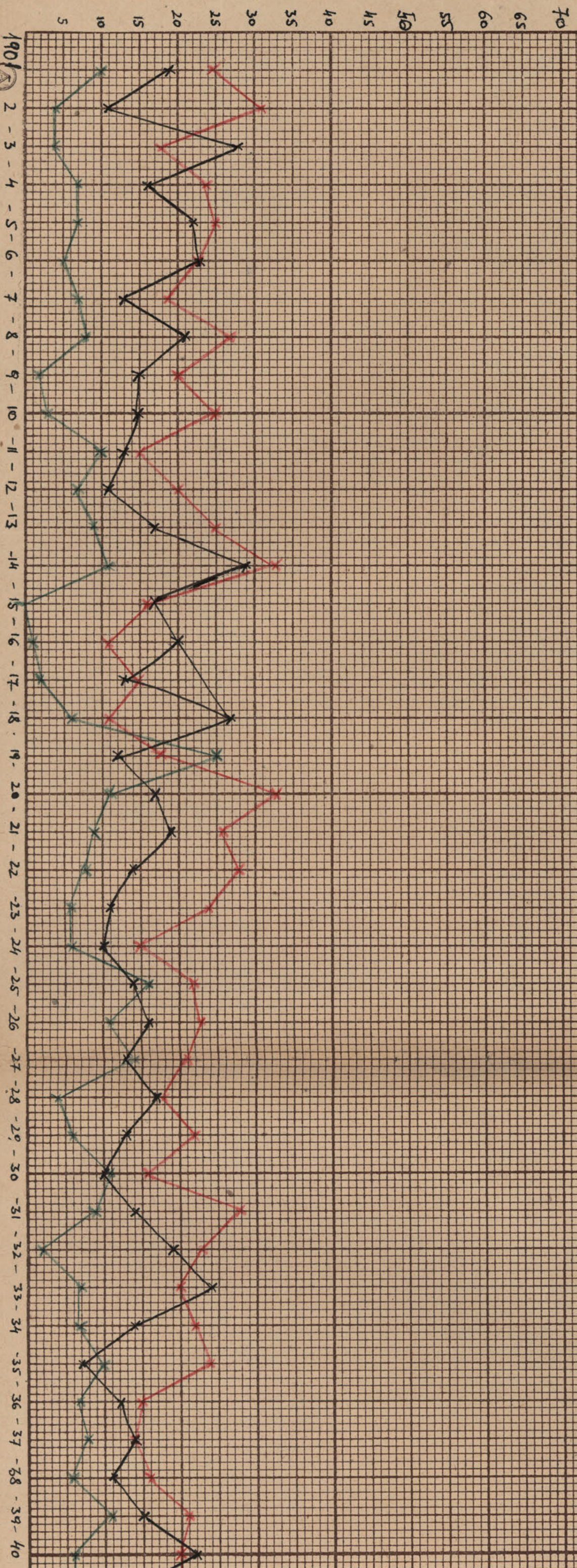
muhar 13

tabak 13

kanoz 13

RK. 3 laps

1912, 13, 1915;)
 1950-ben: Csákos, Klari, Erika!
 Babás, Kismáski, Fy, László, Gyulcs, Tiegst, Szavasi,
 Gál, Bátor, Rencsik. (Gyeposics)

1950-ben (kivéve: 1937, 1938, 1938!)
 (Lignepesell sene cigány!)

1950-ben
 mábi 1
 földku 13
 magu 1
 heule 1
 cigány: 2
 komu 3
 gyűjtemény 1
 erden 2
 vendör 1
 borbély 1
 1950-ben
 földku: 3
 szemi M: 2
 listu. 1
 nitayner. 1
 antalan: 1
 heule 1

1950-ben
 Vitanis, Leeb, Reides,
 ip, Ulyp, Saka; Godajji,
 ve, Dolos, J.
 baverakli!

Falloszás: 1900-1925-ig 1-7 tido'ba'ba last nyg!
 1925-ben myhall 14 Sagnar 7f 7 no
 6 Nyin

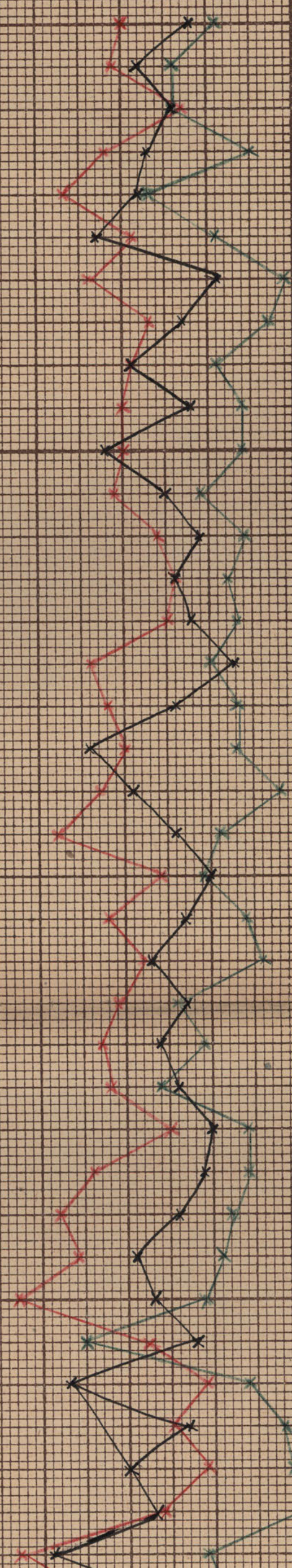
bedegny: tido'ba' 5
 siggyenges: 8
 melen: 1
 velenil. gyenges: 2
 arrodagis: 1
 sefen 1
 miobag 1
 gaiter 1

1950-ben " : tido'ba'ba midea sotee.
 1950-ben myhall 12 Sagnar 7f 5 no
 6 Nyin

bedegny, tido' 2
 gyomor 1
 ciggy 2
 nev 2
 bayaró 1
 nyelgy 3
 festőre vetele 1
 velenil. gyeng 1

1845-ben: 1 tido', 4 galyó ársal, 1 siggyib, 2 rak!!!
 1844 " 1 rak, 1 bomba, 1 lövés, 1 fuleoda!

1890-ban: 686
 12
 54
 752
 1890-ban: 686
 10
 48
 694
 58! 10 év alatt!

-14 -15 -16 -17 -18 . 19 . 20 . 21 - 22 -23 -24 -25 -26 -27 -28 -29 -30 -31 -32 -33 -34 -35 -36 -37 -38 -39 -40 -41 -42 -43 -44 -45 -46 -47 -48 -49 -1950-b.c.m.

Silleles: 1800-1925 ig 1-5 tönnöngölehen (kuine 1912, 13, 1915!)

1925 keu muhpaal 22 septuari, 15 myymi

11/2 pui 8 laig

kuinehu: Angraala, Tere, 1950 keu: Raalo, Kleri, Erika!
Veeleik muud: As, Kovari, k, Saibay
Hakulinen, Paatel, Vaad,
Koyrovais, Heektenberg:
Balao, Kämestki, Tys, Luur, Guliyai, Teget, Saravai,
gal, Balai, Leneviki. (Gugovais)

1925-1950 ig tönnöngölehen 1-5 ig. muud kol (kuine: 1932, 1935, 1938!)

1950 keu: Lepuugyale muu cigay. ( )

1950.: muil 20 septari
6 myymi
20 kol 7 ju 13 laig

1950 keu

kuine: 1
fölehu: 10
velele: 11
vaoöi: 1
gaidoai: 1
kuplai: 2
vilayayur: 1
antala: 1
kuine. kuine: 1
koyrovais: 1
konivias: 1
maloi: 1
fölehu: 13
myymi: 1
kente: 1
cigay: 2
konivias: 3
gugovais: 1
aravai: 2
reuvai: 1
korkoi: 1

Paavay: eltkoi 17-37.

1925 keu

1950 keu

16 Septari } 1925 keu
3 myymi }
9 " } 1950 " !
1 " }

1950 keu eltkoi: 19-34!

Veelekuue? : 1925 keu

1950 keu

Bareben, Varho, Gontok
Hogard, Nany, Nula, Doyai,
dehuu, Bar,
Kuusi, Vidovai, Leeb, Ruite,
Belung, Muip, kala, Gadayi,
Balano, Seta, #
Incevali!

Palalovai: 1800-1925 ig 1-7

1925 keu muhpaal 14 keu

6 myymi

1950-keu " : liioöbäy
1950-keu muhpaal 14 keu

1945 keu: 1 duies
1944 " 1 raik

Neperovai lala's boni ada tek: &

W.2. H2 1930-as ar gabona-termese karholdon-
 karit.

MA-177

47

je/m: kapf. pomaszt.

Buza

Rozs

Hrpa

1930

1930

1930.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

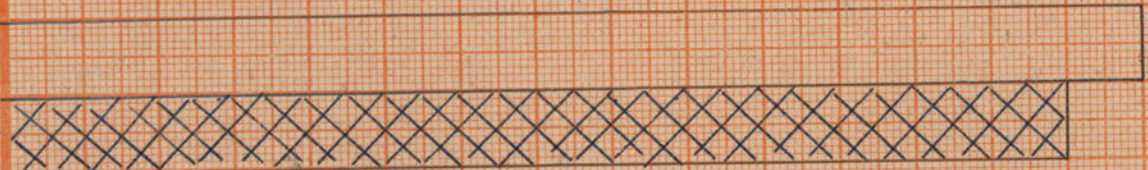
W.3

1930-as kukorica-termese karholdont.

MA-177

22

je/m: kapf. pomaszt.

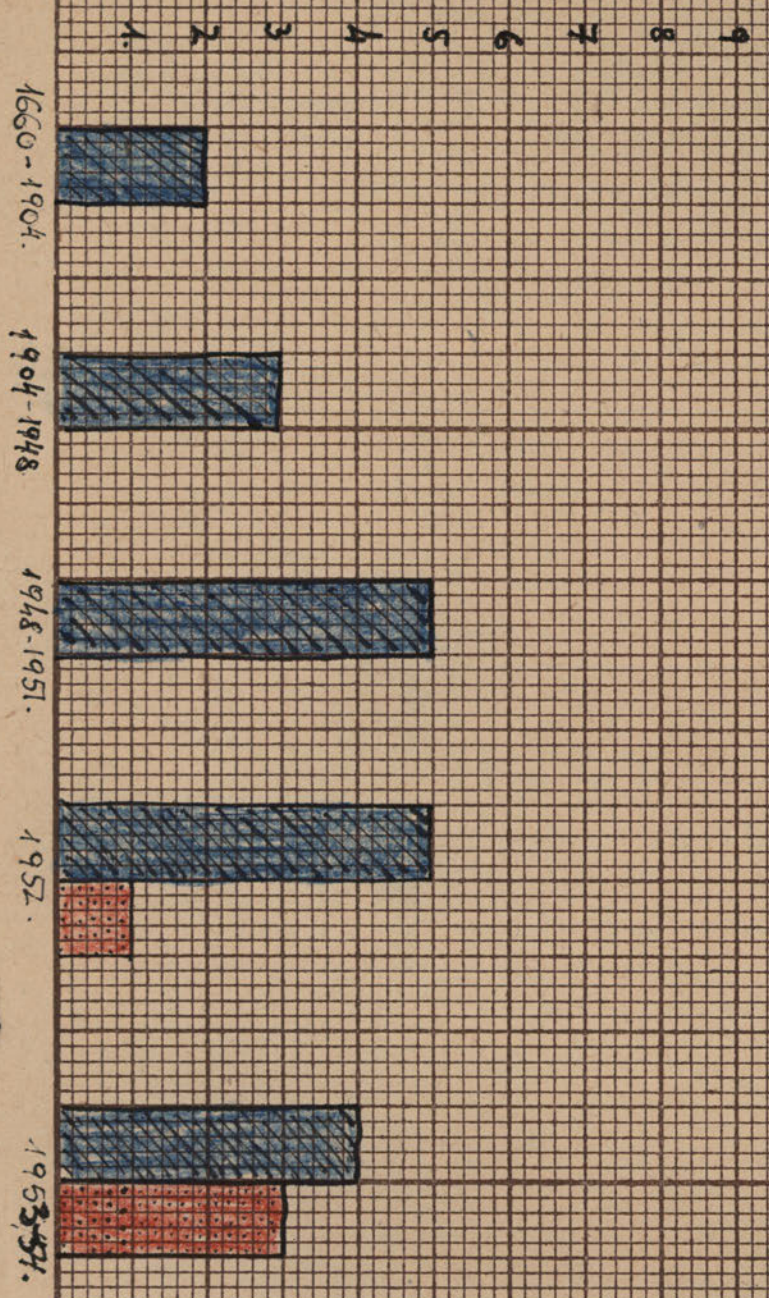

1930

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

PA TRNERÖK MINÖSÉGI VÁLTOZÁSA 1660 - 1954.

10. Összeállítás: Magillányi Főosztály.

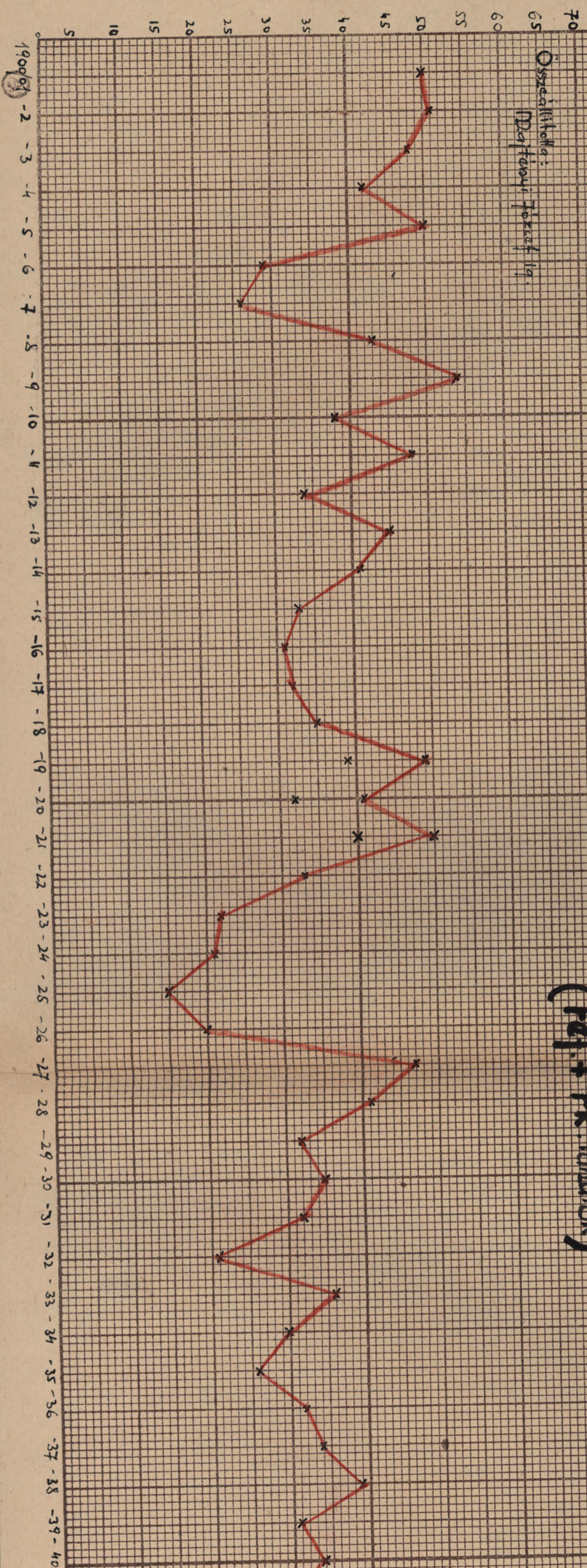
tanítói végzettség
tanári -n.

A sügyári elemi-ált. iskola l.o.-ba beiratkozott növendékei 1900/0

(ref. + rk. tanulók)

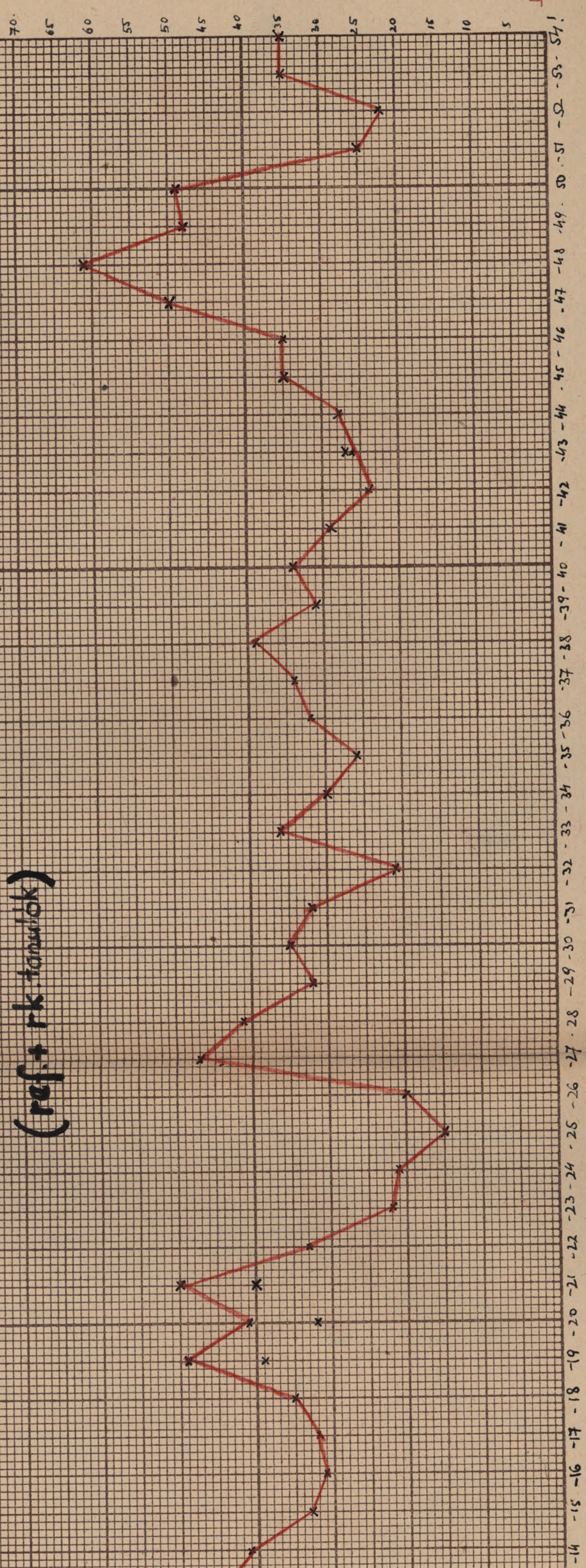
Összeállította:
Dajkóczy Ferenc 19.

ált. iskola l.o.-ba beiratkozott növendékei 1900/01- 1953/54-ig!

(ref.+ rk. tanulóik)

177-177

VII. 10.

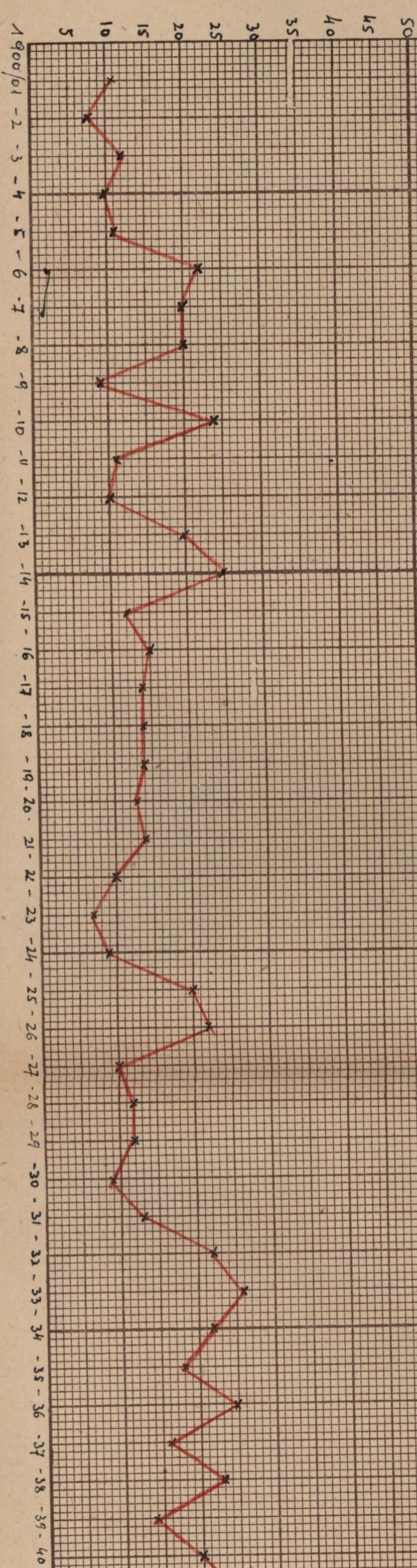

1937/48-0 *caudex* *exit* *dy* *magas* *a* *litvane*, *msl* . 61 *koil* 46 *msl*
to *msl* *koil* 13 *Robert* *cygne* (*igany* : *Ordo* *musci* .)

A SÁGVÁRI HLT. ISK. VÉGZETT TANULÓINAK SZÁMA 1900/01

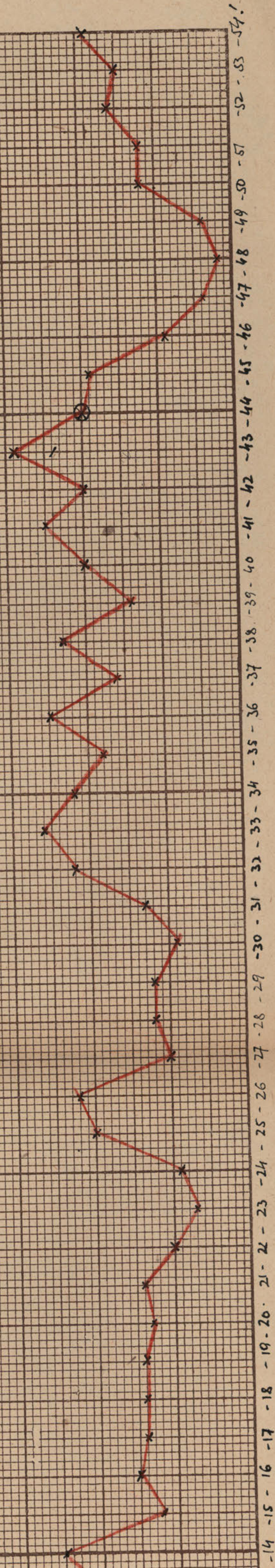
Összeállítás: Marikóczy Főzsef iq.

(HK + raj. tanulóik)
(1914/14. LIII. VIII. o. végzettségük)

ÁLT. ISK. VÉGZETT TANULÓINAK SZÁMA 1900/01-1953/54.

(nk + ref. tanulók)
 (1943/44. évi VIII. o. végzetők)

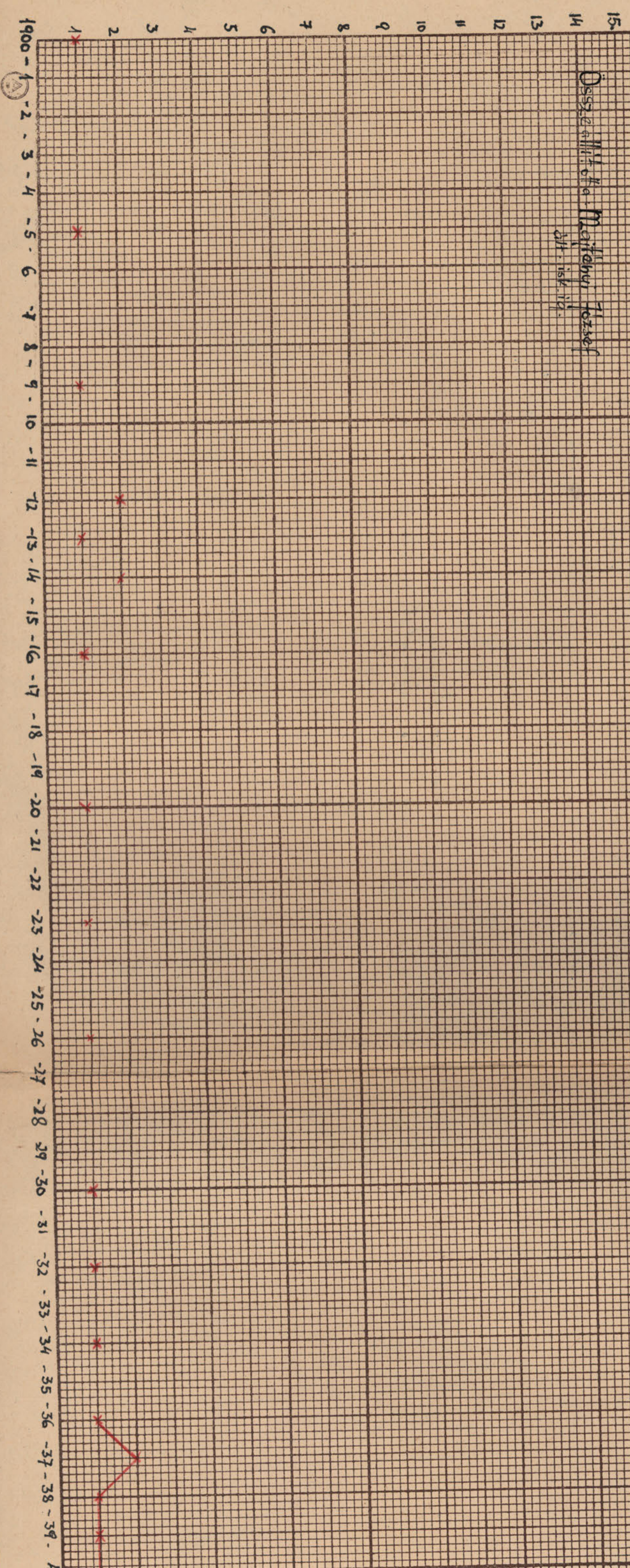
1943/44. Savinuil Kerlo'boen VIII.0.

o. W.O. vhaegase plain a.n. kometle's i baba. jatae 3aeen de leenkuil 1-nes
(1880 tel 28.) Savite vearatay (Sontapadul) de. maid cuit.

de. poci nagen
(vobat)

TÖVÁBBTANULÓK LÉTSZÁMALKULÁSA 1900 - 1954.!

DSSZÉ III. o. 4. Mafányi Fozsóf
Df. isk. 19.

25

Handwritten text, possibly a title or reference, mostly illegible due to fading.

Továbbtanulók nevei: selyföld 1-2. De elől is kevés selyföldi diplomat.

Továbbtanulók 1900 után a területén a pap (lelkész) gyegek: Sily tanyák 3 gyegek!

Horvák g. - 5 "

Fábián B. (ref.) 1 "

Papai L. (ref.) 2 "

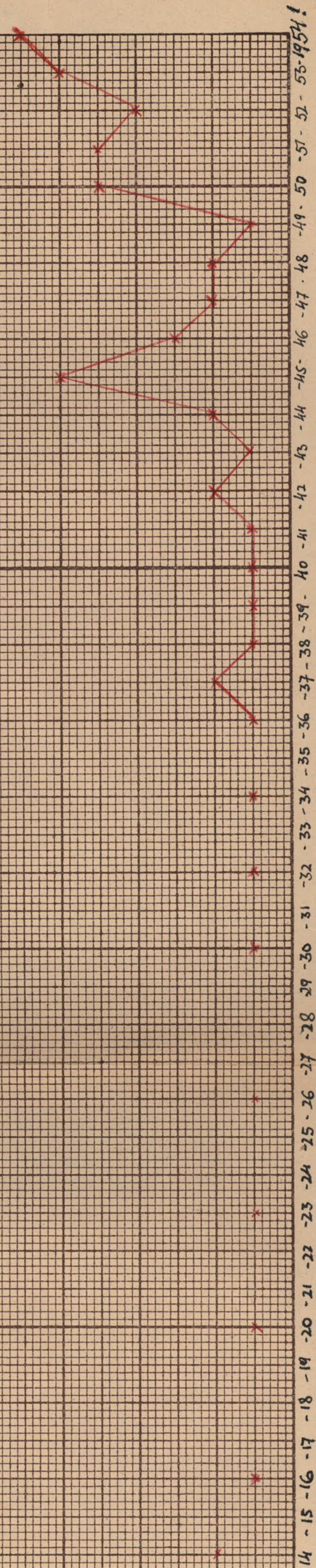
Peter R. (ref.) 1 "

1948- után a körzeti iskolák területén is van felület. Brüller F. (r.) 2 "

1900- 1948-ig. a hely. isk. b. iratokból vannak felületek!

VII. 15.

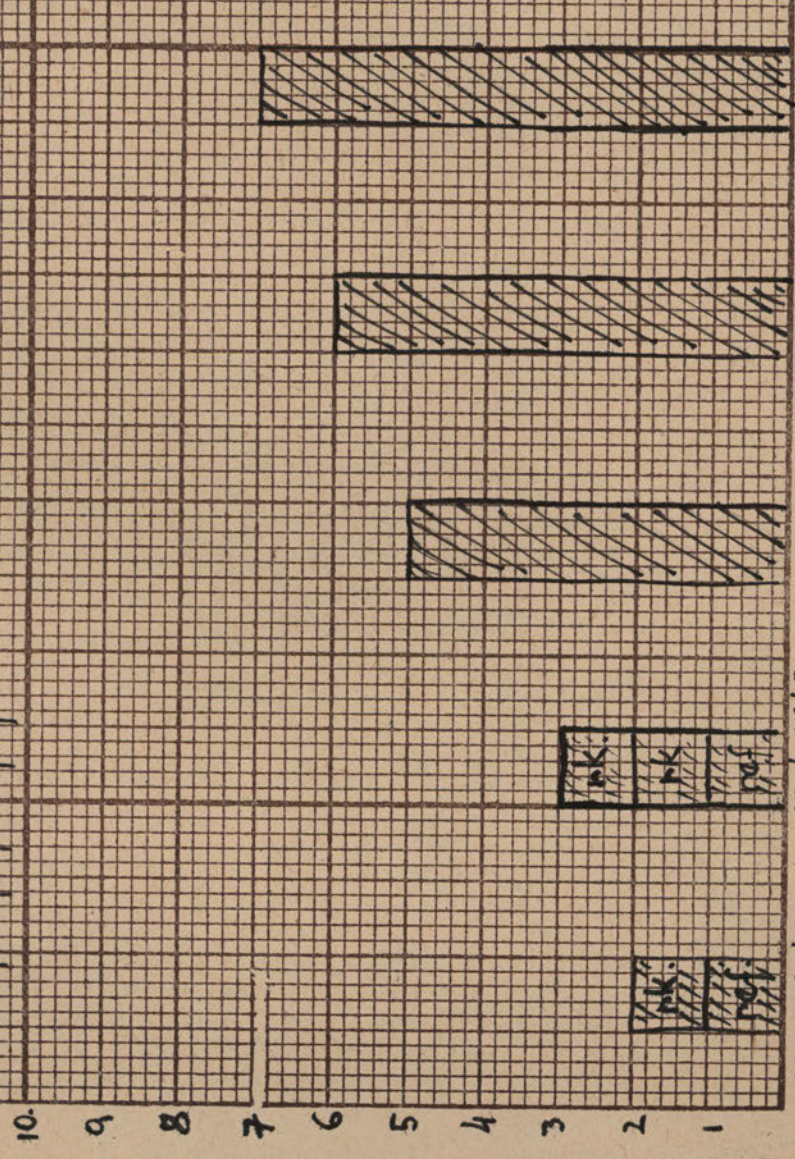
ANULÓK LÉTSZÁMALKULÁSA 1900 - 1954.!

TRNERÖK LÉTSZÁMALKULÁSA

1660-1954.

Összeállítás
Majtényi Zoltánig.

1660-1904. 1904-1948. 1948-1951.
(allami fő.) 1952. 1953.

MA-177

27

V.12.

- I. Marcali járás
- II. Kaposi "
- III. Igalyi "
- IV. Szigeti "
- V. Babócsai "

- posta út.
- ..... járás-határ.
- megye- "

34

— város
 23 mezőváros
 292 helység
 278 puszta
 114.6 § 10 nérföld

SOMOGY VÁRMEGYE
 1800
 Német Mértföld!
 Magyar Mértföld
 1 1/4   1/2   3/4   1   2   3

A vegetációs időnek hőmérséklet 75%-os
valószínűségi értékei (1901-1930).

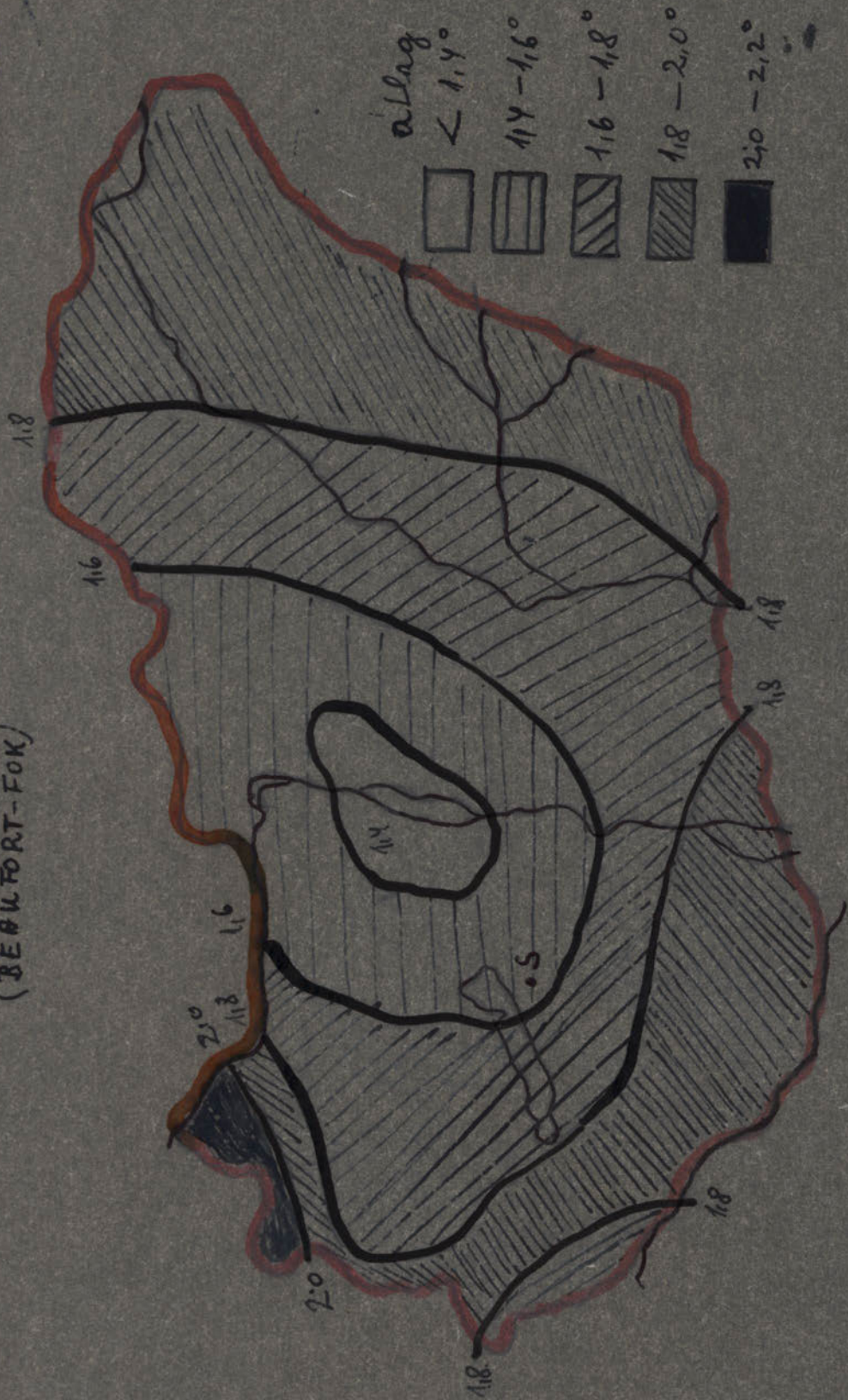
NY-177

30

3200

Szél erősség. évi átlag 1901-1930
(BEAUFORT-FOK)

- Kilengyeltek ende helyj
- Reliföld
- Murózi helyj (endokivér)

Dátóbeosztás: t. a. 10.1.

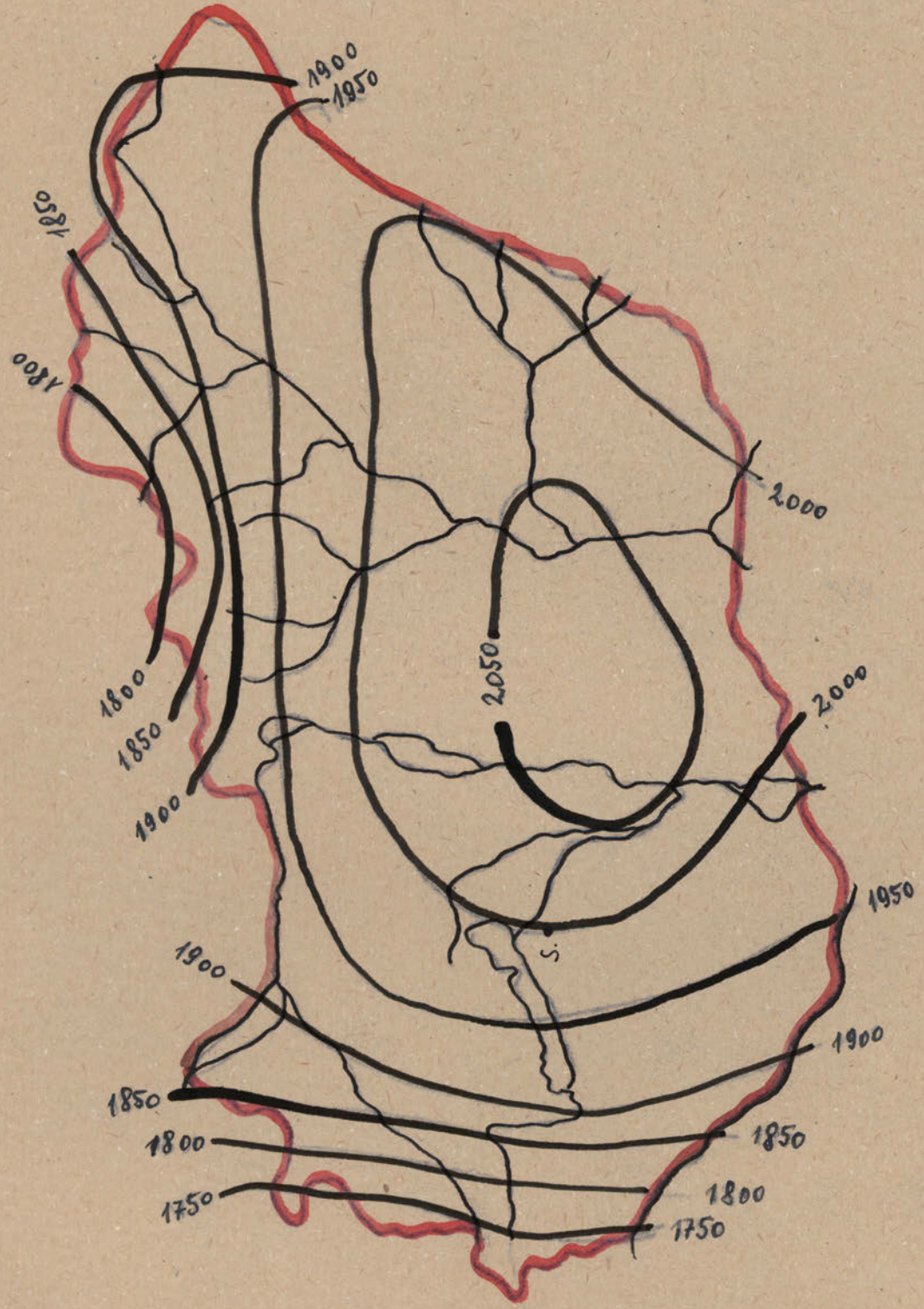
Talaj és víz térkép.

17

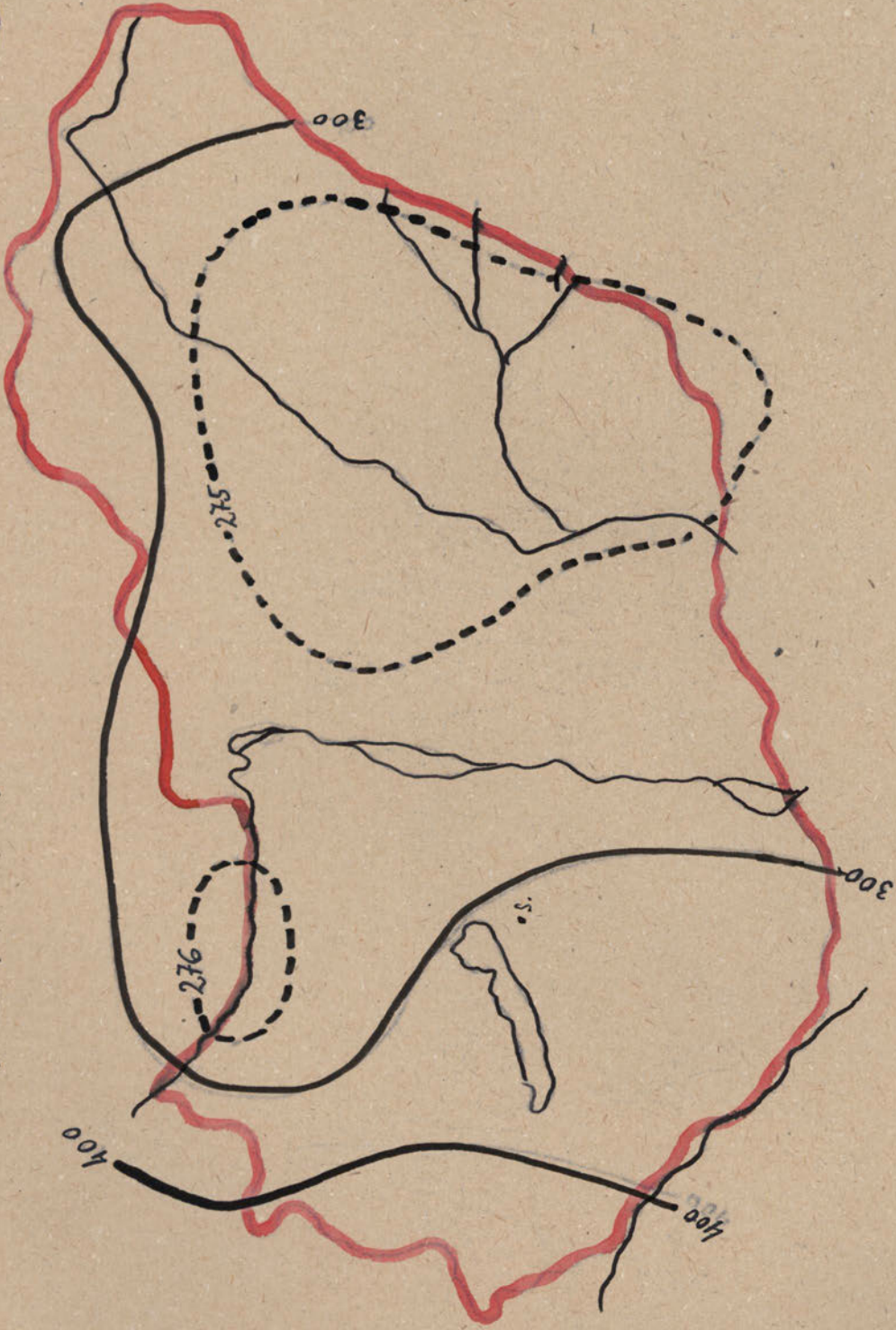

a napnikes tóár szi ömege (1901 - 1930)

a vegetáció idő csapadékraát 75%-os valószínűsége
ételei (1901-1940)

MA-177
Közvetlen adomány
1913-1914

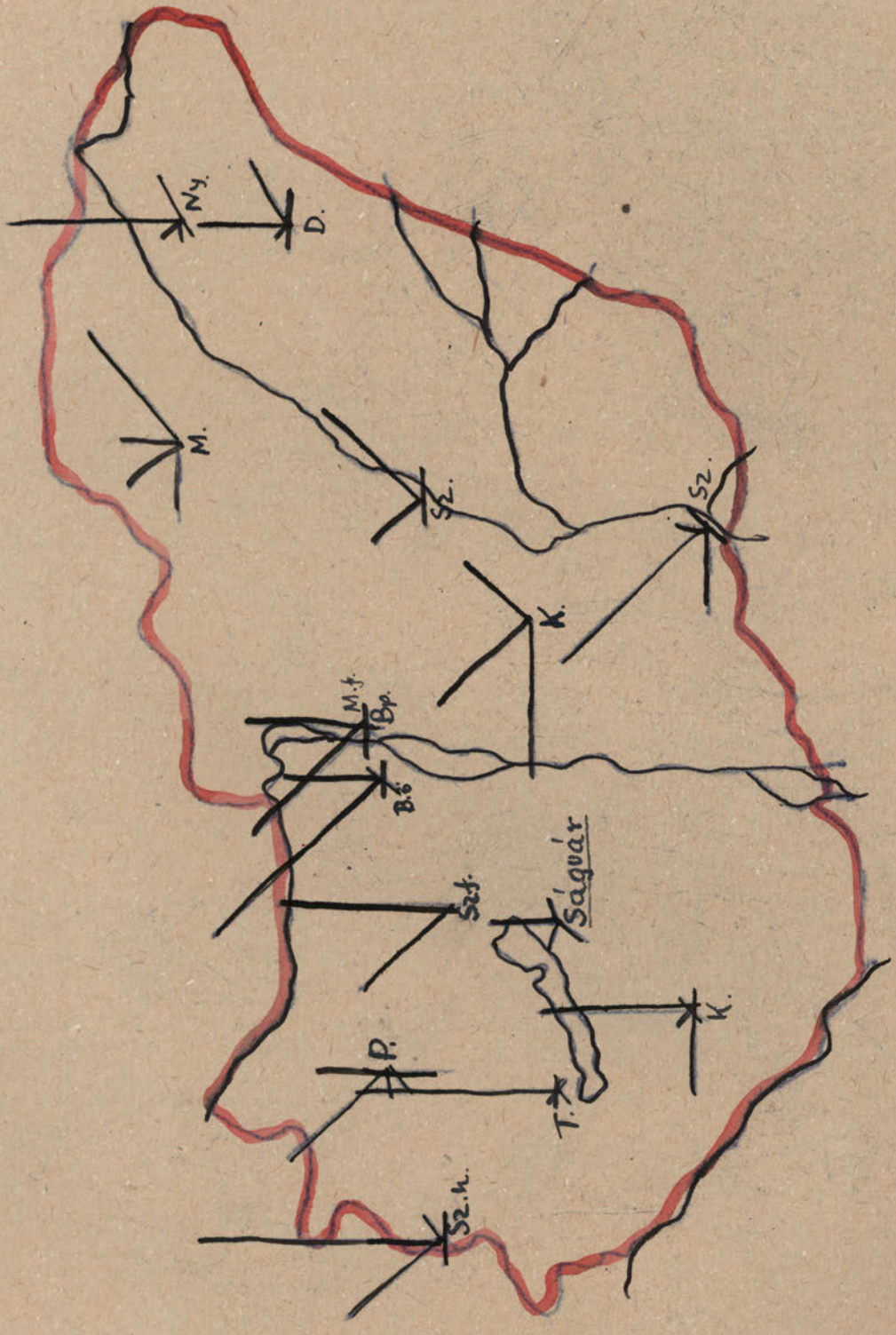
15

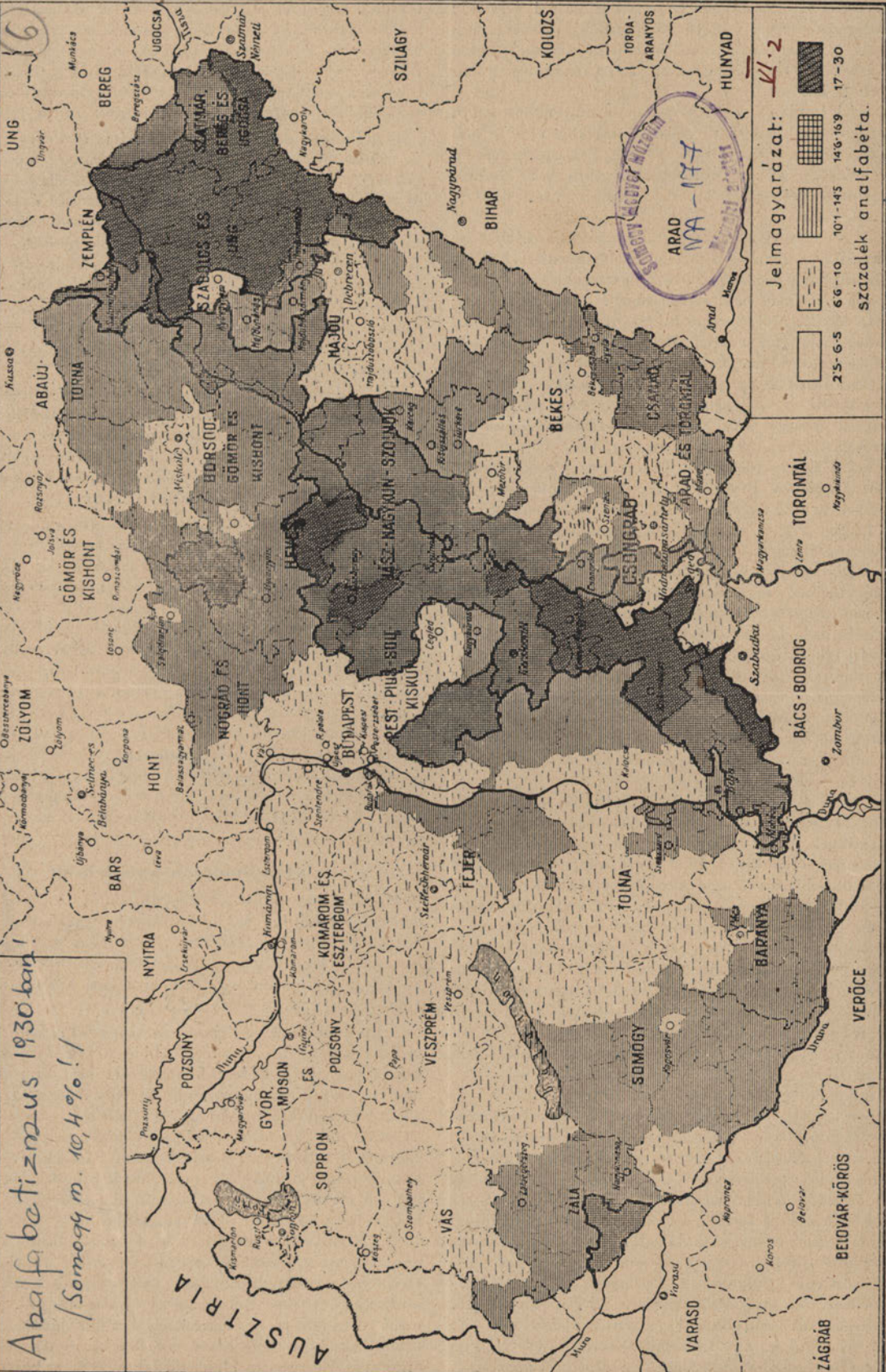
11

Magyar Meteorológiai és Vízrajzi Intézet
NF. - 177
Készítési dátum

Szélirányok gyakorisága (1940-1943)
szelerőség $\cong 6^\circ$

Abalfabétiizmus 1930-ban!
/Somogy m. 10,4%!

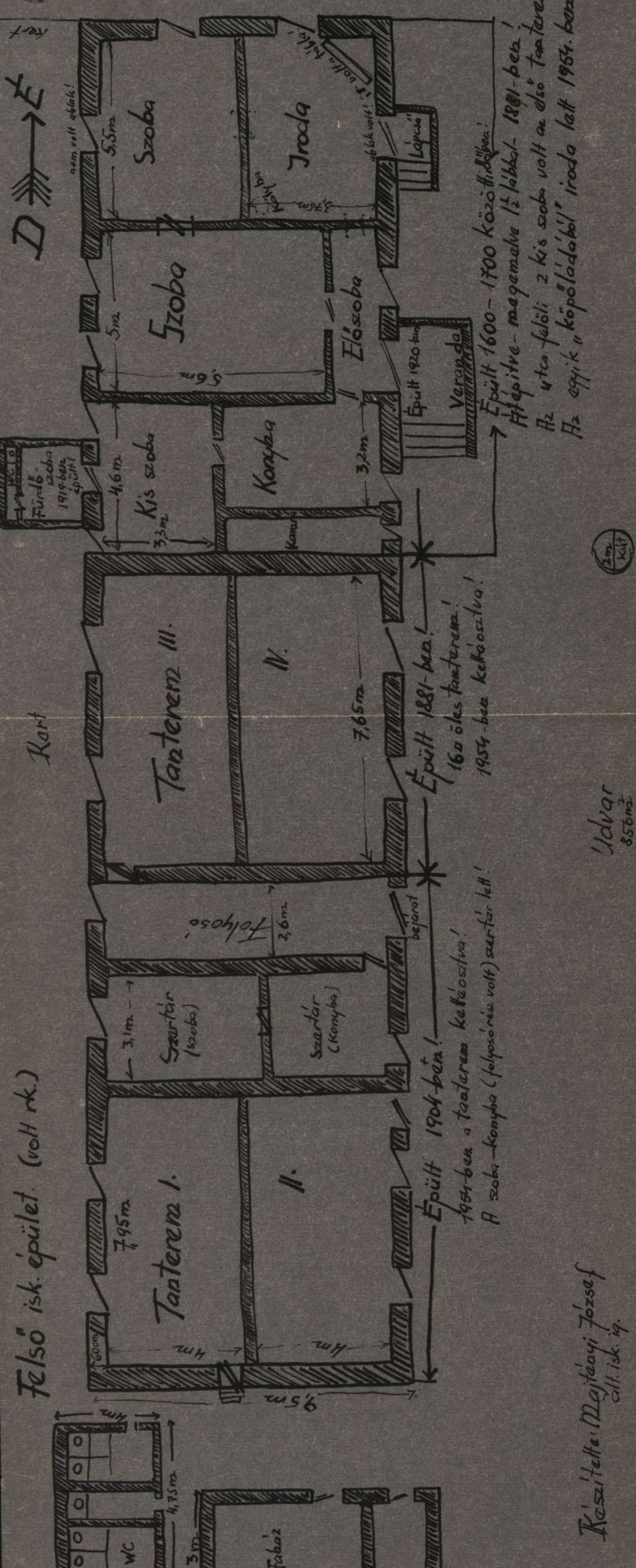
Jelmagyarázat:

	2.5-6.5
	6.6-10
	10.1-14.5
	14.6-16.9
	17-30

százalék analfabéta.

6

Felső isk. épület. (volt rk.)

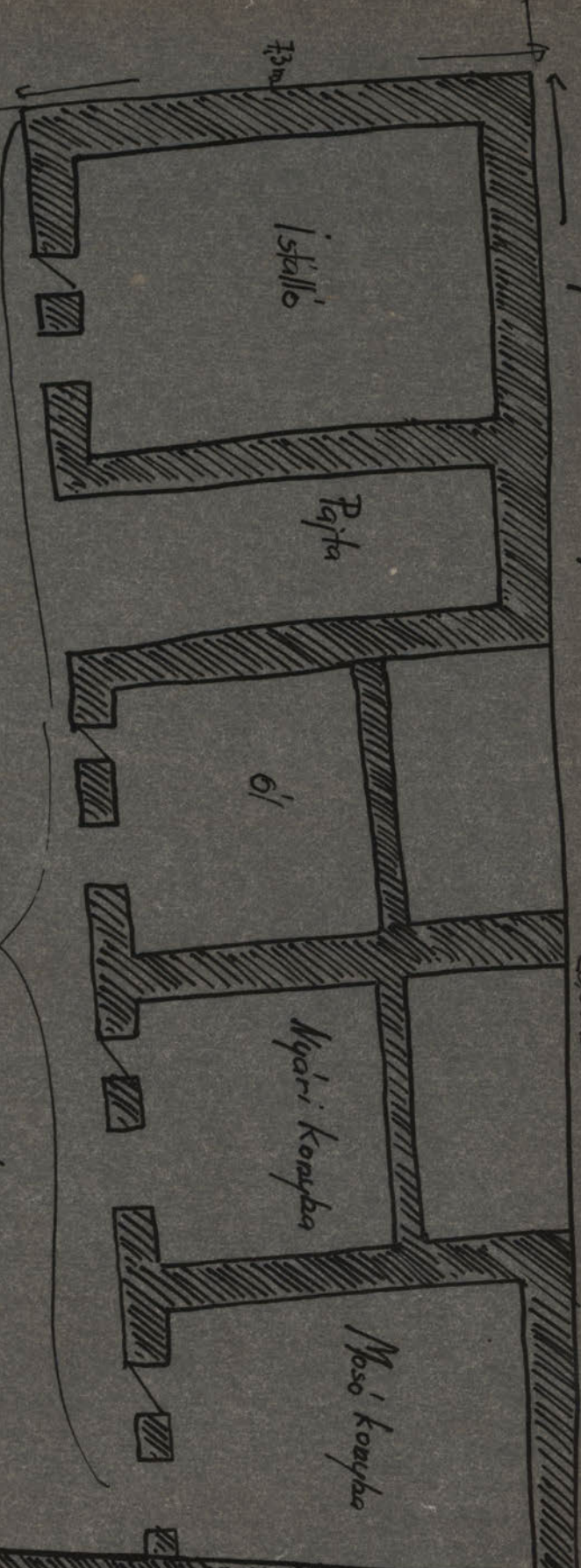
Készítette: Majtényi József
alt. isk. 19.

Udvar
856m²

2m
Kült

Épült 1600-1700 közötti időben!
A fűtve-megemelve 1/2 lábbal-1881-ben!
Az utca felőli 2 kis szoba volt az első tanterem!
Az egyik "köpöladó" iroda lett 1954-ben!

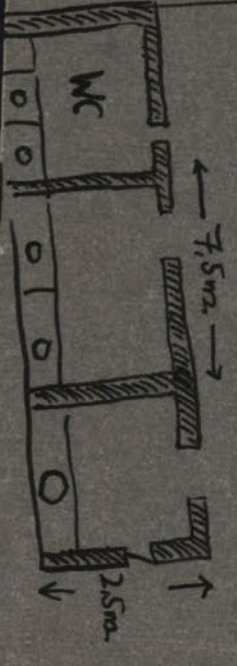
Elso isk. épület (vált ref.)

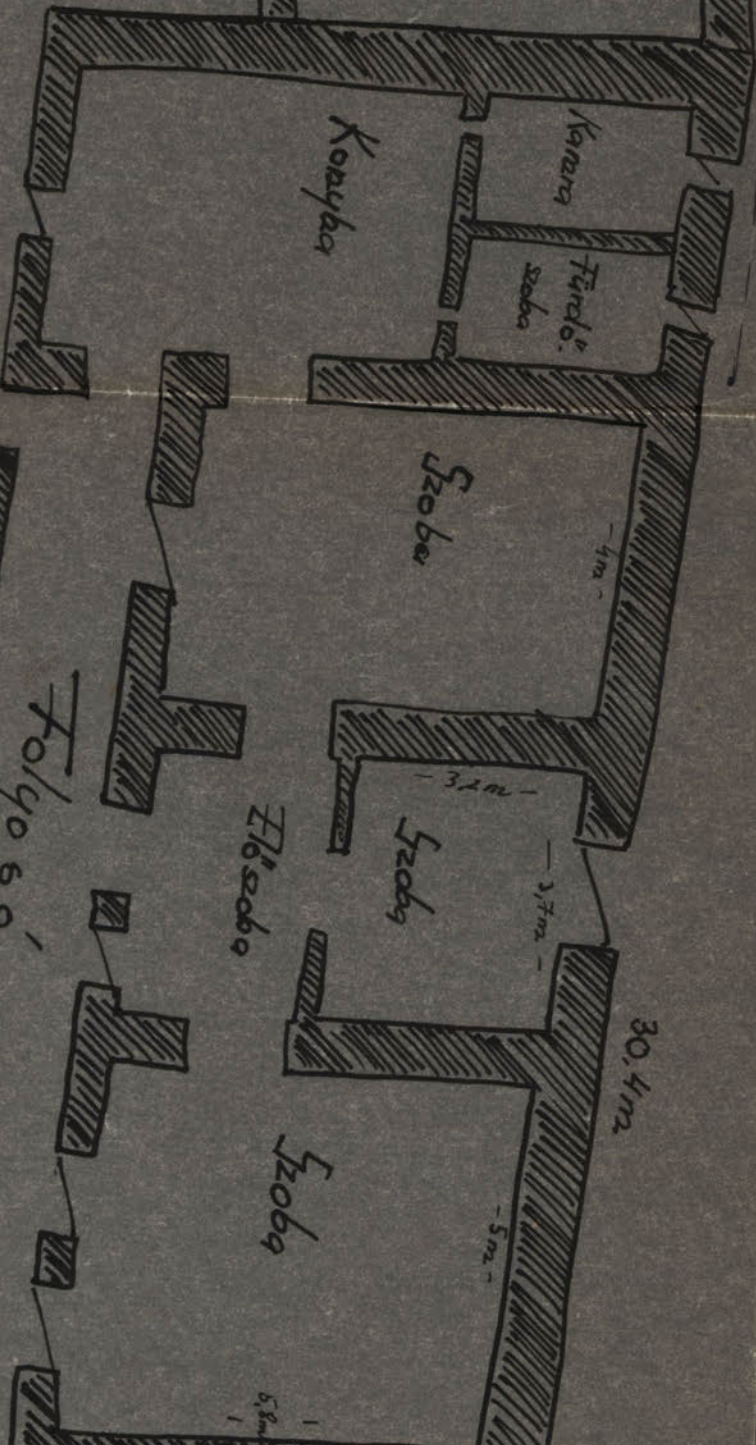
1715-ben épült!
(Elso "tanítói lakás")

Kert

181 m²

23.50m

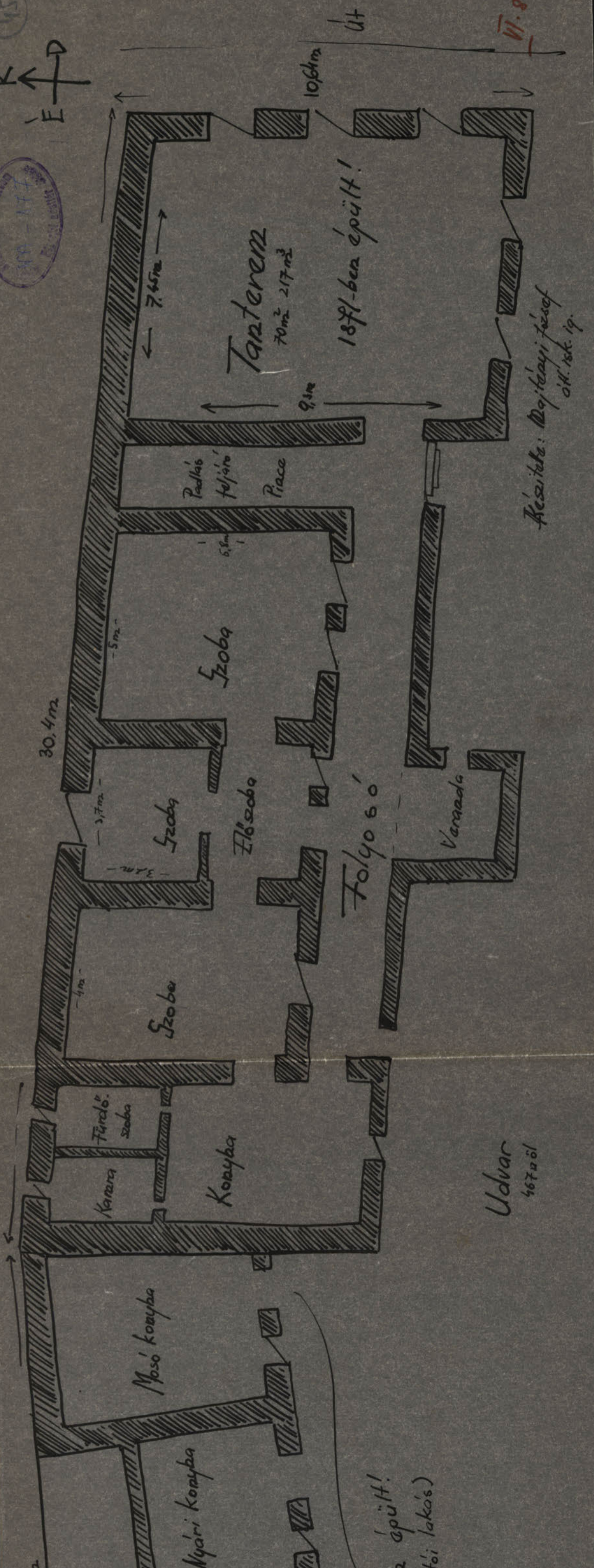

Udvar
467 m²

Folyó 50'
Varnak

Re

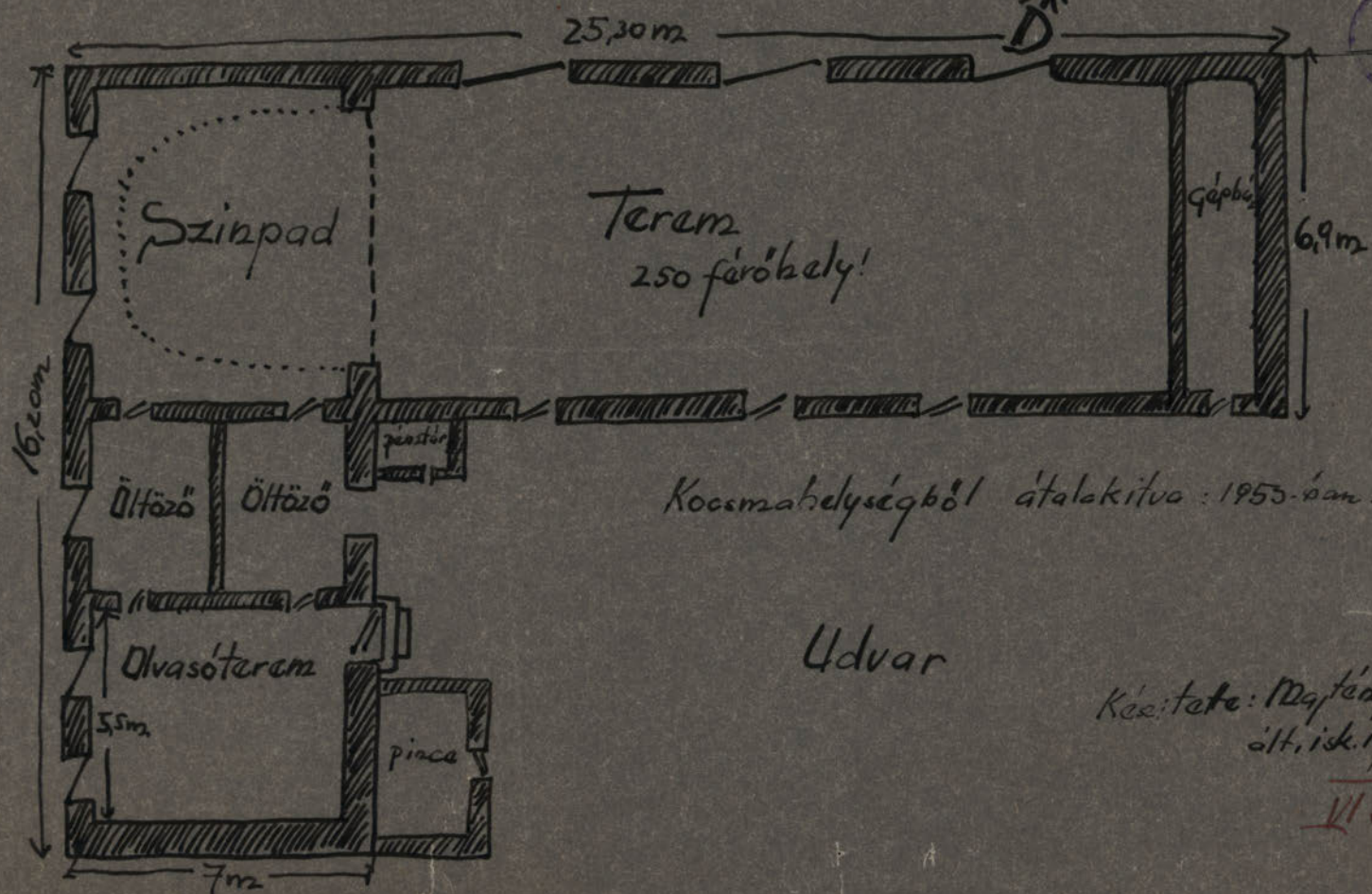
15

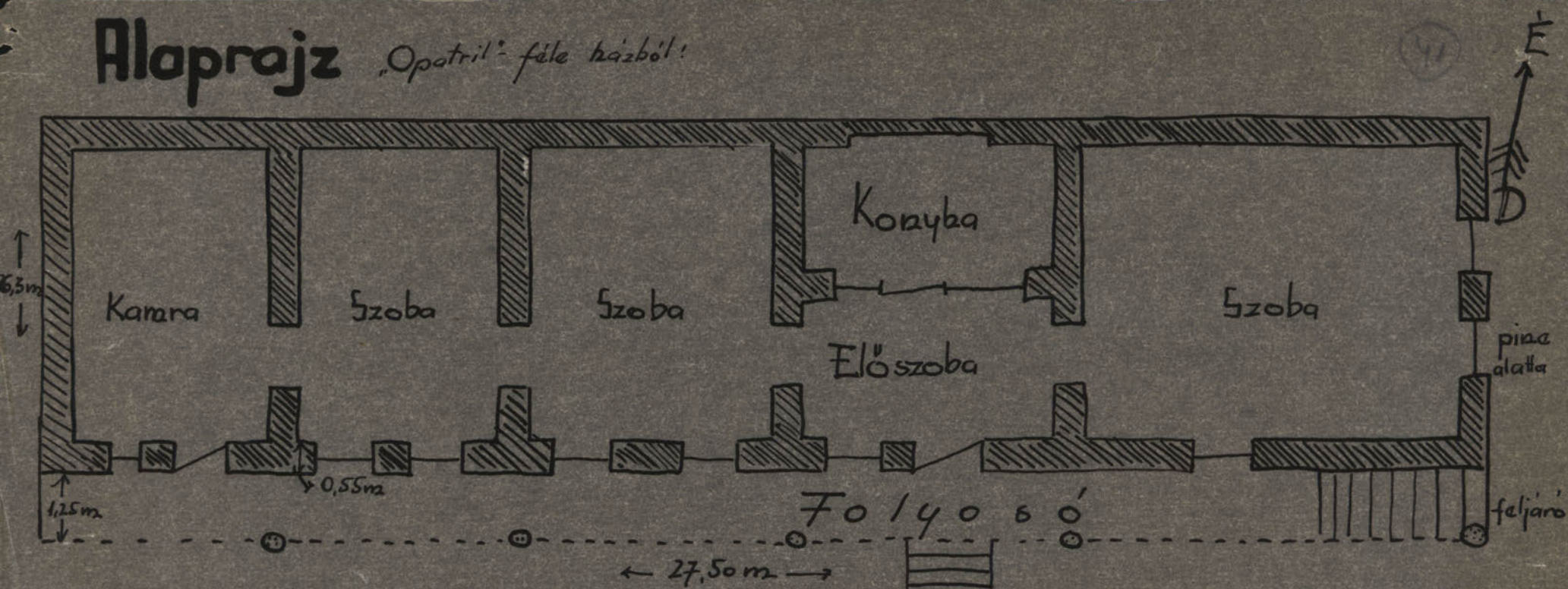
Udvar
467201

... épült!
... itói lakós)

Kulturothon alaprajza.

Alaprajz „Opatril”-féle házból!

Alapja: terméskő (várfalból!)

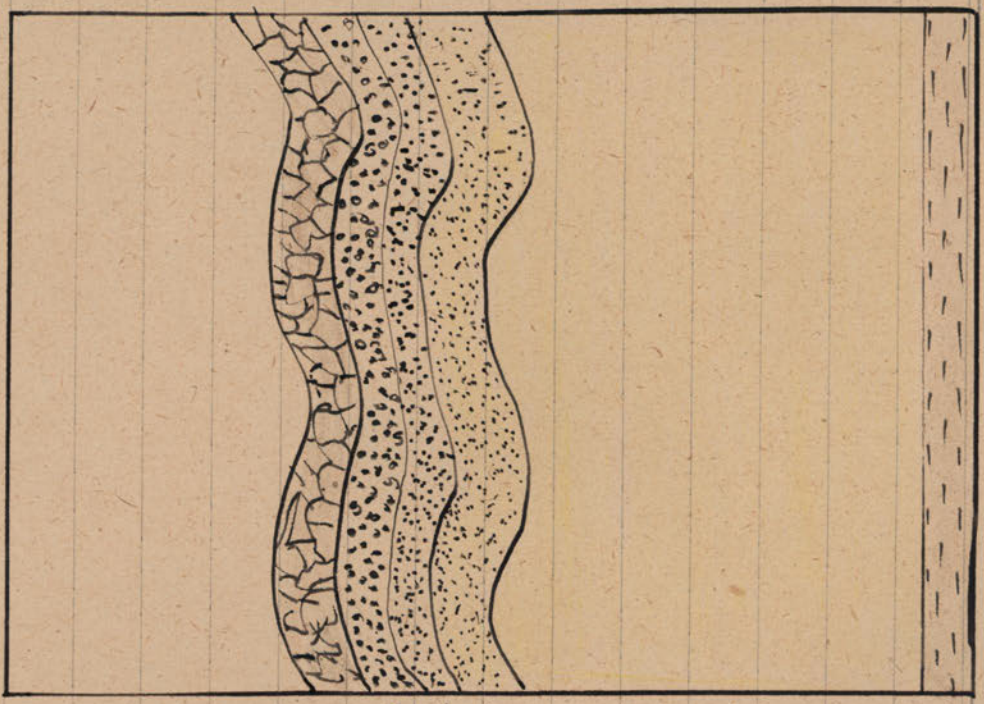
Fala: batsó: tömés, elülső: tégl, vályog!

Oslopl: fa (gömbölyű) bejárataál 50x60x30cm kőkockok (várból.)

Kéregmorpis nyomai a Horvádban.

(40)

területig 70 cm kum

nyer lön 35 m.

lunari 30 cm.

frum keris 8 cm.

dunna - 15 cm.

obolomil 30 cm.

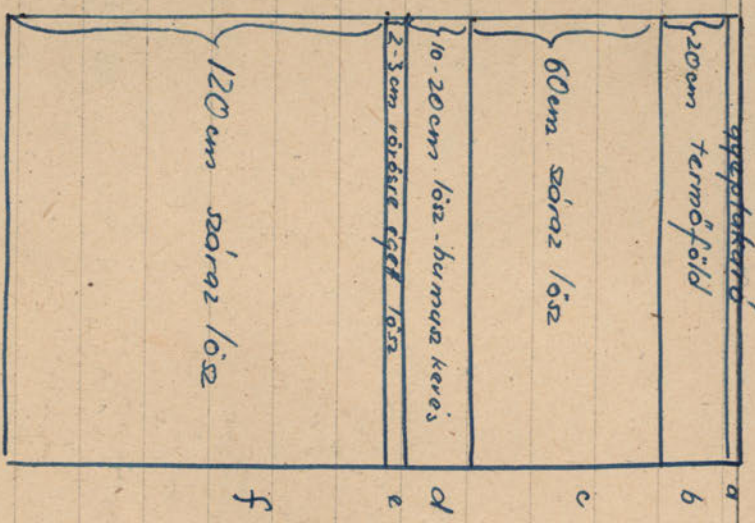
(felépítet)

Jankun' alapzat.

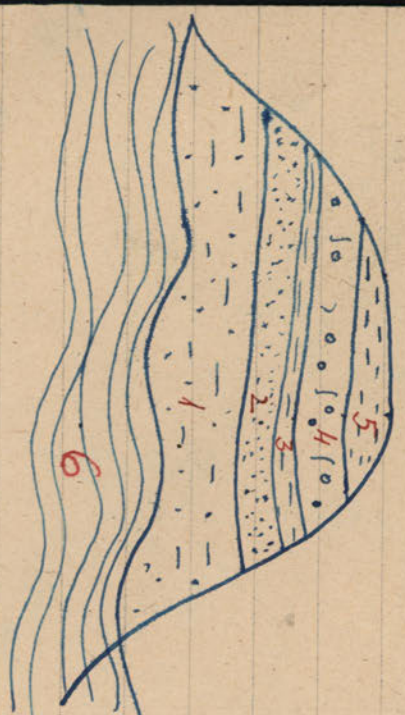

A "horbasi" út keresztmetszete (1928.)

(38)

A "Lukasdomb" vizlatos keresztmetszete!

1. Pannoniái lösz (konvulzió nélkül)
2. Pannoniái lösz (mellemmel)
3. Kibővített mész agyag, kővel mész
4. Konkrétes, agyagos lösz
5. Vörös agyag/termőföld
6. Tuldomok.

* Földrajzi osztály / m. sz.

30

1.

31

2.

32

3.

33

4.

5.

34

6.

35

8.

36

8.

37

7

24

10.

25

9.

26

10.

27

11.

28

11/a

29

19

20

NA-177

12.

13

21

22

14

15.

23

16.

17

Tandics-ház

18

14

Malom

15

Óalt hájóni eselédhárs.

16

Ságrá-terképe.

Ságvár.

Letérp: a Buzsáktól.

9

10

É- felé

11

ÉK- felé.

12

D Ny- nak.

13

K- felé e Tömlec hegygel.

Letérp e Tömlec hegyről ÉNy- felé.

NA-177

SOCIETY OF BOOKS
NA-177
PUBLISHED

191

191

I. A LAKÓHELY NEVÉNEK, ELHELYEZKEDÉSÉNEK, NAGYSÁGÁNAK VIZSGÁLATA.

SÁGVÁR nevének kialakulásáról pentas adat nem áll rendelkezésünkre. Hivatalos irások azonban megjelölnék különböző időpontokban; Ságfi majd Ság nevű örkanának 1447-ből birtokesekeit. 1138-as irások szerint azonban már Ság néven szerepel. Későbbi irások azonban már Ságvár, Ságvár néven említi. A "Ság" szó eredete tisztázatlan, a "vár" szó azonban minden kétséget kizáróan a római castrum maradványából, várszerű, erős bástyákkal körülvett erődítményéből származik, melyet még a török időkben is használtak.

A község a Balatentól, a Sió kiválásától délre 10 km-re, a Mezőföld legnyugatibb beszögélésének és a Külső-somogyi halemvidék találkozási pontján fekszik. A község határának északi és keleti fele szerkezetében és felszíni formáiban teljesen megegyezik a Mezőfölddel, szemben azonban elkülönülve a Sió és a Jaba vizjárta területeitől. Déli és nyugati részen már a halemvidéket találjuk. Ez a körülmény - a síkság és dombvidék találkozási tette alkalmassá letelepülésre. Már a kőkorszak embere lakóhelyül választotta a dombok azon védett oldalait, ahonnan messze elláthatott, ahol közel volt a víz és az erdő.

A jégkorszak emberének az interglaciálisokban ugyanarra a helyre visszatérése igazolja, hogy az életfeltételek ezen a helyen kedvezők voltak. A bronz, vas stb. korak emberéről leleteink nincsenek, ez a tény azonban nem zárja ki a folyamatos település lehetőségét, hiszen a bádeni kultúra emlékei megtalálhatók és ezek a csere útján idekerült, vagy itt készített edények bizonyosságai a későbbi, de még történelmi idő előtti településnek.

A népvándorlás és honfoglalás eseményei szintén érintették ezt a területet, de ez természetes is, mert a víz, jó legelő a völgyekben mind megtalálhatók voltak.

Az első települések kezdve a jégkorszakiaktól a község nyugati részén ÉK-DNY-i irányban húzódó Lukasdomb déli-délkeleti részén voltak. Ez ugyanis a legvédettebb hely a Bakonyon átbukó és a dombokig szabadon száguldó szelek ellen, legnagyobb a Nap besugárzása, déli lejtése miatt és itt találjuk meg ma is a hegy oldalában kb. 20 m magasságban a legmelegebb nyáron is állandóan csarogáló ferrást. Feltehető, hogy ilyenek akkor is voltak.

Az utolsó interglaciálisban, mikor a mainál csekélyebb páraelgás miatt a Balaton szintje a mainál 6-8 m-el magasabb volt, a víz benyomult a széles völgyekbe. így az említett települési hely közvetlenül érintkezhetett a tó vizével is. A víz benyomulását bizonyítják azok az üledékes hemek területek, amelyeket az ürümajeri úton, a Partos úton lát-

hatunk. A jégkorszak után ezeket az öblöket a tó hullámozása, a hullámek által épített hemekgátak/turzásek/egész rendszerével gátelta el. Így a nyílt víztükörrel megszűnt a kapcsolata és kiszáradt. A földtörténet során többször megismétlődhetett itt az előbb említett elgátelés, még a Thetys előnyomulása ill. visszahúzódásakor. Erre enged következtetni az, hogy Ürümajorral szembenlévő Hársfa-hegy északi lábánál valószínű pliocénkeri szemet találtak. A szénréteg mintegy 6m mélységben és 40-50 cm. vastagságban található. Erről Kása Istvánszerint már vagy 50 esztendeje tudtak. Valószínű ennek alapján ásattak itt kutat a falubeli kevécsék, hogy szénhez jussanak 1945-ben, amikor máshonnan venni nem tudtak. Minősége gyenge. Kiszedni is csak keveset tudtak, mert a talajviz hamar elöntötte a feltárás helyét.

Kéregmozgás nyemai is láthatók. A pliocénben, mikor a kéreg szakadatlan mozgásban volt és bár az alpi típusú gyűrődések nagy mélységekben is csak a zalai-domvidékig terjednek, kisebb vetődések mentem kiemelkedések, lezökkenések sűrűn érték a Dunántúlt. Így alakultak ki a legfiatalabb alaktani tájjelemek, a pleisztocén süllyedék területek, amelyek ma vagy még kitöltetlen témegek, vagy pedig már kitöltött alluviális síkságok, mint a Sió-venala. A község nyugati részén lévő Lukasdomb 10-20 méteres bevágódásában, Herhas-ában az ut közepső szakaszában a rétegek-homok, kavics, durvakavics, delemit, -a belső erő következtében meggyűrődtek. A rétegek a víz erréziója következtében kerültek ide. Valószínű a pliocén végén a Mezőfölddel együtt megsüllyedt ez a terület/ is és az akkor itt hullámozó Pannoni tenger lerakódásai. Minthogy a víz egyre édesedett agyag, márga/agyagmárga/ éshomok rakódott le. Ez megtalálható a temetőtől nyugatra a Lukasdombra vezető út bevágódásában.

A gyűrődések nyemai itt is láthatók. Ezek fölött helyezkedik el a lösz, mely a bevágódás egyik szakaszán /fénykép mellékelve/ 15-20 métert is eléri. A pleisztocénben jöttek létre a Somogyi-halomvidék jellegzetes ÉNY-DK-i irányú lapos völgyei, mely a saktáblaszerű törésvonalrendszer egyik összetevője. Ezen egyenletlenségek, törésvonalak nyugtalanságát enyhítik a jégkorszak alatt képződött lösz. Ez a lösztakaró beritja a pliocénkeri tengerüledék meggyűrődött rétegeit. Az említett 15-20 méteres lösztakaró azonban nem zavartalanul települt le. Közte megtaláljuk azokat a vöröses, barnás rétegeket, melyek a hőmérséklet ingadozása következtében mint humuszos kulturrétegek alakultak ki.

Érdemes megemlíteni a felszín mai alakulásával kapcsolatban, hogy a Herhasban a Káptalannak két nagy berespincéje volt. Ezekbe a pincékbe 20 éve még bejártak kecsival, mivel az út egy magasságban volt a bejáráttal. Ma a pincék bejárata 5-6 méterrel magasabban van a vízfolyás aljától,

az uttól pedig kb. 3,5-4 méterrel /lásd fénykép./A falu legidősebb embere ki itt született-Kása István-szerint az ő gyerekkorában 80 esztendővel ez előtt a Herhas helyén kb. 1 méter mély ut volt csak.

Települése:

A község ősi magja a római castrum falain belül, annak anyagából épült. A legtöbbször ugyan csak az alap, maga a fal tömésből. Idők folyamán ezen kívül is települtek valószínű először a vár NYK-K-i irányú falán, kívül, melyet ma is Tabán néven neveznek, mely a török tepán-láb/várláb/bél ered./ v.ö. Budai Tabánnal/Egyes archeológusok szerint a legősibb települések a mai Kisfalud-most dülő- helyén voltak, a falutól mintegy 100 méterrel Keletre.

A település csapartas-utcás/ térkép mellékelve/, meglátszik rajta, hogy nem utvanal, völgy vagy domb csapása alakította ki. A szög települést is megtaláljuk, bár nem tipikus formában, innen ered a Belszeg, Alszeg elnevezés is. Egyes kutatók szerint Keppány lázadása után Sz. István a környékben Kiliti- Ádánd- Nagyberénybe telepítette le a lázadókat és Ságvár, mint védett, megerősített hely lakói az ellenőrzés, felügyelés szerepét kapták. Ezért települtek a várfalakon belül.

A terület nagysága km. A terület nagyságában eltelődés nem volt. A község közigazgatásilag Semegye megyének a tabi járásához tartozott 1950-ig. Ma a siófeki járásához tartozik. A megye székhelyéhez csak körülményesen juthat el ma is az ember, mert vasútállomása nincs. A járási székhellyel, Tabán már aránylag jó, völgyeket követő földut kötötte össze, ma már kövesut. /1909-1912-től./ Siófokhoz való viszonya közlekedés, áruk beszerzése, értékesítése szempontjából jobb. Távoltsága mindössze 10 km, melyet kövesut köt össze. A régi római utvanalak, melyeket biztosan tudunk, ma fergalmilag nem jelentősek pl. Jaba-völgye, vagy megszüntek pl. Juti ut.

Természeti földrajzi vonáskézásokai: felszín:

A mai felszíni kép igen változatos. Az alluviális síkságok, mintegy félkör alakúan ölelik körül a falut. Legmélyebb részén a Jaba folyódegal. Ez a kis patak Pusztaszemenesen ered és utközben több kis forrás erecsatlakezik hozzá. Időszakosan a két oldalán lévő dombokról számos ér és vízfolyás nyulik le. Ennek ellenére vízjárása nem veszélyes, sem hóelvadáskor, sem nagy esőzésekkor, mert a jobb és részben a ball oldalakon erdővel beritottak a hegyoldalok, melyek a csapadékot megkötik. Annál veszélyesebb a Nyim felől jövő, egyébként egész jelentéktelen kis Matrágy. esernyő, amely Matrágy felől is és Nyim felől is megművelt domboldalak közötti völgyben kanyarog. Ezek az oldalak sem a téli havat elvadáskor, sem a nagy esőzések vizét nem képesek felfogni, így ez gyakrabban veszélyezteteti a falu déli részét kiöntéseivel. Kömpétől a Jabával

együtt folyik az ádándi utra merőlegesen É-nak, és ettől 150 méterre K. felé fordul. Itt van a falu legmélyebb, legtöbbször vízjárta területe, a Hechida. A Jaba-Matrágy-völgye és a Henezhida-i részen kívül van a falunak egy másik mélyebben fekvő része is a Székirét, amely azonban lefolyástalan terület. Ez a dűlő a falu Ny-i részén a Ságvár-Kiliti országut ball oldalán van, attól mintegy 300 m-re. Ennek a mélyenfekvő résznek vizét semmiféle ér vagy csatorna nem vezette le. Még mikor káptalani birtok volt akkor csatornázták 1942-ben. Így ennek révjellege megszűnt és jó szántóterületté vált.

A süllyedékterületek után magasságra a mezőföldi jellegű északi és északnyugati sík területek következnek. A falu szántóterületének zömét ez a rész adja.

Teljesen különböző felszíni képet mutat a község a déli és nyugati része. Ez már teljesen halomvidék. A völgyek mindenütt az Ény-DK-i irányt követik. A dombok NY. felől meredeken K. felé lankásan lejtnek. Legtipusosabb példa rá a Tömlőc-hegy. /1. fénykép./

A községtől DNY-ra egy, 250 m. tengerszint és 150 m. balatenszint feletti átlagmagasságú dombhátság emelkedik, melynek lapos gerincén halad végig a tervaj-ságvári erdei út, úgy nevezett Hátú-út, melynek keleti végső és már a Jaba völgyébe ereszkedő szakasza a már említett Horhas. A horhasi utszakasz hossza 1 km. emelkedése pedig közben meghaladja a 100 métert. Zavartalan tájékozódás végett meg kell jegyeznünk azt is, hogy a közhasználatos 75 000-es méretű térképeken csak egy Lukasdomb szerepel, mégpedig a 228 m.-es magaslat, míg a 25000-es lapokon két Lukasdomb: az előbbi és a tőle nyugatra fekvő 249 m-es van ezen a néven feltüntetve. Ez az utóbbi jelzés hibás, mert ezt a 249 m-es magaslatot a ságváriak Hársfahegynek nevezik. Az igazi Lukasdomb valóban lukas is, mert észak felé kihuzódó, csaknem 700 m hosszú és kikeskenyedő gerincéle északi végén alagutszerűen ki van furva. Keletkezésére nézve érdekesség kedvéért megemlíthető, hogy Csitsvai Vasas András ki 1790-1832 ig ságvári ref. lelkész volt az elbeszélés szerint egy jó bertermé esztendőben a Lukasdomb nyugati oldalán lévő szőlőjéhez alagutat furatott. Egy-egy hordó bort vitetett mindegyik oldalra. Az aki ott ázott befelé az mind ihatott a borból. Így a kétoldalról kezdett pince ill. alagút kicsit ferde és szintkülönbség is van, de jó és még ma is használják. /1. térkép/ Hossza kb. 35-40 m.

A Lukasdombtól DNY-ra találjuk az említett Hársfahegyet melyet a víz eróziója erősen feltagolt. Ennek északi lábánál találták az ismertetett szemet.

A Hársfahegy DNY-i szomszédja a Malom-hegy. 251 m. magas ikeresücsa alatt találjuk a későbbiek során részletesen ismertetett Tizenkeztessze-

ba bejáratát.

Az egész dombhátság alaptömege pentusi alzatban nyugvó kavicsos homokos anyagokból áll, a felső takarója lösz. Lejtőikbe völgyek vágódtak be, melyeknek egyike - másika a dombhátság alaptömegéig is feltárta.

A község K-i részén találjuk az említett Tömöléc-hegyet, mely a Jaba-völgyéből kb. 55-60 fokkal meredekséggel emelkedik ki. Nevét onnan kapta, hogy a török időkben állítólag tömlőc volt a hegyben. A völgyek talpa és a gerincek között a viszonylagos magasság különbség ritkán éri el a lemezt. A völgyek eredetére nézve találunk a víz eróziója által létrehozott bevágódásokat is, melyeket ma az utak követnek. A dűlőutak nagy része azonban a dombokra vagy azokon át vezető mesterséges utak, melyeket ma már a csapadékvíz erősen kikezdett. Ilyen a Herhas, a Partesut és a Bujólik felé /alagut/ vivő Mélyut. Mesterséges felszín alakítások nyoma nem látható. A hajdani három tégláégető aránylag kis területeken és kis mértékben változtatott a felszín képén. A község 25 dűlője, melyet a gazdasági földrajzi rész részletesen tárgyal a felszín ezen kisebb természetesen elkülönülő darabjai, melyeknek jellegzetes mikroklimájuk van.

Éghajlat:

Rendszeres éghajlat megfigyelés nem volt. Tudunk azonban csapadék mérésről, de ez sem volt folyamatos. Egy régi gazda feljegyzései kb. 60 évvel ezelőttről, melyek pontos és részletes adatokat tartalmaztak, az 1945-ös évben megsemmisültek. Ezek az értékes feljegyzések jó szolgálatot tettek volna, annál is inkább, mert a már ismertett felszíni viszonyok alapján sokféle hatás éri a községünket. Ezek mind sajátos módon befolyásolják, alakítják községünk klímáját. Ilyen pl. a /a. a Bakonyon átbukó szél erőssége kisebb mint beljebb Somogyban. /1. térkép/

b./ Anapsütéses órák a lejtő viszonyok miatt és a mezőföldi síkságjelleg miatt magasabb, mint a környező vidéken. /1. térkép./

c./ A leszálló szárazabb légáramlat miatt a vegetációs időszakban a csapadék kevesebb. /1. térkép./

d./ Az évi csapadék eloszlást is befolyásolják a fenti tényezők. /1. térkép.

e./ A nagy kiterjedésű erdő / 6000 kh/ nagyobb fekvésű páraleptetése következtében a relatív páratartalom nagyobb. /1. térkép./

Ezek a tényezők részben értékes pluszként jelentkeznek a gazdasági élet szempontjából, részben ezt károsan befolyásoló tényezők.

- A kisebb szélerősség következtében a talaj vízellátottságában nem okoz zavart a kevesebb évi csapadék, mivel azt kisebb mértékben szárítja ki a szél.

- A napsütéses órák nagyobb száma a gyümölcsös, de főleg a szőlő termelés szempontjából jelentősek, és kedvezően hatnak. Ennek eredménye, hogy a 2

ga

egyed gazdák jól kezelt bera nem, vagy alig maradnak el a balatoni be-
rektól. 1946-ban ságvári ber nyerte az I. díjat Semogy megyében. özv.
Tóth Dezsőné bera.

- A vegetációs időszak kevesebb csapadék kedvezőtlen hatásként éri a
mezőgazdaságot. Így gyakori a gabona megszerülések, amilyen az idén is
vett, mely a heldankénti átlagot erősen ledzeritja. Másrészt a mezőgaz-
daság munkák időbeni elvégzését követeli meg, mert egy napi késés sek-
szer hetekre veti vissza a szántást, vetést vagy kapálást, a közben fel-
lépő szárazság.

- Az erdő hatása mutatkozik meg a nagyobb páratartalomban, az éjszakai
kisebb lehülésben. Mindezek együttesen eredményezik, hogy a fagyveszély
nem olyan jelentős. Különösen nem a dombok erdőhöz közeleső, vagy erdő
melletti területeken. A sík területeknek is inkább csak a mélyebb, folyó
vagy árok menti területein pl. Székirét belső fele, Hencida. Ennek elle-
nére a gyapot nálunk sem természetesen eredményesen.

A fenti tényezők együttes hatása eredményezi azt is, hogy nálunk bár a
Dunántúlra jellemző zivataros napok megtalálhatók, nagyobb kárt okozó
jégverés nem vett. Jég ugyan minden esztendőben esik, de esővel vegyesen,
így kártevése nem számottevő.

Uralkodó szele az Északi, a bakonyi főszele. Ez száraz lezálló jellegű.
Jelentős az ÉNY-i irányú szél mely a csapadék tulnyomó részét szárítja.
Gyakran fellép a mediterrán klíma hatást jelentő DNY-i szél is. Nem rit-
ka a Mezőföld felől fújó ÉK-K-i irányú szél sem. / 1. térkép. /

Összegezve tehát a környék éghajlati tényezőit, és azok hatását megállapít-
hatjuk, hogy sokkal több előnyös, mint hátrányos vonással rendelkezik.

A hátrányos vonások, amilyen pl. a vegetációs idő/IV.1- X.31-ig/kevesebb
csapadék, a Székirét, Hencsida részek nedvessége keránt sem olyanek,
amelyeken könnyen me lehetne változtatni, illetve káros hatásán enyhíteni.
Időben alkalmazott talajmunkával, a Jaba kiárkolásával és új levezetőár-
kak ásásával, a régiek kitisztításával. /Székirét. /

Vizrajz:

A már említett Jaba a hozzá esatlakező Matrágyal együtt a Kis-Koppány
vizgyűjtő területéhez tartozik. Vele együtt éri el a Siót Ádánd alatt.
A Jaba a róla elnevezett völgyben, a hosszú, de helyenként keskeny Jaba-
völgyben húzódik. Hosszu szakaszon K. felé tart, majd a falut félkörben
Ny-ról és D.-ről körülölvélve É. nak tart és a Kiskuti kertek alatt Kelet
felé fordul.

Gazdasági szempontból jelentősége nincs, öntözésre ekekély vizállása mi-
att nem használható. A völgyben mindkét oldalán rétek vannak. Itt húzódik
a bálványesi földút. Állítólag a Dunaföldvár -Fenek pszt.-i római út is
itt húzódott.

Matrágy: a Jabánál kisebb Nyim felől É.-nak tartó patak. Vize száraz

nyazanként eltűnik, vagy egész jelentéktelen lesz. Annál jelentősebb nagyobb esőzések, vagy a tavaszi hóolvadás idején. Ilyenkor erősen megárad, rengeteg herdalékával hamar elzúti a medret és így még veszélyesebbé válik áradásukkor.

Ezeket az állandó jellegű patakokon kívül időszakos vízfolyás csak a dombokról lefelé, vagy azek között található. Ezeket időszakos ferrások táplálják, mint pl. a Miklósi út mentén. A völgyekben és domboldalakon számos ferrás fakad. Legtöbb a Jaba-völgyben, a hálványesi út mentén, sőt az uton is. De van az Aszólapon, Marjágon is. Ezek legtöbbje jó lefolyású, tiszta, iható. A legérdekesebb a már említett a Horhas dereka táján fakadó tisztavízű állandó ferrás. Sajnos mennyisége nem nagy, mindössze 5-6 l. per centként. Állandó gondot okoz a községnek, mivel az agyagos utat csapadékos nyáron nehezen járhatóvá teszi.

Lefelyástalan területe a Székiréti dűlő belső fele.

A sek ferrás ellenére nagy területek vannak víz, ill. ferrás, sőt nagy határrészek kut nélkül. Ilyenek, a Gámi dűlő, most már a Csárdás dűlő is, mivel a dűlőkutat a repülőtérepítés miatt betemették.

Csaknem hasonló a helyzet a faluban a vízellátottság terén. Sek háznak mindegyikén külön kutja, Közös kutakról, vagy éppen községi kutakról /3 van / herdják a vizet. Általában a kutak mélyek, - kivéve a lapos helyek települését pl. Bellszeg, Tobán, Kisadánd, Malomi rész, azonban nem bővizűek. A történelmi idők folyamán csak ferrásoknak volt jelentőségük a települések kialakulásánál.

A jövőben folyószabályozáson, árkeláson és levezető csatornákon kívül más befektetés nem hozna kívánt eredményt. A pár évtizeddel ez előtti vizimalom is megszűnt és henger malommá alakították át, mivel a szükségletet nem volt képes ellátni.

Természetes növény és állatvilág:

A jégkorszakbeli tüzhely leletei alapján az állatok közül akkor a tarand szarvas élt itt. A talált Mammut lábcsőre alapján a Mammut egykori itt létét is fel kell tételeznünk.

Flórájának régi képéről biztosan nem tudok. A jégkorszakok interglaciálisában valószínű a jellemző meyeró sz. növényzet volt. A tüzhelyekből előkerült hamu és széndarabokból mi ezt megállapítani nem tudjuk. A lombos fák közül a bükk élt itt.

Későbbiek során az erdő lett az uralkodó a vidéken, amelyből még most is tekintélyes rész megmaradt. A völgyek hamar feltöltődtek, ott a mecsári növényzetnek, láposedésnek semmi nyoma nincs. Valamennyi magasabb dombot erdő borít, kivéve a Lukasdombot, mely teljesen megművelés alá került -szőlő, szántó- és azokat amelyek a tervszerűtlen erdőgazdálkodás kiirtás után telepítetlenül hagyott. pl. az Ali /Alj-i/gunyhóval szemközti

dombok, amelyek ma sem erdők sem legelők, legfeljebb birkáknak jó. Ujban ezek erdősítése van tervevéve.

Az erdő fái közül sok a tölgy, eszter és gyertyán, de van hárs, akác és fenyő is. Az erdőben sok a gomba róka- eszterkegomba. A keleti területek, domboldalak jó termő helyei a kátránknak, vasfünek, vadparadicsomnak, ördögsekétnak, ökörfarkkórónak. Különösen Ürű-majár alatt. Virágjának gyűjtését eddig elhanyagolták.

Az erdő állatai közül jellegzetes az őz, szarvas, róka, nyul, fogoly, fácán, barz. A közismert kártevőkön, rókán és barzen kívül az őzek és szarvasok is jelentős károkat okoznak a kukoricásokban, az erdő melletti területeken, az erdei páskumban.

Talaj:

A község határában többféle talajféleséggel találkozunk. Bár az anyakőzet löszféleségek és az öntésföldek, mégis változatos. Ezen anyakőzetekből az idők folyamán kialakult talajféleségek földrajzi, domborzati, vízrajzi, és földtani jellemények, továbbá az ember kulturális tevékenysége hatására jöttek létre. Az azonban, ha községünk talajféleségeit bizonyos típusok szerint besztjuk, még nem ad módot arra, hogy belőle a termelésre nézve gyakorlatilag hasznosítható következtetéseket vonjunk le.

- A már említett irtásterületen gyengén kilugozott erdőtalajt találunk. Löszből keletkezett és lombos erdő alatt alakult ki. A kilugozási szint fakósárga, a felhalmozódási szint valamivel sötétebb és kötöttebb. Gyengébb termékenységének oka a humusz minőségében van. Meszezéssel és szerves trágyázással javítható.

- A Jaba völgyében kitűnő szerkezetű és igen termékeny öntéstalajt találunk. Ez legnagyobb részben közép kötött vályogtalaj.

- A Matrágy patakhoz közvetlenül követő alacsonyabb szinten réti agyagtalaj van. Erősen kötött, duzzadó, repedező. - Nyim felé.

- A falu gazdasági területének legnagyobb részét azonban a mezősi talaj alkotja. Keletkezésük az évelő füves mezősi talajnak köszönhető. Szerkezetük kiváló mozsákos, vizgazdálkodásuk igen jó és általában a legjobb terméseket adja. A humuszréteg vastagsága 30-100 cm. A Jaba és Matrágy völgyének kivételével, csaknem mindenütt ezt találjuk.

A jó talaj mely megtekinthető nálunk feltétele ugyan a fejlettebb termelésnek, de nem alapja, ill. nem oka. És így bár a lehetőség megvolt a gazdálkodás mégis sem volt és most sem kielégítő. Ugyanis a nagybirtok árnyékában lévő paraszti gazdaságok kisebb eredményeiket ezen előnyök hiányára hátrították, melynek nélkülöztek a nagybirtokkal szemben. /gép, igaerő, beruházás. /Nem néztek jobban maguk köré és nem látták meg a termelési módjuk elmaradottságát, nem számolták fel időben a háromnyomásu

gazdálkodást, általánosságban csak 1915-ben szűnt meg. Nem látták meg az állattartás óriási előnyeit, a legtöbb helyen a lakóházhoz viszonyítva ugyan nagy, de lényegében csak legfeljebb 3-4 állat részére elegendő, istállók voltak és vannak. Nem használták fel minden lehetőséget a talajerő pótlására. Az istállótrágya értékes leve még ma is az utcára folyik.

Ezek és még sok tényező akadályozta meg, hogyha már területét gyarapítani nem tudta, legalább a meglévő fölgyét művelje eredményesen. Figyelembe véve az összes természeti tényezőket megállapíthatjuk, hogy azok legnagyobb részt kedvezőek a település és gazdasági élet szempontjából.

Az ősember legelső lakóhelyére községünkben nem akadtak, azonban már az ősközösségben élő ember leletekben gazdag tanyája került elő az 1937-38. években megejtett ásatások nyomán. *Lásd: fénykép*

Községünk környékén 30-40 m vastag lösztakaró képezi a talajt, amely európai viszonylatban is egyike a legnagyobb ilyen fajta lerakódásoknak. Héjük a lelőhelyet lyukasdombnak, a hozzávető utat horhas-nak nevezi.

Az ásatások a nagykiterjedésű telepnek csak kis részét tárták fel. A felszín alatt körülbelül két méterre a világossárga löszben több tüzhelyet találtak. A tüzhelyek mellett feltört állat-csontokat, megszenesedett fadarabokat, kő- valamint csonteszközöket találtak. Az ősember ezeket a tanyagelyeket csak átmenetileg használhatta. Érdekes azonban, hogy visszatért ezekre a helyekre. Ezt bizonyítja az, hogy egymás alatti két rétegben találtak tüzhelyeket. Közben hosszú időnek kellett eltelnie, mert vastag réteg rakódott a két tüzhely szintje közé. Ebből a rakódásból azonban teljesen hiányoznak az emberi nyomok. A községből az ásatások idején egy érintetlenül hagyott tüzhelyet felszállítottak a Nemzeti Múzeumba. Ez az eltelt hosszú idő semmit sem változtatott az ősember életmódján, mert akét tüzhely mellett egyforma eszközök voltak. Beszédesebb bizonyíták számunkra, hogy az emberiség gyermekkorában a fejlődés lassan halad előre.

A tüzhelyek környékén talált pattintgatott kőeszközök tűzkőből készültek. Nevezetesen állatok megnyuzásához, bőrfejtéshez alkalmas pengék, vakaróárok és vésőhöz hasonló eszközök. Általában kicsinyek, fa- vagy csontnyélbe erősítve használhatták. A csonteszközök közül a legérdekesebb egy - a két végén becsiszolt, beerősítésre alkalmas rénszarvas agancs. Az eszközök használatát egy délfranciaországi barlangi rajz tette világossá: ez a Trois Freres-i barlangban talált rajz egy rénszarvas bőrbe bujt ember táncát mutatja be. A táncoson a bőrkoponya részén ott vannak a nagy szarvak, amelyeket visszaerősítettek a bőrre. Ilyen felerősíthető szarv töredéke a nálunk talált példány is.

Az előbb említett barlangi rajzot általában totemtáncosnak nevezik. Szerepe kétféle lehetett: az ember állatnak öltözve igyekezett a rénszarvas csordás megközelíteni és a csordából egy-egy állatot kiszakítani, hogy társaival együtt, könnyebben ejthesse át, vagy valami kezdetleges varázslás állt az alakoskodás mögött, amellyel az ősember az állathoz hasonulva, az állat mozgását utánozva, bősákmányt ígérő varázslását végezte el. Ez az utóbbi lehetőség nem a képzelet szüleménye, mert az utazók szerint az afrikai elmaradt népek vadászatainak egyik bevezetője még ma is a varázslás, varázstánc.

Az itt élt ősember ruházatáról nem sokat tudunk meg a leletekből. Valószínűleg állatok bőrből készült és ékszerrel is díszítette ruházatát. Egy átfurt kis kagyló a tüzhely leletei között arra mutat, hogy az egyszerű ékszer vagy amulátt már ebben a korban is megvolt.

Községünk lösztelepének leletei a társadalmi fejlődés kezdetéhez visznek vissza bennünket. Az ember tökéletlen eszközeivel egyenlőtlen harcban állott a természettel, elemi szükségleteinek tápláléka, ruházatának megszerzéséért. Az állatcsordák után vándorolt, csak jó buvóhelyeken telepszik meg hosszú időre. Ahol az állatokat könnyebben elejthette, ilyen hely lehetett a mi községünk is, azokat a helyeket újra, meg újra felkeresi. A közösségben élő ember csoport a tüzhelyek mellett osztja el zsákmányt, darabolja fel az elejtett állatokat.

A régészeti korbessztás szerint a ságvári teleptt, egy franciaországi lelőhely nyomán magdaléni-korunak mondjuk. Ezt az időszakot, amelyet a mainál jóval hidegebb éghajlat, kisméretű kőeszközök, sok és változatos csonteszközök jellemeznek, az őskőkör utolsó szakaszának tekinthetjük hozzávetőleg 15.000 évvel a mai időszámítás előtt. Ez a kor több ezer évig tartott, s az ember találatkonysága, eszközkészítő ügyessége csak apró léptekkel vitte előre a fejlődést.

Az újabb kőkorszak kezdetét a csiszolt kőeszközök általános használata jelzi. Ugyancsak jelentős lépés a fejlődésben, hogy az eddig a fába erősített kőbalta fejeket most már eafurják és abba erősítik a fanyelet. Így biztonságosabb, erősebb eszközt nyernek. Igen nagyjelentőségű e mellett az agyagedények készítésének megindulása, amelyekben ételeiket tárolják el. Az edény alakja a tökhéj formáját követi, görbe, tova futó vonaldíszítéssel borítják. Az ilyen edényeket készítő népcsoportok az edények mintája után, a vonaldíszes kerámia csoportjának nevezik a régészek. Ezzel a névvel illetik telepeiket, eszközeik együttesét, vagyis mind azt, ami régészeti anyag-képen a vonaldíszes kerámiává kerül napfényre. Községünkben ebből a korból származó anyagokra akadtak az

ásatások alkalmával.

Bronzkor.

A bronzkorban is készítettek kerámiát. ^{SZ} Egyszerűbbet főzősre, ételek eltárolására használhatták, mert a sírokban találtak díszesebbeket is. A később említendő késő-római temető alatt ugyanis egy gazdag urna-temető foglal helyet / Ebben a korban még mindig a halotthamvasztás a temetkezési forma. A hamvakat díszes urnákban vagy a földön helyezték el, míg körül apróbb, különböző formájú edényekben - valószínű-ételneműeket raktak mellé. / Az itt előkerült edények különösen szépek. Kis korsók, füles bögrék, tálkák, hegyben végződő tümlő alakú edények, vannak szélesszájú nagyobb urnák, hasukon négy füllel.

A sötétszürkére, sárgára vagy feketére égetett edényeken a fehér díszítés igen tetszetős. Két érdekesebb darab került elő ezideig Ságváron. Egy korsó alakú, de felül fedett csörgő, melyet gyerek sírokba tettek. Edényként utános ki füllel, belül zörög egy kő. A másik egy, a mai tojástartóra emlékeztető kis talpas edényke, ki hajló szájjal, oldalán körkörös és léces mészbetéttel. Községünkben a temetőhöz tartozó telept is megtalálták, de ez még feltáráásra vár.

Római kor.

Községünkben legtöbb lelet a római korból származik. A Balaton déli oldalán húzódó út mellett feküdt Tricciana, / Ságvár antik neve. / Bár feliratos emlékek nem igazolják a régi nevet, de mégis elfogadhatjuk, mert a III. századba visszanyúló leírásban szerepel a név, a Sophianából / Pécs / Arrabonába / Győrbe / vezető római út államásaként. Az említett út jól követhető s a távolságai adata pedig összevág a Pécs- Ságvár tényleges távolsággal.

A gyakran előbukkanó római pénzek tanúsága szerint 138-382-ig volt itt római település. Első feljegyzés a római korról Csicsvai Vasas András lelkésznek 1814-ből származó irásából olvashatjuk. A Nemzeti Múzeum könyvtárában 21/ a 294. szám alatt őrzött kéziratban azt olvassuk: " Ságvár egy régi széles kőbástyának a helyén fekszik. A bástya négyszögletű, széle, hossza 300 öl. Falainak némely része 1720 táján, mint a régi emberek be szélik, még kilátzott a földből". Csicsvai idejében már mindenütt eltűnt. 1812-ben a ságvári reformátusok új templomot építettek. A többek között a bástyának fundamentumából két alabástromból való mellképet ástak ki. Az egyik férfi, a másik asszonyi kép. Az előbbit vejenek, Baki Józsefnek szánta, a másikat pedig Kilitiben lakó veszprémi képtalan tisztartójának adta. Ez a második kép - valószínű - az a kép, mely a katolikus templom előtt levő Nep. Szt. János szobra talapzatába van befalazva. E dombormű siremlékhez való ábrázolás lehetett. "Csicsvai továbbá megjegyzi, hogy a bástyán belül levő térség mindenütt tele van kőépületek fundamentumaival, fél öles négyzet alakú téglával és cserépszindellyel. A pénzek, melyeket Csicsvai összegyűjtött, Antónius Piustól / 138-161/ Valentiánus-ig / 375-392 / terjednek.

Az azóta megejtett ásatások kiderítették, hogy itt egy kisebb castrum volt, melyet a késő római időben építhettek, mikor már az egész tartomány ki volt téve a betörő ellenség pusztításának. A Duna vonalán kiépített erőd rendszer nem jelentett biztos védelmet, a tartomány belső telepeit, így Ságvár-Triccianát is táborok mintájára vastag fallal vették körül. A fal vastagsága néhol 3 és fél méter széles is volt. Ennek a falnak alapját használták fel a ref. templom építésekori fundamentumnak. A castrum trapéz alakú volt 200 X 250 méteres nagyságban. A falakon belül élő lakosság számáról csak becslések lehetnek. Az erődítmény mellett a Tömlőchegyen feltárt temető bizonyossága szerint a falakon belül több ezer ember zsúfolódhatott össze.

A Tömlőchegyen mintegy 400 sirt tártak fel, kb. megegyezően annyi maradt feltáratlanul. Nemcsak temetkezési szokásokban, de mellékletekben is viszonylag gazdagnak mondható. A temető jellegzetessége és egységét is jelzi, hogy mindegyik sirja csontvázas sir. Ez a korábbi szokással szemben gyökeres változást jelent. Míg eddig hamvasztásos temetés volt a szokás, a hamvakat díszes urnákban helyezték el, itt már a kereszténység temetkezési szokásait fogadták el és követték.

A vagyoni különbség is jól megfigyelhető a temetőn belül. Vannak falakkal körülvett sirkápolnák, melyeknek alakja kereszt alakú s egyszerű boltozott sirkamrák. Az egyik félköríves lezáródású sirkápolnában több nagyobb kőből faragott szarkofág volt elhelyezve. Kár, hogy a későbbi kor nem fordult kellő kegyelettel az ilyen építmények iránt s így sok értékes és érdekes lelettel lett szegényebb a sírfosztogatók miatt.

A férfi sírokban általában övek, bronzveretek, kapcsolótük, kések találhatók. A női sírokban ékszerek, tűk, karperecek, gyöngyök tartoztak az elporladt ruházatokhoz. A gyermeksírokban gyakori volt az ékszer, sőt a játékszer is. Az egyik gyermeksírból furcsa ákom-bákomokkal ellátott kis ezüst lemez göngyöleg volt, melyet valószínű - babonából akasztottak szemverés ellen a gyermek nyakába. Sz arany vagy ezüst tárgy ritka, csak néhány borostyánkőből faragott kis amulett került elő.

A ruházathoz tartozó tárgyakon kívül, a keresztény temetkezési szokás szerint, sok sírban lábhoz tett kancsót és poharat találtak, mely a misztikus utravalót jelzi. Az egyik poháron görög felirat van bekarcolva. Aranyozott fibulákon Krisztus nevének kezdőbetűit találjuk, majd ugye egyik bronzból készült ládavereten ó keresztény jelkép, a bibliai Lázár feltámadása látható.

A használati tárgyak körül legérdekesebb egy vékony, bronzlemezekkel díszített ládika. A bronzveretek domborművei talán II. Konstantinus császár germán hadjáratát ábrázolják.

Sirmellékletek között főleg agyagedényeket találunk, fémmázás kancsókat, kisebb edényeket ritkábban. Néhány szép üveg korsó is előkerült. Valószínű a Rajna vidékéről valók. Tricciánán átvonuló főútonal lehetővé tette, hogy azon vidékről ide kerülhessen. A 380-as évek végén nagy csapás érte Tricciánát az erőd leégett s a temetkezés így megszakadt. A római korból ásatásokról fénykép felvételek készültek. Római korból kőkoporsók ma is vannak a helybeli gazdáknál.

A honfoglalás korától.

A római birodalom bukása után mindjobban megindul a keletről jövő népek áradata. Hazánk területén is egymást váltják a népvándorlás törzsei, a hunok, a keleti gótok, avarok, gepidák. Majd szlávokkal telítődik szűkebb, Dunántul. Szláv fejedelemség akkor is, mikor őseink veszik birtokukba. Tricciána helyén még falak közé veszi be magát egy törzs Ság vezetésével. Valószínű innen a Ság név eredete. Honfoglalás utáni elosztásnál Árpád legidősebb fia, Tarhos kapja, kinek leszármazottja Koppány vezér, aki az ősi pogányság legutolsó védője. Leveretése után királyi birtok lett. Később Szák, Szalók, Rád, Rátód és Tibold-nemzetségek kapják. Hamarosan egyházi birtok lesz. Szent László levele szerint már 1083-1095. Pannonhalmi apátság birtoka volt. 1138-ban Dömös prépostsághoz tartozik. 1211-ben a tihanyi apátság összeírásában Ság alakban szerepel. 1358. ban ismét pannonhalmi apátság birtoka. 1431-1447. -ig székesfehérvári érkanonokok és János-lovagok birtoka. 1460-ban Ságvár néven Gámi Kristóf birtok. 1536. ban ismét a székesfehérvári káptalan a földesur - az adólajstromok szerint. 1571. évi török kincstári adólajstromban 48 és 1582-ben 52 házzal szerepel. 1715. ben két háztartását irták össze s ekkor már a veszprémi káptalan birtokában van az 1945. évi felszabadulásig, amikor a földet tényleg megművelő dolgozó parasztság között osztották fel.

A tatárjárás korában semmiféle adat nincsen a községről, mert valószínűleg a többi Balatonmenti várral együtt a tatárok feldúlták. A községtől nyugatra fekvő Malomhegyben van egy barlang, melyet a nép "12-es szobá"-nak nevez. Ezt a barlangot - a szájhagyomány szerint - a tatárok elől elmenekülő lakosság készítette. Még a mai napig is meg van ez a barlang, megrongálódott állapotban.

A török hódoltság idejéből sem tudunk többet, minthogy a török adólajstromban szerepel a község neve s hogy a Tömlegyen - a hagyomány szerint tömlőc volt, ahol a törökök a foglyukat tartották.

A r. kat. templomot 1755. évben szentelik fel. 1806. évben plébánia alakul, egy juhász házból építik át a paróchiát, amely ma is áll.

1754. körül iskolamester fogadnak a katolikusok. A reformátusok 1646. ban egyházközséget alapítanak. 1715. évben épül fel az első ref. imaház. 1746. évben a ref. vallásgyakorlatát beszüntették, imaházukat elfoglalták, a templom kulcsot Marcaliban kellett átadni. 1747. évben panaszt emelnek vallásuk gyakorlatának felfüggesztése miatt. 1814. évben új templomot építenek Csicsvai lelkészkedése idején. 1870. évben építik fel iskolájukat a reformátusok. Ma is fennáll mint áll. ált. iskola / u.n. alsó iskola. / 1904. évben a katolikusok a régi iskolájukat két tantermes iskolává alakítják át.

Az 1848-as szabadsereg idejében semmi adat nem áll rendelkezésre.

Az 1920-as években a Nagyataai-féle földreform során a veszprémi káptalan birtokából mintegy 120 kat. hold ingatlant osztottak ki a nincstelenek között. Házhelyeket is osztottak ki, amelyeken hamarosan felépítkeztek a ház hely juttattak s ma szép utcát képez, a Rákóczi-utcát. Az 1919. évi tanácsköztársaság idején a községi tanácselnök Kása István nevű, ma 90 éves, kisparaszt volt. Ebből az időből nincs semmi küönös feljegyezni való.

Az első földreform során fel nem osztott nagybirtok továbbra is a veszprémi káptalan birtoka maradt 1945. ig, amikor a felszabadulás meghozta a nagybirtokok felosztását, a mezőgazdasági földműveléssel foglalkozók részére való juttatását s így azé lett a föld, aki azt megműveli. Két utca-sor ház helyet is kiosztottak az új, demokratikus kormány rendelete alapján, amelynek neve ma: Rákosi-telep. Két szép utca húzódik az "Újtelepen", ahol nagyon sok új hajlóban sok megelégedett család lakik.

A klérus hatalma 1945. évben itt is megszűnt, a lakosság nagyrésze volt cselédekből önálló gazdává lett s a maga földjét szántja-veti. A Szovjetunió vöröshadserege felszabadította hazánkat, így Ságvár községet 1944. dec. 3-án a fasiszta uralomtól s kiűzte hazánkból a fasiszta bandát. Több mint 3 hónapos makkas ellenállás végül is visszavonulásra készítette a fasisztákat.

A felszabadulással új élet kezdődött a községben, a régi cselédsorsban levők önálló gazdává lettek. Ma már nincs különbség régi és új gazda között. A község sokat fejlődött, kultúrházat kapott 1953. évben 70.000 Ft-os költséggel átalakították a régi kocsmát kulturothonná, ahol olvasóterem, mozi várja a művelődésre vágyó ifjúságot és lakosságot.

1950. évben a tanácsok megalakultak, tanácselnök az akkori községi bíró, Oszváth Józsefné újból férjezett Kráj Józsefné szül. Patcai Rozália lett, aki szívós és komoly munkával megerősítette a községben a demokratikus szellemet, a törvényesség szigorú betartásával hozzászoktatta a lakosságot a kötelesség teljesítésére. A község lakosság mindenkori megértette az állammal szemben teljesítendő kötelesség fontosságát, mert tudatában volt annak a nevelő munka hatásaként, hogy csak úgy fejlődhetik az ország, csak emelkedhetik anyagi és szellemi magaslatra, ha a Párt és a kormány vonalvezetésével, a béke jegyében igyekeznek eleget tenni beadási és adózási kötelezettségének. A szocializmust csak szívós, üntudatos munkával lehet felépíteni. Így majd eljön az idő, mint Petőfi mondotta: "Ha majd a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet..."

Összeállította: Lepkei Józsefné

IV./ Gazdasági élet földrajza.

Az eddigiek során megállapított természeti tényezők, a kedvező felszíni alakulások: sík terület, dombok, erdőkkel és szőlőművelésre alkalmas D.-i. Dny-i lejtők, az éghajlati sajátosságai csapadék eloszlása, kedvező szélviszonyai, valamint az ezektől függő és velük szoros egységben lévő természetes növénytakarója mindösszességükben kedvezőek megtelepedésre, /már történelen előtti idő óta, /és gazdasági élet szempontjából is.

A gazdasági életet megszabó tényezők mindenkor a társadalmi forma. Ez volt a már enlitetteken kívül és részben az enlitetteknek oka, hogy a paraszti gazdaságok, /kivéve a középbirtokosságot/ Csak úgy tudtak megélni, ha a nagybirtokon idénymunkát, aratást, cséplést vállaltak vagy évszakonként erdei favágást végeztek.

A falu régi gazdáinak 60%-a ilyen törpebirtokosokból állt, akik kellő beruházás, szaktudás hiányában önerejükben nem tudtak volna kienelkedni helyzetükből. A század végi gazdaság fellendülésnek hatása nálunk is a nagybirtok terjeszkedését vonta maga után.

Mezőgazdaság.

Községünk területe 6712 kt.hold. Ebből 2696 kt.hold szántó, 284 kt. hold rét, 555 kt. hold legelő, 2646 kt. hold erdő, 167 kt. hold szőlő, 7 kt. hold nádas, 75 kt. hold kert, 150 kt. hold reptér, a fennmaradó 122 kt. holdat utak, vízvezető árkok, hasznavehetetlen bokros, cserjés területek teszik ki. /Lásd: IV. 1. sz. térkép, VII. 1.gf./ A lakosság tulnyomó részben kalászos növények termelésével foglalkozik. Főleg búzát és árpát vet. A búzát már a régi időktől kezdve termelték, és emberi táplálásra használták. A kalászosok vetése eltérő volt a mai gabonavetéstől. Az elkészített gabonaföldre ráhintették a vetőmagot a azt 3-4 cm. mélyen leszántották. 1887-ben nagy jégverés tönkre tette a falu gabona termését. A lakosság legnagyobb része kukoricát is használt táplálékul. Az 1903-ig az ugynevezett vörösszinű apró, hosszukás búzát vetették. Régi öregek azt tartották, hogy lisztjéből izletesebb és fehérebb kenyeret lehet sütni. Hátránya az, hogy ebből kevés termett. Ezt bizonyítja az 1897-es évi adat is: 1 kt. holdon 3,5-4 q buza termett. A buza ára ebben az időben 6-8 Ft. volt. Siófokon Kardos Ferenc gabona nagykereskedőnél. 1875-78 ig a búzának egyrészét itt a helyszínen adták el a boszniai háború alkalmából itt állomásozó katonaságnak. 1905-től kezdve változás állott be. A vetőmagot kisebb mértékben Tabon s nagyobb mértékben a helybeli káptalaná urodalomnál cserélték. Buzavetőmag félék: a székácsi, bánkúti és a kopaszfejűnek nevezett fajták voltak. Az előbb felsorolt vetőmagokból termőek és súlyosak voltak. Átlagosan 5 q termett holdanként. Természetesen a termésátlag emelkedését elősegítette a vetőgépek, kismasínák megjelenése. A faluban 1906 körül 4 gazdának volt saját vetőgépe: Molnár János, Kutasi, Pattzai és Répási. Az utóbbinak nagyon rossz állapotban ma is meg van. Ugyanekkor megjelent a kismasina is, melyet cséplésre használtak fel. A kismasínát 3-4 gazda vette meg. Kismasínája volt: Répás és Pattzai családnak. 1915-ös években a buzavetést terület és termésátlaga csökken de ára emelkedik. Termésátlag a faluvisznylatban 4,5 q volt holdanként. Egyedüli magyarázata háborús idők voltak, s férfi munkaerőben hiány volt. 1923-ban a szépen fejlődő és jó termést mutató kalászosokat érés előtt úgy mondják, hogy "a köd elvitte". Jellemző adat: 1 kt. földön 25-30 kg buza termett. Még a jó gazdának sem volt meg tisztabuzából az évi kenyere. Nagyon sokan kukorica kenyeret ettek, melyet különféle módon készítettek el. 1930-37-es esztendőkből átlagosan 10 q buza termett, ára: 10-20 P. /Lásd: IV. 2. gf./ 1938-ban több búzát vetettek a szokottnál, ára: 20-25 P. Tehát a második világháború kirobbanása óta a falu vetésterülete emelkedett, és a buza ára is fokozatosan nőtt. A buza árát emelte a belföldi katonai szükséglet, s Németországnak szállított ingyen küldemények. Később kezd megjelenni a fejadag, Jurcsek féle gabona szolgáltatás s ezzel megindul a fekete piac. Kb. 1947 elejéig.

Felszabadulás után a helyzet pillanatnyilag rosszabb lett. Igaerő, vetőmag hiányában a földet legnagyobb részt elértéktelenedtek. Az új gazdák kellőképpen megmunkálni nem tudták a kapott földterületjüket s így ~~5~~ 5-6 q termett. Fordulat évétől kezdve a helyzet megváltozott: 1951-ben buzavetésterülete 570 kt. hold, holdankint átlag termése 8 q, 1952-ben " " 585 " " 8-9 q-ig 1953-ban 770-en " " " " 9 " 1954-ben " " 900kt. kedvezőtlen időjárás következtében 6-6,5 q lett. /Lásd: VII. 2gf, 3 gf./

A búzát itt a helyszínen őrölték meg a Tóth- féle malomban. 1881-ben a malom leégett, s rövid ideig Kenese- községbe vitték el gabonájukat. Buzatermelése a jó éghajlati és a jó talaj következtében bő termést szokott adni. Buzatermő területeink talaja meszes, lösszös, és humuszos. Homokosabb részeken búzát nem vetnek. Éghajlati viszonyok: az őszi búzatermelésének kedveznek. Az őszi búza nagyobb termést biztosít, mint a tavaszi, s az utóbbit csak akkor vetik, ha az őszi búza kifagyott. Hótakaró alatt jól bírja a hideget, megkapja az áprilisi meleget, s a májusi és a július eleji esőt érés előtt a száraz meleg időt.

Ross: búza mellett a másik kenyeret adó növény a rosz. Rozsot még a legjobb gazda is keveset vetett. Termését táplálkozásra és állatok etetésére használták. Szegény helyen az előbbi, gazdag helyen az utóbbira használták. Főleg a szalmáját használták fel házak fedésére. Még a mai napig is 375 lakóházból 87 zsuppos. A rozs vetésterülete változó volt, kb. minden 8-10. évben sokat vetettek, mert ezen idő alatt a házat, vagy a gazdasági épületet javítani kellett. Termésátlaga: 1897-ben 4 q ára a tabi piacon 1, 50-2 Ft. volt. Ez időbe a legolcsóbb és a legkeresetlenebb növény volt a piacon. Az 1923-ban lévő kőd a rozsot is megítélte kb. 20-25 kg termett holdanként. 1930-37-ben átlag termése 6,5 q ára: 18-20 P. /Lásd IV. 2 gf./ 1938-ban a termésátlag kb. 7 q. ára: 15,70 P. 1939-ben 13,90 P.

Vetésterülete:

1951-ben	85 kt. hold	átlagtermés	6 q
1952-ben	94	"	6,5 q
1953-ban	115	"	7 "
1954-ben	100	"	5,5 " /Lásd: VII. 2gf. 3 gf.

Árpa: Az előbb említett kalásznál, sokkal jobban termelt gabonanövény az árpa. Vetésterülete nagyon közel jár a búza vetésterületéhez. Állatok etetésére használták, szalmáját értéktelennek tartották, s jószágok alá használták. A falu népe csupán csak a takarmány árpát ismerte.

Az árpatermés emelkedése magától hozta a sertés tenyésztést. 1897-ben holdanként kb. 4 q termett ára: 3-3,50 Ft. volt. A jégverés és a kőd a fentebb említett időben a jótermést meggyújtotta. 1930-37-ben átlag termése 9 q volt, ára: 15,10 P. /Lásd: IV. 2 gf./ 1938-ban 9,3 q termett holdanként ára: 15, 20 P. 1939-ben pedig 9 q termett ára: 15,60.

Vetésterület.

1951-ben	170 kt. hold,	átlagtermése	8 q
1952-ben	180	"	8,5 q
1953-ban	255	"	8 "
1954-ben	285	"	5-6 " /Lásd: VII. 2 gf. 3 gf./

Zab: Vetésterület nagyjából akkora volt, mind a rossz, többéven át azonban érthető is, mert a közlekedést lófogatokkal bonyolították le, s annak egyedüli jó abraktakarmánya a zab. A gépek elterjedésének korszakában az említett kalászos növénynek jelentősége csappant, de meg nem szűnt.

Vetésterület.

1951-ben	60 kt. hold	átlagtermése:	6,5 q
1952-ben	55	"	7 "
1953-ban	55	"	6,5 "
1954-ben	60	"	5 " /VII. 2gf. 3 gf./

Kapásnövények.

Kapásnövények közül a kukoricát és a burgonyát termelték, az előbbi állatok etetésére, az utóbbit emberi táplálkozásra használták. A falu lakossága a régi idők óta kezdve foglalkozik sertések nevelésével, hizlalásával s ehhez egyedüli feltétel a kukorica és az árpa. 1880-as években még a makkoltatás csiréit megtaláljuk. Az 1890-es évek táján a kukoricát vagy eke után rakták, vagy a felszántott földbe kapával vágta egy kis fészket abba rakták. Teljesen kézi erővel munkálták meg. Földjét mindig jól megtrágyázták. Művelési módja abból állt, hogy kétszer megkapálták, s harmadszorra feltöltötték. Az 1900-as évektől kezdve ~~terjedt~~ elterjedt a "kukorica gyelülés". Azok használták akinek vetőgépük nem volt, s ennek segítségével egyenlő sor-távolságot lehetett húzni s növénytávolság is kb. egyforma volt. Négyzetes vetésre is fellehetett használni de ezen a vidéken az egyénileg dolgozók félnek tőle. Az 1930-as évek termés hozama 28 q csutásan, ára: 15 P.zsurnoltan. /Lásd: IV.3 gf./

Vetésterülete.

1951-ben 480-an 11q zsurnoltan / 1952-ben 490-en 12 q zsurnoltan 1953-ban 590-en 13q ./Lásd: VII. 2gf.3 gf./

Burgonya.

Fontos táplálék, takarmány és ipari növény. Nálunk a határ homokos részein termelik. 1880-tól 1910-ig az úgy nevezett kék-krumplit termelték. Előnye: jóízű, lisztes, hátránya: keveset terem s elfajzott. 1910-től a káptalani urodalomtól cseréltek vetőmagot, s ezt Vörös-krumplinak nevezték: előnye: jótermő, lisztes sütésre, főzésre egyaránt alkalmas. Kb. a 25-ös 30-as években már a mai fajtákat termesztették. Termésátlaga: 1930-ban 50-60 q holdanként.

Vetésterülete:	1951-ben	110 kt. hold	átlagtermése	40 q
	1952-ben	160	"	46 "
	1953-ban	110	"	50 "
	1954-ban	120	"	50 "

/Lásd: VII.2 gf

3 gf./

Iparinövények .

Iparinövények közül említésre méltó cukorrépa. A kapitalista rendszer vezetői teljesen elhanyagolták az ipari növények termesztését. A cukorrépa termelés a multban csaknem kizárólag a nagybirtok kiváltsága volt. Az 1880-as évektől 1910-ig gazda ember alig vetett, Megállapítható, hogy Ságvár talaja cukorrépa termelésre kevésbé alkalmas a répa jó minőségű nélyrétegű közepkötött talajon ad jó termést. Vannak ilyen helyek Ságvárrott, de ott inkább burgonyát termelnek .

Vetéstetülete:	1951-ben	23 kt. hold	átlagtermése	90 q
	1952-ben	25	"	95 "
	1953-ban	16	"	95 "
	1954-ben	20	"	100 "

/Lásd: VII.2 gf.

3 gf./ 1946-47 -es gazdasági évbe jobban termelték, mert cukrot kaptak s takarmány hilyán a visszamaradó ternékeket állatok etetésére használták. A káptalan ezt a jó oldalát már régebb ismerte, és ezért foglalkozott ~~xxx~~ vetésével. A dolgozó parasztság még látja ennek jelentőségét állami és egyéni hasznát.

Napraforgó.

Napraforgót már 1870-ben is találunk de termeléséről nem beszélhetünk. Majdnem minden gazda kukorica földje szélein, burgonyaföld szélein és a birtokhatár szélein láthatjuk, mint szegélynövény. Káptalani földeken táblákba láthatjuk már. Faluhatárába mindenhol megterem nem igényes növény, de a talajt kizsárolja. 1880-ban már működő olajmalmot találunk az uttörő utca 5 sz. házában. A napraforgó a 38-as évektől kezdve napjaink ig mindig nagyobb és nagyobb területet hódít. Az egyénileg dolgozó gazda is rájött, hogy nagyon jól kifizeti magát, hisz olajat, olajpogácsát, szappant s em utolsó sorban pénzt is kap érte.

Kender.

Kendert a mult században jobban termelték, s a nép ~~gyakran~~ saját maga készítette és használta fel. XIX. sz. elején termelt gyapot és juta kiszorította, mert olcsóbban lehetett külföldről behozni. 1951-ben nem is termelték.

Vetésterülete. 1952-ben 44 kt. hold átlagtermése 20 q

Vetésterülete: 1953-ban 50 kt. hold átlagtermése 20 q
 1954-ben 50 " " 20 "

Gyapot a múlt rendszerben sem az állam sem az irodalmak nem foglalkoztak termesztésével 1953-54-es években vetett gyapot nemérett be s ezért nem is vetik. Leggyakoribb baj az, hogy a falusi nép fél az ujtól s nem utolsó sorban a helyes művelését nem tudta elsajátítani.

A fenn maradt 712 kt. hold szántón takarmány növényeket, aprómagokat termelnek. A mezőgazdasági szakműveltség az 1900-as években gyermek cipőben járt. A mezőgazdasági ismertek apáról-fiúra szálltak, s ebből az örökségből nem lehetett kitéríteni. 1905-ben egy végzett gazdasági tanfolyamot /Beke nevezetű/ 1915-ben a háromnyomásos gazdálkodás megszűnt. 1936-38-as évekig a faluban kettő aranykalászos, 40 ezüstkálászos gazdát találunk, s ezek tanfolyamot is végeztek./télen./ Ezekből ma 2 mintagazda lett. Névszerint: Szigeti József, Albert Imre. 1954 Januárjában gazdasági szakoktatás volt a kulturházban. Megállapítható, hogy a falu népe a helyes gazdálkodást elsajátította s igyekszik a termésátlagot emelni.

Konyhakertészet.

Konyhakertészettel már az 1880-as években találkozunk nagymértékben 1930-as évekig nem termeltek. Tehát önellátók voltak szántóföldi kertészetéről nem beszélhetünk. 1930-as évektől kezdve Siófok jelentősége, nagysága emelkedett. Kialakult a jó jövődelmet biztosító siófoki piac s ez maga után húzta a konyhakerti növények termesztését, s nem utolsó sorban agyümölcsstermelést: A lakosság most már nemcsak a saját szükségletére termel hanem kisebb mértékben piacra is.

Szőlőtermesztés.

Községünk éghajlata, talaja és fekvése a szőlő és gyümölcs termelésre alkalmas. 1887-ben a falusi gazdánál 2 szilvás volt: Tóthék-nál és Répásék-nál maradványuk a mai napig látható. Valamivel későbbben telepítették az intéző házi gyümölcsöst, gyümölcsből pálinkát főztek. A faluban kb. 3 szeszfőző volt. A Répás családnál 1905-ben épült és 1914-ig használták. Az első világháború kitörésekor a réz üstöket összeszedték, s gazdahelyeken megszűnt a szeszfőzés. A községi szeszfőzde még ma is működik. Az 1900-as évektől kezdve mindjobban kezdték meghonosítani a gyümölcsösöket. A 30-as évektől kezdve a kertek teljesen megteltek gyümölcsfákkal, s termését a siófoki piacra vitték. Gyümölcsstermelésnél is nagyobb jelentőségre tett szert a szőlő és a belőle készült bor. Szőlőfélésekben és szőlőtermelésben a község elég gazdag már az 1870-es időktől adat van róla. 1887-ben a szőlőtermés 1000-□ ön 30-35 akó volt. 1882-ben 6 akó bor ára 9 Ft. volt ezt a bormennyiséget Kása István adta el Kovács Mihálynak. A szőlőterület csupán az a mai szőlőhegyre terjed ki. Sokféle fajtát termeltek, s ezek közül legjobban elterjedt /Barica-kadarka: fürtjei kicsik és tömöttek voltak/ A másik fajta: /Széköli-kadarka hosszufürtű nagyszemű/ A harmadik fajta /Bajor-szőlő izletes bora van színe fehér/ Egyetlen egy példány található még ma is a Kása-féle birtokon a présház mellett. Azt a szőlőt még az 1865-ben született Kása István édesapja ültette kb. 100 éves. Noha még a mai napig is van. Az időjárás kedvezőtlenégeit nagyon bírja. 1889-ben filoxéra majdnem teljesen kipusztította a szőlőt. Legelőször Mátyás Ferenc és Mátyás József szőlőjét támadta meg. 1894-ig tombolt a szörnyű szőlőbetegség. Ekkor indult meg Kisfaludon, s a Tömlőhegyen s a határ immunis homokjain a nagyarányú telepítés. Legnagyobb részét borszőlőt termelnek. A bor egy részét saját fogyasztásra, a másik részét legtöbbször kicsibe eladják. 1930-as évek bortermelésének átlaga 20-25 hektó termelt. 1947-ben előadások tartásával világosították fel a dolgozókat. 1953-54-ig kb. 4,5 kt. hold kateszteri szőlőt telepítettek.

x

Állattenyésztés.

A falu állatállománya az 1880-as években a földterülethez és a lakossághoz viszonyítva megfelelő volt. Az igás állatokat /lovakat, ökröket/ 3 éves koruk előtt nem fogták be, még könnyű teherhúzásra sem. Így jól kifejlődött szép egészséges munkabírási alkalmas állatokat találunk a jómódu gazdáknak ökröt fogatjuk és 1 lovuk volt, s fejős tehénük szintén csak 1. Általában a gazdáknál lófogat volt s 1 fejős tehén. A szegény embernek istállójában 1-2 db. borjút találunk. Tehénfogat nem volt 1888-ban csikó legelő volt s legelőre 85 db. csikó járt. ugyanebben az évben 1 tehéngulya és 1 tinógulya volt az utóbbi ősszel jött haza. A falunak két kanásza volt külön volt Beszeg és Aszegnek a disznókat részben makkoltatták. Később a kukorica mindig nagyobb és nagyobb területet hódított el a rozstól s újabb területeket törtek fel s azokat kukoricával ültették el. 1889-től 1906-ig Óri nevezetű volt a kanász.

Juhtenyésztés.

Birkát is tartottak egyes gazdahelyeken de nem volt annyi, hogy egy főként kitegyen. Gyapjút saját maguk feldolgozták, bőrét kikészítették bekecsket készítettek belőle, tejéből turót, sajtot készítettek. A káptalannak volt már akkor juhásza is. 1889-ben találkozunk legelőszőr Ságváron a kecskével. Legelőszőr Óri nevezetű kanásznak volt 1931-től 34-ig terjedő időben külön kecske főka volt és a marjádi dűlőben legeltették. A legelők a határ legnyugabb részét tették ki ebből kitűnik, hogy minden állatnak bőséges legelő jutott. Kaszáló is volt bőven, a Jabaápatak völgye, artéri területei és a mélyen fekvő területek. Apró jószágok közül tyúkot, kacsát, libát tenyésztettek. Tyúkokat járványos betegség gyakran megtizedelte.

Állattenyésztés fejlődése.

1926-ban méntelep létesült 2 ménnel fajtára nézve nónius a méneket télire Nagykanizsára a központba vitték. 1932-ben 6 db.-re emelkedett a száma. Fajtájuk: Arabs, Gidrán, Norstár a méntelep körzete: Nyim, Som, Nagyberény, Ádánd, Jut és Balatonkiliti. A második világháború után 1947-ben hoztak először méneket. Jelenleg 4 db. van. 1954-ben a régi istálló helyén 33 ezer Ft. költséggel új ~~istálló~~ istálló épült.

Lófogatok száma: 1954-ben 46 pár ló és 3 db. szamar.

Szarvasmarha tenyésztés: Nemsokat fejlődött a multhoz képest. /Lásd: IV. 4. gf./ Jelenben 131 tehén van a faluban ezek közül kb. 62 a legelőre jár a többi pedig igás állat. Érdekes összehasonlítás 1888-as adatokkal. Régen külön tehén és külön növendék gulya volt, ma pedig 1 van, megosztásuk 64 tehén lo tinó 35 üsző. Ugyan csak érdekes adat 51 pár ökröt és tinó fogat mellett 54 pár tehénfogatot találunk. 1880-ban egyetlen egy tehénfogat sem volt. /IV, 5. gf./ Oka az, hogy a felszabadulás után a kapott földeket kénytelenek saját állataikkal megművelni. Tudják, hogy kárt tesznek ezzel, mert teheneik lefogynak és elpusztulnak, továbbá a gazdasági munkát kellő képpen elvégezni nem tudják velük. Sertés tenyésztés. Valamivel fejlődött. Kettő főka van, mint régen. A főkára járó disznók száma 322 db. ebből 50 anyadisznó a többi növendék állat. /Lásd: IV. 4. sz. gf./

Méhészet.

Falunépe közül jópáran foglalkoztak és foglalkoznak ma is. 1880-an körül a Tóth-féle családnak kb. 27 család volt, 1890-ben felszaporodott 40 családra. A második világháború teljesen tönkretette csak az épületek romjai láthatók. A méhészkedés 1910-es évek körül terjedt el nagyobb mértékben. 1924-ben Kolláth Jánosnál is találunk méh családokat 1929-ben már 20 család volt. 1954-ben a faluban lévő méh családok száma 260. 1930-ban 1 család 18 kg. mézet gyűjtött, melynek kg.-onkénti ára 1 p. volt. 1945-ben 1 család 12 kg. mézet gyűjtött.

Erdőgazdálkodás.

Az erdő területe 2646 kt. hold. Régen mindenki saját maga gondozta, vágta a saját magáét. Ez oda vezetett, hogy a fa-állomány ritkulni kezdett. A háború folyamán nemzetgazdaságilag meg nem engedhető mértékben zsákmányolták ki az erdőt. Valóságos rablógazdálkodás következtében a falu fa állománya rohamosan pusztult. Ennek a gazdálkodásnak vetett véget a népi demokrácia, amikor az erdőket államosította. Legrégibb időktől található fák közül a fenyő, a bükk későbbben tölgy, gyertyán, s végül az akáciát találjuk meg. Többféle fajtát is találunk de kisebb mennyiségben fordulnak elő. Helyszínen nem dolgozzák fel, hanem mind röngfákat szállítják az ország különböző városaiba, fűrészteleibe. 1953-ban 179 kt. holdról termeltek ki 13 ezer 447 köbméter fát, helyette 103 kt. holdat fásítottak kb. 9850 csemetével. 1954-ben 198 kat. holdon termeltek ki 14198³ fát s helyette 115 holdat fásítottak be. 10250 csemetével. Az erdő egyéb termékekben gazdag. A gombát már mióta éltek itt ismerték és jó párat eledelül használtak. Legtöbbet a pásztorok szedtek és adták el a falu népének. Piacra nem vittek. 1927 óta rendszeresen minde 3. nap Szabó Antal megy gombázni az erdőbe. Gombafajták: közönséges Óztlábogomba, könnyűhusu, puhatapintatú, tönkje csöves gyűrűje eltolható. Lemezei fehérek s a töve körül porcos gyűrűt képeznek. Ize, szaga, jó, mogyoróra emlékeztető. Lelőhelye: Törzskős. Közönséges tinóru 20 cm.-ig megnő lehet világos, sötét, vörös barna is. Májustól októberig terem, leelőhelye: az alsó erdő. Közönséges kucsma gomba 8-14 cm. magá, redős, üreges gomba. Kucsmaja egészen az aljáig össze van nőva a tönkkel. Lelőhelye: Makodó. Császárgomba: fehérburokból nő ki. Lemeze és gallérja sárga jó ehető gomba. Nyáron és ősszel terem. Lelőhelye: forrás völgy. Csibegomba: legelőkön található/ketteskut-bögcse. Többfajta is van, de az említetteket szedik legjobban. Epret és földi szedret a múltban az erdészeti össze szedette ma nem foglalkoznak vele.

Erdei növények: fagyal, boróka, kékény, galagonya, bodza, Dudvásszárúak: csalán, aranyribiszke, sóskaborbolya, lószeder. Virágosnövények: ibolya, gyöngyvirág. Az artéri területeken található, ~~xxxxxxxx~~ a kosárfonásra használható vessző. A házi ipart nem dolgozza fel, piacra nem kerül, csak a gazdák saját szükségletét elégíti ki. Erdei állatok: őz, szarvas, nyul, rókán, fogoly, róka, borz. Ezen állatok sok kárt okoznak az erdő melletti földeken s nem utolsósorban az erdő fa állományában.

Ipar.

Furó-faragó ember is van a faluba gyönyörű dolgokat készít./kések, tőr, fényképtartó stb./ A ház iparral kapcsolatba szőnyeg szövő is van a faluba. 1869-be már szőnyeget szőtt Bella István, később a felnövő fia Bella János segített apjának. 1893-ban már szőtt 500 m. hosszú és 65 cm. széles szőnyeget. Még ma is dolgozik, egyik fia még ma is folytatja apja munkáját. Szővésre rongyot és durva fonalat használ. A téglá égetéshez szüksége: agyag bőven van a falu határára, fa szintén közel van. /A tüzelésre alkalmas fa és ennek következtében a falu határára téglá égetőket találunk. Megoszlásuk: parasztoké: Marjád, és Nyin fele a káptalané a Partosutban még ma is láthatók. E három égető elegendő téglát termelt a falunak. A káptalani kemencében még 1947-től 1948-ig is égettek az ujjgazdák. Amfaluban még a mai napig is van 2 vályogvető gép. 1954-ben 5 ezer vályogot vetettek vele.

V. Közlekedés szállítás.

A római korban Ságvár elég jelentős hely volt és éppenezért uthálózata abban az időben kifejlődött. Az egykorú feljegyzések szerint 3 féle irányban vezetett az út. A fent említett utak nem maradtak meg, teljes egészükbe, helyette új utak keletkeztek és a régi kőfeledésbe mentek, csak néhol előbukkanó kővekből állapíthatjuk meg régi voltjukat. Az 1800-as évektől 1900-as évekig föld uton közlekedtek. Jellemző adat a nagy feneketlen sárra, hogy 1800 körül Balatonkilitin a tyukás kocsi megsülyedt.

1909-1912 között fejezték be Ságvár-Siófok közötti ut lekövezését. 1912-ben építették a Tabi és Ádánd közötti vasutat, amely magánvasutként indult. 1949-ben megépült a Ságvár-Ádánd közötti bekötő út. Jelenleg állandó autóbusz járat van Siófok és Ságvár között. Ez utóbbi lehetővé tette, hogy a falu népe a felesleges terményeit piacra vigye és ott értékesítse. A mezőgazdaság termékeit a felsorolt fogatokkal szállítják a piacra. Ságvár-Siófok közötti út, elég rossz állapotban van annak ellenére, hogy pár éven javították meg. A határban lévő utak sok helyütt rosszak, mert a feltörő víz állandóan mossa és nedvesíti a talajt és ezáltal mély bevágódások keletkeznek. Nedves időben nagy a sár, forróságban nyáron pedig nagy a por.

Néhány adat a káptalani birtokról.

Területe: 1750 kt. hold, ebből szántó ~~1050~~ 1050 kt. hold 6 kt. hold szőlő, 4 kt. hold csemete kert a többi erdő, rét, legelő. E területekből 1916-ban a mai temetővel szemben lévő dűlőt eladta. 1920-1924-ig tartó földreformban felosztották házhelynek a mai Dózsa-utcát és a mai Rákóczi utcát. Vitézi telekként az endrédi uti dűlőben vettek el a káptalantól. 1930-ban a vetésterülete 420 kt. hold buza

100	"	ősziarpa
70	"	tavasziárpa
50	"	zab
150	"	kukorica
100	"	takarmány. A többi csalamádé, kö-

les, stb. Rozsot a gazdaság nem vetett. Tízéves átlag termés: 1930-1940

Buza: 12,5 q holdanként

T.árpa: 9 q "

Ó. " 13 q "

Kukorica: 30 q " csüvesen./ Lásd: IV. 2 gf. 3 gf./x

Fogaterő 1900-as évek után gőzeke, majd később traktor, mely 18-20 cm. mélyen megtudta forgatni a földet.

Igavonó állataik: 12 db. ló, 52 db. ökör, 4 db. szamár .

Állatállomány: 40 db. fejőstehén./Lásd: IV-5 /

2300 db. juh./ " 2 /

710 " disznó " 4 /

Hatalmas tyúk farnja volt, melyet 1939-ben megszüntettek.

1880-ban már néhészkedtek, s 1940-ben kétszáz család mész volt.

Ha összehasonlítást teszünk a káptalani és kisparaszti gazdálkodás között világosan látható a nagyüzem fölények a parcella gazdálkodás felett

N É P R A J Z.

-----

1. Település:

A falu a római vár körül alakult ki idők folyamán. A település megoszott a pusztákon, Szőlőhegyen és a faluban. A község a Jaba-patak 180 fokos szöveget körülfogó kanyarban fekszik. Egyenes útja B-kiliti felé van. B-ébred felé emelkedő, A többi helyek felé lejt a Jaba-vögybe. Kb. 10-15 m-res szintkülönbség van a Jaba-patak szintje és a község szintje között/Rk. templom szintje/ A házak véggel néznek az utcára, mely előtt kis virágos kert van. Régebben túska, kőkerítés vette körül a házat/2, 3, 4 sz. fénykép./⁴a. léces vagy deszkakerítés/4. sz. fénykép./ Ritkán vélyogkerítés van a ház előtt utca felől, közben kis virágos kert. A ház bejáratánál kiskapu, az udvarra pedig léoból, deszkából nagykapu. Kapu előtt pad és akácfa. Régen négy erős tölgyfa alkotta az apazatot, melytől a négy falgerendájú karokat vertek. Vertfal. Legrégebb ház 1. sz. fénykép, azután a 2. sz. fénykép. A régi házak főleg a templomok körül vannak, azután Tobán-ban./Jókai és Ady utca. A régi házak általában vert falasak, /1. sz. fényképen terméskőből a várfalból/ és zsupposok, nád ritka. Melléképület nádas. Az oromzat deszkázott, a menyezett pedig ma is fából van, A tető általában sima és kiveszőben van a garádés. A legújabb tetők cserép, pala, eternit és van bádög is. A ház oldalán húzódik végig elgalt a tornác vagy pitvar mely szintén fedett. A háromféle padlás felesztás Ságváron nem található fel. A szobák leginkább a konyha mellett helyezkedtek el jobbról, régebben balról. Kémény a legtöbb házon nem volt, füst a konyhaajtón ment ki. 1880 után kezdett alábbhagyni ez a szokás.⁴a is van ilyen ház a Dézsa y.u. 34 szám alatt. Az istálló régebben egy földel alatt volt a házmal, a később épülteknél külön. A pajta, csür a ház végében foglal helyett, távolabb a hidas, /nádas/diszról. A butorok a lehető legegyszerűbbek voltak. Ágy, kászli, asztal, émarium és tulipános láda. Azenkívül sifonér és láda. A butorokat régen meguk készítették, manapság már modern divatos konyhakredenc található. A konyhában található a vakli is néhol. A szobában ma már rendes butorok vannak. Volt juhakol a faluvégén, a "rácsok hidjánál" a hízalada az Antal-féle házban volt a Kossuth L. utcában 4. sz. ház. A kolraház ma is áll. Szegény ház is volt. A kolraházról szól az alábbi nóta:
"Faluvégén a vasvella/az volt a falu vége!/
Mégis bejött a kolera.

Sem urakra sem papokra,

Csek a szegény parasztekra."

Kocsmá kettő volt. Csárdák volt régen a kettős kutnál, és B-kiliti felé vezető úton balról a ragálé körül.

Puszták voltak: Pössze, Diós, Gám, melyek közül egy sem létezik már. Mindegyik az 1945-s földosztáskor tűnt el. Új puszták és kási puszták ma is lakott hely. Szentlázsló puszták is létezik még, erdész lak.

A majorok közül létezik még a Belső-major, Ürü-major, Kugli-major.

A dülők neve: Hencidai Henc nevű emberről kapta a nevét. Marjád és Botromác ismeretlen, ugyszinté a Széki rét is. Csekő-dülő C sekőről elnevezve, Csárdaréti-dülő a csárdánál volt. Lapi-dülő a réten. Hegyhát és csonka dülő, adándi és jutá a neveéről nevezték el.

Népryelv. Ságvár néprajzilag kevés eredetiséget mutat, mint Somogy megye sok és főleg déli községe. A z ő-zés bevésbé divatos, mint Somogy déli részén. E helyett ő főleg 1 előtt fordul elő. pl. eszöl, köll, A közép e is jellemző. L-t ejtenek ly helyett. Pl. illen, olla, vagy golé, folé. Nme ritka az l kihagyása: ement, vét, föld, házbu, egyé, Gyakori a hasonulás: od, ötfen, hitfány, stb. Sokszor e helyett u ejtenek: gondulom, parancsulom, hun, hunnan, Az a helyett é: éma, széma.

Egyes magánhangzó ki is esik: ü/v/eg,ko/v/ács. A mássalhangzók kettőzésére: esső, sebessen. Előfordul a főnévi igenév nyi végződése: évasnyi, keresnyi. Va-ve helyett val-vel ejtenek. yakori az ittenek és osztánnék haszná lata. A jelen idő és felszólító mód felcserélése. A felszólító módban eggyként előfordul még a tanijja, segijje eset jelen idő értelemben.

Szokások: Születés után a szülésznő elmegy a keresztanyá hoz ezzel a kéréssel: "Ha meg nem vették a koma asszonyát, akkor mönyön el hónapután köröszütetni." "Köszönöm a fáradtságot-mondja a keresztanya-majd emönök." Keresztelőre menés előtt van a reggelt, amely sült tojásból, kalácsból, pálinkából szokot állni. Majd elmennek a paphoz. A keresztelőre pántlikás, csipkés inget adnak, erre jön az un. rekli, aztán a kis szoknyafejére fejkötő kerül. Cifra, szalagos vánkora helyezik, paplannál, kendővel takarják le. A keresztelésről hazatérve a szülésznő 3-szor kérdi a keresztanyától, hogy: "Mit hoztál?" Keresztény bányát-feleli amaz. Más verzió szerint keresztelt bányát. A kereszt mama úgy alá dugja, hogy jó legyen, asztalra teszi, hogy tiszta legyen. Tükör elé teszi, hogy csinos legyen. A tükröt letakarja selyemmel, hogy hiu fiu ne legyen. A keresztanya átöltözik és ebédhez látnak. Általában az ebéd a következőkből szokott állni: tikhusleves, rétes, kóttészta, fahéjjal vagy dióval, vagy torta és bor. A szereplők és a család tagjai vesznek részt rajta. Az un. komabál nincs szokásban. Az sincs szokásban már, hogy 4-5 héttig ki se mozdul az anya. Az egyházkező vagy avatás a kereszteléssel együtt szokott végbemenni. Régebben az avatás a születés 2-3 hétre történt meg. Az avatásra menő asszony senkihez nem szólt és senki köszönését el nem fogadta ső sem köszönt senkinek. Azután imád kozott, melybe belefoglalta ezen óhaját: "Isten nevében indultam, senki énnéköm ne árcson, a zörzőangyal védelmezzen." A gyermeknek rendszerint a szülők választanak nevet, de csak ritkán, a szülőkét. A reformátusoknál sok a bibliai név és b. Jöven osztogatják több nevet is kapaz új-szülött. Együttal a vendégszeretetre is jellemző, hogy sok koma akad a család nál. Előfordult aref,-nál hogy balakinek 45 keresztapja és anyja volt. Pl. Peremartoni tiszteletesnél ill. gyermekénél.

Népszokások: Főleg a szüreti mulatság és felvonulás maradt meg mai napig. Azután a legény és leánybucsztatások, Lucanapi babonás szokások, aratóünnep/32 párral./Mennyegzőkor semmi különös szokás nincs, mint máshol. Étközéskor a vőfély a következő rigmust mondja, mely máshol is előfordul egykís rímvaltoztatással: Káposztát vész a vőfély, benne a isznófarka:

"Itt van a magyarnağ kedves eledele

Kedbe kerekedeik, ezzel kaik tele.

Nem rossz eledel az, hészzen meg van töltve,

Kétféle hussal és szépen terítve."

Vőfélyeskönyv van Beke József 72 éves emebernél Petőfi B.u.25.

Régi vőfélyverseket is tud az öreg. Az alábbi vőfélyköszöntő Bácsai János 67 éves Sztálin ut 21.

Midőn a kertünkben sétáltam,

Egy fekete tyukocskár kazallukon láttam.

Hiába raktam a kazalra krupliszart,

De mint a templom tornya akkora lukat vájt.

Kiabáltam nek, de semmibe se vette,

Kapván egy darab fát, enyje mennyedörgő adta vette,

Ugy eltaláltam a tyuknak a derekát,

Ekkor jut eszembe hirtelen, hogy holnap.

Tartanak e háznál egy kés lakodalmat.

Ugy tettem, elhoztam, jó lesz kophára,

Mert töltött, annál jobb, a gazdán kse bánja.

De h egy el ne áruljon, se fának se füle,

Sőt még hirmond ő se maradjon belőle.

Pincészerzés ősszel azuuj bor érésekor van, amikor nagyobb társaságok egymást meghívják borozásra. Táncmulatságok alkalmával magyar banda játszott. Főleg csárdás járta, később polka is. Otthon citerázni szoktak. Jó citerás: Juhász József Sztálin utca 47. sz./cimbalmos is, és innen van a csuf neve: cimbalmos Juhász. Kedvelt hangszer. Erkölcsei éltére vonatkozóan van egy két adat, mely mutatja, hogy mennyire más volt régen a falu. Vasárnap nem dolgoztak. Divott a deres, mely a kulturház /régen kocsmá /előtti dombon állott, és 25 botot mértek a bünösre. 1808-ban egy Szabacsi nevezetűt felhúztak, mert agyonütött egy vasaas németet. Lányt, ha tisztaságát elvesztette. a templom bejáratánál szégyenkőre állították s a templomból kijövők néha le is pökdösték. Fiu esetében szégyenpad járt. Odaültették lebilincselve. A vallásos hit erős szálait a sírfeliratok bizonyítják talán legjobban. Nézzünk néhány példát:

Itt nyugszik

Bodó József

élt 34 évet

megh. 1943. II. 14.

Béke hamvaitra.

A miénk voltál életemben,

A miénk vagy most is

Mert hiszünk Istenben,

Odafenn találkozunk veled.

Pattzai Ferenc nyugszik itt,
megh. 1872. I. 20.

élet ideje 68 év.

"Kit a halál sirba vitt

Itt várja meg jelenését,

Jézusnak eljövételét,

Emlékövét állítottatta

Hü nője N. Balázs Éva.

Itt nyugszik két virág,

elhalt ideje korába

Itt várják

Jézus dicső eljövését

Patzai János

élt 14 évet megh. 1859.

és Erásébet

élt 10 évet megh. 1863.

Béke hamvaikra!

Itt nyugszik e sirba

Itt várja Jézusnak eljövételét

Patzai János

élt 90 évet megh. 1890.

Béke hamvaitra.

Ezen emléket állítottatta

hü neje Soós Borbála.

Itt nyugszik Sándor

ev. ref. gim. V. o. tanuló

élt 15 évet

megh. 1907. jul. 19.

Aldás béke hamvaitra.

Eltemették bánatos szülei.

Mirét szakított bimbókat a halál

Mid őn hervadt virágot eleget talál

Szüleim Testvéreim ne sirjatok,

Isten egy szebb hazába hívott.

/márvánnyból /

Itt nyugszik

Csánk László

Hosszu munkás életen

E sir a magané a bánat lelke

a lelkembe ez az ember a bánat

a béke halála s emlékezet

özvegy és gyermekek.

Itt nyugszik Puclok Gyula,

Honvéd élt 20 évet

hősi halált halt

1945 márc. 27.

Bátor szellem igaz szib legyen

nyugalmad csendes és emléked áldott.

Itt nyugszik az Urbán

felejthetelen kedves gyermekünk

és testvérem

Pető József élt 25 évet

Szerencsétlen halállal halt el

Virjén 1918. V. 7.

Legyen könnyű neki az anyaföld,

melybe haztért pihenni.

Kovács Lajos
élt 24 évet
hősi halált halt
1945.

Ifju életedet a H azáért adtad,
nekünk csak a fájó emlékedet
hagytad.

Tóth Mártuska
élt 16 évet
megh. 1926. dec. 22.

Az ég Urának angyal kellett
~~XXXXXXXX~~ É s téged hívott angyalul
Zokogva kérjük hantod mellett
Ó mit hagytál Te vigaszul?
Bárhova röppent szárnyas lelked,
Emléke drága életednek.
Mienk maradt ez vigaszunk,
Maig ott fenn találkozunk.
Áldás és béke legyen drága hamvai felett.

Itt nyugszik Bartos Zsófia
Virág korába meghala
Busan zokogják szülei
Egy testvérje és rokoná.
Jézusától nyert jegy ruhát,
"s fejére szüz koronát.
Meghalt 1874 IX. 24.
Virágzó élete 20-ik évén.

Itt nyugszik Istenben boldogult
Plahovits Ferenc
élt 70 évet megh. 1927. máj. 19.
Sok küzdelmed után
Nyugod jál csendesen.
Ezen emléket emeltette veled
nyugodni éhajtó, bánatos özvegyed.
Vörösmarty Julianna.
Felejtethetlen édesapánk, drága jó
nagyapnk sorsunk az elválás,
reményünk a viszontlátás, ahol nincs
többé elválás.

Itt nyugszik egy szertőférj
és drága jó édes apa
Ki a családjáért élt, a hazáért halt,
Király János
élt 48 évet.

meghalt 1939. nov. 28.
Gyászolga szerető leánya,
é bánatos neje.

Béke hamvaira.
Örökké él bennünk
akit eltemettünk.
Szeretve-szerettünk
Soha el nem feledünk.

Itt nyugszik
Juhász András
1855-1925
Juhász Andrásné
1862-1950.
Idegenben meghalt
gyermeketek emlékére.

Népviselet: Ságváron különös népviselet nem volt. Régebben éppen
ugy jártak, mint a legtöbb helyen. V ászongytya és csizma volt a
férfiak viselete. A gatyát, mely alul rojtos volt, nem tűrték be-
le a csizmába, hanem kívül viselték. Legények is hordták. 1900 kö-
rül divatba jött az ellenzős nadrág. Volt a régieknek ünnepei
cifra kötényük, az alja csipkézett volt. Kötényül kék vászenfestőt
használtak. /lásd férfi kép./ Az ing bő volt és vászenből volt. A
végét pertlivel kötötték össze. Csizma volt általában viselet,
becsker nem volt. Téli facipő /klumpa/ sem volt divatba. Az uradal-
mi vezetők, hajduk /a Horhas tetején hajdu állás veltahonnan fi-
gyelték a falópókat: Kása István velt öreg bírő elb./ kék posztót
viseltek. Szűrt is hordtak.

A gyermekjátékokat Gönczi Ferenc muzeumi ig.-nak "Somogyi gyer-
mekjátékok c. művében megtalálhatók, úgyhogy azok elismétlésével
nem foglalkozom, a zéta nemigen találtunk újabb gyermekjátékokat,
legfeljebb némi variációval találkozunk vixix csak. A lányok leg-
kedvesebb játékszere, mint általában a labda, a fiuké pedig a bot.
Szélás-mondások: Nevet, mint a fazekas ebe, mikor földül.

Ballag, mint a göllei becskora Ságvár felé.

Beugrott, mint Somba a sapka.

~~XXXXXXXX~~ Ég mint Danka pincéje.

B eordit, mint S epsel Berénybe,

Nyomtányi, mint Kutasinek a lepedő.

Filipovich

Babona: Fűrösztés kor a naptárt meg kell fergatni a kisbaba feje fölött, hogy okos legyen. Ha kislány, akkor a varrótűt meg a varrósarlat, hogy jó varró legyen. -- Ha picit tejik a tyúk, akkor át kell dobni a háztetőn, hogy a másiknak is kicsit tejjen. -- Karácsonykor piros alma leébe kell meg, osakodni, hogy pirosak legyünk. --- Szilveszterkor a süllendő pogácsába tollat kell tenni, és akinek a tolla elég, az a leány férjhez megy. -- Luca napján le kell ültetni a vendéget, hogy a kotlás jó megüljön a tejásokon. -- Ha gólyát repülni látunk akkor lusták leszünk, ha állva látjuk, akkor frissek. --- Tejet nem jó odaadni, mert megrontják a tehenet. -- Újévkor meg kell farag ni a kapufát, hogy tejjenak a tyúkok. -- Amikor a kanász hajt, akkor kell tyúkot ültetni. -- Ha haolt ven a háznál akkor 9 napig nem mosnak és nem meszelnek, mert a másvilágon vízes ruhában kell a holtak járnia. -- Ha leverik a jégcsapo, akkor nem lesz kukorica. -- Ha köhög a kőgyerek, akkor kecske hátára ültetik, hogy elmuljon a köhögése. --- Az új évben, ha először férfi ház meg, akkor alacsony lesz a kender, ha asszony hal meg először, akkor magas lesz a kender. Lucaker, ha jönnek köszönteni, meg kell vágadni a bobot, hogy sok xsibe legyen. -- Ha az asszony kenyeret sűt, akkor az embernek nem szabad otthon lennie, mert megreped a kenyér. --- Ha tyúkot ültetünk sapkába kell tenni az tejásokat, és abból kiönteni, hogy egyszerre keljenek ki. :-

*Monda: Lukácsnak szérü aháza,
Bakának eldüt a pajtája.
Királynak sánta a macskája,
Mátyásnak balga a lánya.
Az Albertnak sáros az orra.*

Mese: Egyszer egy legény fogadásból ellpetta a keresztet a temetőből. Elhozta a keresztet, és vissza is vitte. Amikor odatűzte a kőtényét is odatűzte és azonnal meghalt.

Dalok-énekek:

*A ságvári lányok hogyan jártak,
A kiskutba vizet nem találtak.
Befagyott a kiskut,
A szeretőm elhagyott.*

*Ságvár község szép helyen van,
Közepén a községház van.
Tetejében aranycsipke,
Részillett a bus gerlice.*

*Ha én bus gylloe volnék,
Rózsám ablakában szállnék.
Ott is azt dalolgatnám,
Ébren vagyok édes rózsám.*

*A ságvári kertek alatt folyik a szerelempatak,
Merits belőle angyalom,
Tied leszek, ha akarom.*

*A ságvári hosszú utca, jaj de homokos,
Vetek bele dupla szegfűt, jaj de éllatos.
Vetek bele lenmagot, a szeretőm elhagyta tő.
Fáj, a fáj, a fáj a szívem érted.*

*A ságvári hid alatt kisangyalom,
Lányok sűtik a halat kisangyalom,
Zsebkendőbe takarják,
AA legények úgy adják, kisangyalom.*

A ságvári kanális kisangyalám,
Föl is folyik, alá is "
Abban fürdik a babám,
Göndörhaju magyar lány, kisangyalom.

Végig megyek a ságvári főutcán,
Betekintek kisangyalom ablakán.
Épen akkor vetette be az ágyát,
Három águ rozmaringgal söpörte a szobáját.

Végig megyek a ságvári temetőn,
Elvesztettem alila szélű zsebkendőm.
Aki azt a zsebkendőt megtalálja,
Háromezer csók lesz annak az ára./Stadler S./

A ságvári sürgönypézna jaj de magas,
Rá van tekerintve az a kutya drét,
Akármilyen magas, leadja a szét./Kélya Dezső./

Ucca, ucca, ucca szép ságvári ucca,
Utoljára végig megyek rajta.
Utoljára megállok egy háznál,
A szeretőmédésanyja rácsoz kapujánál./Bátai Jánosné 35 éves/

Lányok, lányok ti ságvári lányok.
Van-e néktek lerakott szoknyátok?
Ha nincs néktek lerakott szoknyátok,
Nem is vagytok ságvári lányok.

A ságvári templom tetejében,
Ott egy madár tiszta feketébe,
Szárnya alatt aranyos a tolla,
Megy a babám első serezzatra./Szatori János 86 éves/

A ságvári lányok hogyan jártak,
Az erdőbe somot szedni jártak.
A somfa elszáradt, a két lány elfáradt az erdőben.

A ságvári legények ludat loptak szegények,
Nem jól fogták a nyakát
Elgágította magát.
Recefice krinolinba.

A ságvári utca végistelen végig,
Minden kiskapuban bicska nyilik.
Pofont is kaphatsz ott eleget,
Mulathatsz míg megjönnek a mentők.

A ságvári utca nagyon sáros,
Nekem arra mennem nem tanácsos.
Összekötik kezemet, beverik a fejemet,
A cigányok. ---

Ságvári kocsmá jó bor van benne,
Benne van a Brájer Számi, a neve.

Fekete zsindelyes, fekete zsindelyes
 a ságvári béró háza.
 Sirva sétál benne, sirva sétál benne
 A ságvári biró lánya.

Mindaz lánynak van babája,
 Kivel mulat a csárdába.
 Jaj csak az enyém, jaj csak az enyém hervad el a kaszárnyába.
 /Kiss Jánosné 65 éves/

A ságvári csárda cserépszindőlős,
 Benne az én rézsám szobamindenes.
 Minden a kezére van bízva,
 Csak a szerelem van tőle eltítva.

Aki a szerelmet tőle eltítlja,
 Az Isten áldása sose legyen rajta.
 Mert a szerelemnél nincsen nagyobb titeK,
 Érted kisangyalom rögtön meghalok.

Erre gyere rézsám nincsen sár,
 Nincs is az ajtómon semmiféle zár.
 Nyitva van az ajtósarkig tárva, nyitva,
 Csak a szerelem van tőled eltitlva. /Kovács József 64 éves/

A ságvári sétatéren, Béla cigány muzsikál,
 Hajlik ide, hajlik oda, egy szép szőke lány.
 Én felém is mesolygott egy rézsá,
 Bár sosesem hajladozott s ne mesolygott volna.
 Én felém is.....

A ságvári nagykecsnában szél a trombita,
 Ha arra jössz kisangyalom, gyere be oda.
 Ott mulatok kedvemre, babám sir keservesen,
 Repogós csókja rajtam szárad, nem felejttem el.

A ságvári széles utcán leesett a hó
 Ugy hallottam kisangyalom ledobott a ló.
 Eltörött a jobb lába, mivel a csárdát járja,
 Repogós csókja rajtam szárad, nem felejttem el.

Ha bemegyek, ha bemegyek a ságvári csárdába,
 Rézfokosom, rézfokosom vágom a gerendába.
 Aki legény az teheti, aki meri vegye ki,
 Még az éjjel zsndár vérrel trom ki a nevenet.

Onnan alul jönnek a zsndárok,
 Idelátszik a fegyvercsillogásuk.
 Elöljön a zsndárok káplárja,
 Egyenest a ságvári csárdába.

Jénapot, jénapot, ságvári csárdásné,
 Hát az a szép pejparipa kié?
 Jó bort iszik annak a gazdája,
 Most érkezett, nincs egy félérája .

Vagy küldje ki, vagy adja meg magát,
 Vagy elhajtjuk a szép paripát.
 Ki sem megyek, meg sem adom magam,
 Kinek teszük hajtsa el a lovam.
 Lovamat a sárgát nem annyira bánom,
 Rajta a bársony nyerget sajnálom.
 Bársony izasztó és bugyellárisom,
 Abba hever százezer forintom.
 Százat adtam lovamért, a sárgáért,
 Kit nem adnék széles e világért.

Kocsmárosné nekem halat süttessen,
 Melléje meg tiz liter bort tetessen.
 Alsó fölső kapuját bezárassa,
 A szolgálot strázsára kiállítsa.

A sz9 lgálék beszélnek ijjedbe,
 Onnan alul hat zsandár jön fegyverrel.
 Sejló Pista nem vette ezt tréfára,
 Fölugrott a daru szőrü lovára.

Az ő lova megbottlott egy bokorban,
 Sejló Pistát megfogták már ott nyomban.
 Sejló Pista csak azt kérdi az uraktól,
 Hol maradt az ő daruszőrü lova.

A te lovad elment az ő d olgára,
 Téged pedig visünk Félegyházára.
 Ott ítélünk fel az akasztófára.

Élek én még jövendőben, vetek a ságvári földbe,
 Vetek bele búzát, kölest.
 Ketten aratjuk le azt kedves.

Felszántottam sejehaj a ságvári temetőt,
 Vetek bele lovamnak, legelőt.
 Jó az Isten, majd ad rá egy nagy esőt,
 Ennekem meg seje haj, igazszivü szeretőt.

Már Ságvárról ki kell mennem,
 A híreket itt kell hagynem.
 Sem híreket, sem nevémet,
 Feledjete el engemet.

Elrabolta a Balaton a kedvesem tőlem,
 Éjjel-nappal siratgatom, hogy mi lesz belőlem?
 Kérdezgetem a haboktól, merre fekszik,
 Holli van, egy se tudja,
 Csak azt sugja, csak azt sugja lent a Balatonba.

Játszik a szél a Balaton h omékos partjával,
 Beültettem köröskörül szomeru füzfával.
 Szomeru füz hervadt lombja, ráhajlik a téra,
 Mintha, mintha valamennyi egy sirhalom volna.

Haragszik rám egy vénasszony,
 De nem tudom miért.
 Talán bizony, hogy a lányát
 Elszerettem én.
 Rugja meg ~~xxxx~~ a bagoly azt a
 V ényját,
 Annál jobban elszeretem a lányát.

---

*Pince nóta: Legkedvesebb életemet töltöm a pincében,
Ha meghalok az én lelkemugyis felszáll a mennybe,
Az angyalok is azt mondják a magas égbe,
Uram, azt a jó betivét vedd a kegyelmedbe!!!*

*Kertes nóta: A ságvári határon Wekerle ül számaron,
Tisza Kálmán vezeti, a többi meg neveti.*

Betyárvilág:

A betyárvilág nyomai Ságvár történetét is érintették. Somogy különben is híres volt betyárjairól. Ismeretes hogy a betyárvilágot az erdőség támogatta és legfőképpen a pásztorvilág szülte. A legtöbb a pásztorok közül kerültek ki. Főleg 1848-után szaporodtak el nagyon. A betyárok veszedelmes fellépése a Patkó testvérekkel kezdődik. Patkó János és öccse István évekig garázdálkodtak együtt, majd elváltak és Patkó Pista külön területet választott magának és pedig Somogyot. A somogyi betyárok igazi típusát eleveníti meg. Kedvenc tartozkodási helye a ságvári, nyimi erdőségek. Nyim egyébként a szervezett betyárrelési helyekhez tartozott. Patkó Pista és társai Nyim és Bábonny közti barlangszerű szobákrax osztott alagutban húzódtak meg. Igazi buvóhelyük az erdő volt. A hagyomány Patkóéknak tulajdonítja a Malom-hegyben található 12-s szobát is, rajzmellékelve. A nyimi határban lévő Kási vár körül és Szt. Lászlám-nestor-nál is található ilyen szobák. Egyes feltevések szerint ezek már a török vagy még inkább a tatár világból valók. Patkó Pista történetét Gönczi Ferenc "A somogyi betyárvilág" c. könyvében írta le. Ugyhogy részletesen nem foglalkozom Patkó Pista élettörténetével. Csak ennyit őt is utolérte a betyársors és 1862-ben pandur-lóvéstől meghalt. Nyugvó helye a bábonyi temető sarka. Ságváron általánosan ismert Patkó esete. A nép száján nóták keletkeztek: Az én levam pejkó,

Magam vagyok Ferkó: Jankó -
Ej, haj, mind a négy lábárél,
Lehullott a patkó.
Csak egy maradt rajta,
Gyere kovács jábarátom,
Igazítsd meg rajta. / Kása János /
90 éves.

Gavalléros gesztusát mutatja az alábbi népdal:

Patkó Pista megfujat a trombitát,
Összehívta mind a kilenc pajtását.
Ugy nézték meg a Nagy Sándor kastélyát.

A Nagy Sándor éppen akkor vacsorált,
Letette a fényes ezüst kanalát.
Ezüst pohár, aranykanál ragyogott,
A Nagy Sándor az ablakán kiugrott.

Patkó Pista ezen nem gondolkodott,
Szép asszennyal egyet zongoráztatott.
Az asszennyal egyet zongoráztatott,
Ajándékba két aranyot ott hagyott.

Mint érdekességet említem meg azt, hogy a szájhagyomány alapján állítólag Bábonnyban, Patkó Pista hagyatékában találtak a kazalban a r a n y b é l 4 drb ökröt, ekét, taligát és ostort is.

Mindenesetre annyi igaz, hogy az a kisbíró aki megvette akazalt, -amint elárult Pista a jó bánásmód miatt- dussgazdag ember lett. 150 kat. hold földje volt az illetőnek 1946-ig. / Dobosék!!! /

Nyitva van az Endre báró ablaka,
A kisasszony most könnyökül ki rajta.
Juhász legény jaj de szépen furulyál,
Behallatszik Endre báró ablakán.

Báró....?

Jaj de séies, jaj de hosszú ez az ut,
Melyiken a kilenc betyár elindul.
Kilenc betyár sarkanytuzza a lovát,
Felkeresik szép csárdásné udvarát.

Szép csárdásné adjon Isten jó estét!
Adjon Isten az uraknak szerencsét.
Szép csalárosné ne kívánjon szerencsét,
Még az éjjel nagy kés járja át a szivét.

Csaplárosné nekem halat süttessen,
Melléje meg tíz litert bort tetessen.
Alsó, felső kapuját bezárassa,
Szolgáját, strázsára kiállítsa.

A szolgáló beszalad nagy ijedten,
Onnét alul hat zsandár jön sietve.
Csali Pista nem vette ezt tréfára,
Felugrott a keselylábu lovára.

Kese lova elvitte őt messzire,
Egészen a Bakony erdő szélére.
Kese lova megbetlott egy nagy kőbe,
Ott fogták meg Csali Pistát fektébe.

Népballada:

Szabó Vilma kiment a kiskertbe,
Lefeküdt a rézsafa tövébe.
De az anyja azt mondja lányának,
Kelj fel Vilma az emberek meglátnak.

Szabó Vilma nem vette tréfába,
Elfutott a közeli csárdába.
Csaplárosné 10 liter bort hozzon,
Melléje meg 10 szál gyertyát gyujtsen.

Szabó Vilma ki sem itta a borát,
Kilenc zsandár zörgeti az ablakát.
Zsandár káplár elkiáltja magát,
Csend! legények megfogtuk a Vilmát.

Szabó Vilma vallá ki bűnödöt,
Hová tetted három gyermekedet?
Kettőt dobtam a Siónak vizébe,
Egyet meg a rézsafa tövébe.

Szabó Vilmát kilenc zsandár kíséri,
Szeretője az ablakból nézi.
Ne nézd babám gyászos életemet,
Mind teértem szenvedtem ezeket.

Szabó Vilma üzen az anyjának,
Küldjön vánkost a feje aljának.
De az anyja üzeni lányának,
Kontyát tegye a feje aljának.

VI. KULTURÁLIS ÉLET.

Osztályműveltség:

A jelenben két társadalmi osztályt tudunk megkülönböztetni. Így van értelmiség és dolgozó parasztság. Kimondottan munkások nincsenek. Alig akad egy-két család, amely állandóan üzemben dolgozna. Az üzemekbe és gyárakba vágyó munkáscsaládokat az 5 éves terv felszippantotta. Várpalota, Sztálinváros, Budapest és egyes áll. gazdaságok. A múltban a parasztság rétegződött, melynek szép példái lehetett találni a községben. Cselédség, szegény paraszt, közép paraszt és jómédu paraszt. Műveltség tekintetében a cselédség és szegény parasztság volt a legrosszabb helyzetben, mivel az előbbi távoli pusztákon lakott/Gám 3 km, Kugli major 2,5 km, Szőlőhegy 1-2 km/míg az utóbbi réteget a szegénység tartott vissza a művelődéstől. Élénken rávilágít erre a következő statisztika: a külterület lakosainak /felnőtt/ 33,7 %-a volt analfabéta, míg a belterületnek csak 6,7 %-a jóval alul a Somogy megyei átlag %-nak mely 1930-ban 10,4 % volt. Ugyanakkor a külterületnek csak 17,7 %-a volt analfabéta Somogy megyei viszonylatban. Tehát a távolság, rossz út és szegénység volt az oka annak, hogy ennyire magas volt az analfabéták %-a Ságvár külterületén 1930-ban. Jelenleg a külterületen alig lakik márcsak néhány család, úgyhogy az analfabétázmus %-át csak a kéber egyének emelik. Jelenleg 3-4 % között lehet az analfabéták száma. A parasztság gyermekei általában elvégezték az elemi iskola 4-6 osztályát, így a parasztság között analfabétát nemigen találni. Olykor egyik másik jómédu paraszt gyermeke /Patcai S./ több is tanult. /gim.-ba ill. polgári iskolába iratkozott. /Az értelmiségi réteget képviselte a jegyző, intéző, tanító és pap család. /orvos nem volt és jelenleg sincs. /Az intelligencia a művelődés előremozdítója volt. Persze Siófok közelsége is rányomja bélyegét a lakosság művelődés állapotára. Az értelmiségi réteg gyermekei mind továbbtanultak. A dekadens irodalom termékei csak néhány családnál voltak találhatóak. Az 1930-as évekből való olcsó sárgaregények bőven elárasztották a falut, amelyekből szép számmal található még most is. Mielőtt azelőtt nem volt, külön Siófokra a parasztság nemigen ment fel, tehát hatása nemigen volt rá, legfeljebb a módosabb parasztek jártak fel Siófokra egy-egy filmet megnézni. Színház nem volt, jelenleg sincs. A helyi kulturálcsoportok előadásai a kocsmában kerültek bemutatásra, amíg nem volt kultúrterem. A fenti címhez az 1,2-s számú melléklet szolgál támpontul.

Építkezés:

Összesen két boltíves épület van Ságváron jelenleg is elég jó állapotban. Mindkettő a káptalané volt. Az egyik intéző lakás volt, a másikat még a múlt században adta el a káptalan az Angyal-családnak. /Sokáig volt bíró és hosszú éveken át naplót vezetett, azonban az ostrom idején elveszett. /3-s számú melléklet. Jómédu paraszt háznak vehető. Alatta pince. Állítólag vadász lak volt a káptalan idejében. A tornác egyik oszlopa egy a rémai várból való kőkövön áll 50x60x70 cm-s. Állítólag egy ilyen kő állt a templom mellett, mint az u.n. szegénykő, amelyre azon nőknek kellett állniuk, akiknek házasságon kívüli gyermeke született, vasárnap mise előtt ill. istentisztelet előtt. /Kása István 90 éves ember elbeszélése szerint. / Az épület fundamentuma és részben fala megkerítése a rémai várbeli számmazé kövekből van. Melléklet 1,2-s számú fénykép. Az uri

építkezés mintáját az 1940-ben épült jegyzőlakás mutatja/3-sz. fénykép./4 szoba, hall, előszoba, nagykonyha, fürdőszoba, kamra, nyári konyha, lakás alatti pince, cselédszoba, beépített WC, házi vízvezetékekkel és melléképületek, nagy konyhakerttel. Építési anyag: tiszta tégl. Jelenleg a Tanács-titkár nem használja, üresen áll és a tömegszervek veszik igénybe olykor gyűléseik alkalmával. Az erősen polgáriasadé parasztság is igyekezett utánzani az uralmi építkezést, amiből ő néhány házat találunk itt Ságváron is./4.sz.fénykép./Kastély nem volt Ságváron, sem határában. Két templom van. Külön a r.k. egyházközségnek és külön a ref. egyházközségnek./4,5.sz.rajz.5 és 6.sz. fénykép./ ref. templom 5-sz.sz., a rk. templom a 6-sz.sz.fénykép./A rk. templomot a veszprémi káptalan építtette 1755-ben, míg a ref. templomot 1814-ben építtette egy Gráz-i mester a madocsi templom mintájára, közvetlen a volt római várfal mellett van, félig az egyik őrtornyos ill. alapzatán. Mindkét templom beltíves. Orgona van mindkét templomban-Angster gyártmány-egy manuális./lábfújtatás./ Mindkét templom belső felszerelése barokk stílusban készült/7 és 8 sz. fénykép./A rk. főoltár 1899. jun. 2-án leégett. A jelenlegi egyszerű kőasztal, kőfaragás. A Mária oltárt 1897-ben szereztek be, gyűjtésből. Egy korábbi orgonát 1822-ben szereztek be a faragások Tiroli-mesterek művei mindkét templomban. A ref. templom állítélag történelmi műemléknek va nyilvánítva. Az első ref. templom az 1600-s évek körül/1626/a Szőlőhegyen volt az u.n. Csáji-ban/a Jaba kanyarnál/vesszőből. Volt egy közös haranglábuk is a katolikusokkal. A rk. hívek első temploma állítélag a magtár melletti Port-féle telken lett volna. A magtártét kb. 50 m A fu ndamentuma valóban ma is látható. Állítélag az 1200-s években már plébániája volt Ságvárnak. Az 1300-s évekből vannak hiteles adatok erre vonatkozóan. A Gám-i templom állítélag a Jaba völgyben a Csárdás dűlő mellett volt. Kövezet ma is látható/A 12-sz. szobával szemben ill. hiddal szemben./A múlt században a kőhalmazát elherdálták Lullára lásd 1.sz. térképet/ hidkiszállításához/Kása István volt bíró elbeszélése alapján./A rómaiak idejéből több sírkápolna fundamentuma maradt meg a Tüömlő-hegyen/Keresztény is./Mint érdekességet kell megemlíteni azt hogy az 1300-s évek táján Szt. László tiszteletére monostort építettek a mai StLászló-pusztára, amely azonban Mátyás király idejéig fennállott kőringesek voltak benn/a török időben teljesen eltűnt, csak néhány kő és barlang tanúskodik arról, hogy valamilyen épület a helyén. Emlékét kereszt őrizi./1895-ből./Pompás fekvésű hely, melynek megtekintése felejthetetlen élményt nyújt minden természet szerető embernek./8.sz.fénykép./Talán nem lesz érdektelen, ha a temetőről is megemlékezünk, miután itt is építészeti tárgyak találhatóak. A régi temető a mai magtár helyén volt. Állítélag már a rómaiak is ide temetkeztek, bizonyítja éppen az, hogy mostanában egy ház fundamentumának kiásásakor római sírt találtak, a jellegzete téglacserép lapokkal képezett sírbelttel. A sírban semmi érdekességet nem találtak. Egy másik bizonyíték, hogy a "Port"-féle telken állott templom fundamentumának kibontásakor római időből származó kőedényeket találtak a fal oldalában. Egy másik feltevés szerint római őrtorny állott volna ezen a helyen, amelyet a törökök is használtak volna. A temető két részre oszlott és a bal-részén a ref. temetkeztek, míg a B-kiliti ut felé eső részen/É.-felé/kb. 2-300 m hosszúságban és 200 m szélességben a kat. temetkeztek. A temető a nagy kolerajárvány idején teljesen megtelt 1848-49-ben. A volt koleraház ma is áll teljes épységben és lakóház./9.sz.fénykép./Kb. 1850 körül temetkeztek a mai temetőbe ill. ma is használatos temetőbe, amely éppen ebben az esztendőben telt meg, és most kezdik másodszor használni ill. a déli ref. részen É-felől újra temetkeznek. A mai temető/lásd térkép melléklet/a posta utcásaroktól kb. 500-re lehet és 103 öl hosszú és a refrész-bemenetkor a baloldal-49 öl a kat. rész 51 öl széles. Középen ut választja szét a temetőt. Az ut baloldalán a kútól kb. 20 -re van a Szevjet Hősök Emlékműve.

/10.sz.fénykép./Kb.100m-re van az ut közepén majdnem a hullaház, mérete:4,33X4,85 m és 2,3 m magas,cseréptető.Kettő drb.Szt.Mihály lova van benne, egyik ref,másik rk.-é.A ref,részen lévő sírkövek száma az 1900-s évek előtti időből 31 drb,a kat.részen csak 14 az 1900-s évek előtti időből.1900 után a ref.részen van jelenleg 65 drb sírkő,a kat.részen pedig 50 drb sírkő.A sírkövesztek típusait és sírkövek jellegzetes formáit a mellékelt rajz mutatja.A feszültség tekre vonatkozásán csak annyit,hogy mindegyik homokkőből van és a rajta lévő Krisztus teste pedig mindenütt vasból van.Miután a múlt században fazekas is volt a faluban/Kapsa neveü tét sz árm/ az utkapré Bodó -féle házban lakott/lásd térképet./Egyetlen égett,cserépből álló sírkő van a temetőben./11.sz.fénykép./A harangozó minden harangszéért a multban 50 krajcárt kapott temetéskor.A magtár körüli temető,Éli része 1917-ben,a magtár É-része pedig 1945-ben lett kiosztva házhelynek.A házak előtt húzott árkokban szépen látni a sírok helyét.A magtár az 1890-s években épült,úgyanakkor a Beásó-majori ma is fennálló istálló és cseléd-épületek./1888-ban./

Iskolaalapítások,iskola fejlődése.

Ságváron az 1948.évi jul.18-i államosításig külön ref.és külön rk.egyházi iskola volt/lásd térképet./Első államosítás 1919,jun.hó 15.Miután mindegyik iskolának külön története van,igy nézzük először az rk.iskola történetét.Az iskolaalapítás évét nem tudjuk pontosan.Annyit tudunk mindössze,hogy az 1700-s évek körül már rendszeres oktatás folyt,és az 1730-s évekből már ismerjük a rektor ill.tanító nevét.Fizetéséről is tudunk egyet-mást a meglévő anyakönyvek alapján.Egyben kánterek is voltak,a tanítók.A tanítók -kánterek díjlevele az 1819.évi Vis.Can.-latinul-pontosan megvan jelenleg is.Az iskolára vonatkozó adatokat is innen tudunk.Letirja,hogy ki volt a tanító,mi volt a fizetése és mi volt a kötelezettsége.Az iskolaépületről annyit ír,hogy jó állapotban van.Hogy milyen volt az iskolaépület,azt Körmendy József plébános gyönyörűen írja le 1881-ben a Historia Domus"-ban,amikor elfoglalja a ságvári plébániát.Igy ír az iskoláról,amely kétszáz esztendeje akkor már működött:"Az iskolába be se mentem,külseje elárulta már,hogy az elhagyatott,árva!A plébánia lakról csak annyit,hogy az 1806-ig juhakel volt és 1881 ezen mód maradt,cs upán a szobák le lettek padlózva.Az iskola a 12.sz.fényképen látható házhoz hasonló épület lehetett,1881-ben építenek hozzá dél-felé egy 16 négyzetes tantermet 7,65x7,95x3,2m tanterem. 1954-ben kettőszéte.Az építkezésre vonatkozásán szolgáljon bizonyásgul a következő előbb jelzett plébános fennmaradt írása:"Nagy Károly inspektor ur krajcároskodó elve szerint,a kilti gőzmalom rozoga faanyagát használta fel.-Hogy a tanítónak két szobája legyen,középen elfalasztotta a régi iskolát/lásd 7.sz.rajzot./most hálészoba és iroda-le sem padlósztatta,hanem mint valami béres lakást,téglával leflaterasztotta.Igy lett a szegény öreg tanítónak egy szép szoba helyett két kis köpő ládája melyek közül télen csak az egyiket használhatta,mert csak a külsőbe kapott egy écskét zöld szemes paraszt kályhát."Tehát az első tanterem az utca felé néző kétablakos terem volt,amiből aztán két köpőláda lett.A gyerekek a mostani veranda ajtón mentek be,míg a mester pedig tulról,az épület déli részén volt egy ajtó,ami a konyhába vezetett.Igy a gyerekeknek egy kis folyosójuk is volt.Amikor megépítették a 16 négyzetes tantermet,akkor a nagyszoba is kapott ajtót a folyosóra és a tanítónak így három szobája lett.Az öreg tanító akiről szé

van Horváth József tanító volt! Horváth József tanító 58 évig működött Ságváren ritka buzgósággal! - írja Körmeny plébános. 1895-ben kérte nyugdíjaztatását. "Tanítványai előtt mindig jó példával járt elől" - írja volt plébánosa. 1891-ben építették ujja a tanítói lakást 1 1/2 lábbal emelték meg és cserepezték. Krajcároskodás itt is érvényesült 3-4 öl tömés falat meghagytak a kert felől. 1812-ben 4 7 iskolaköteles volt, de 33 gyerek járt. 1904-ben bővült az iskola. Akkor építették hozzá a kis folyosót, kis szobát - második tanteremnek - és 8, 3x 7, 95m tantermet, melyet 1954-ben kettéosztottunk. Az iskola igyhat kéttanerős lesz. Az anyakönyvekben megtalálható rk. iskolamesterek és rk. tanítók a következők voltak:

1730 körül	Szücs Mihály
1770 "	Markovics István
1800 "	Tóth Pál
1809 "	Pebrus János
1809-1829-ig	Erdődi János
1830-1881-ig	Horváth József főtanf. dicséretet kapott, 1892-ben.
1881-1918-ig	Szily Károly
1918-1948-ig	Horváth Géza
1904-1946-ig	Puska Margit /I-II.-III.o. vezetője volt/
1946-1948-ig	Pésch Gáborné Kovács Erzsébet.

Az iskolai Anyakönyvek 1900/01-s tanévtől kezdődően vannak meg hiánytalanul. A legrégebbi 1873-ból való, hiányos. /Egyháziilag Ságvár 1746-ig Siófokhoz tartozott. 1746-1764-ig Nagyberényhez és 1764-1806-ig pedig B-kilitihez. 1806-ban lett önálló plébánia. Az első plébános Heisler János volt. Tetemei a Port-féle kertben-Ujtelep első utca második ház-nyúgasznak. Sirköve is megvan még ott a kertben ápolatlanul. A felírás szépen olvasható még Bk. plébánosok voltak:

1806-1822-ig	Heisler János
1822-1829-ig	Páczay Ferenc
1830-1881-ig	Hermann Péter
1881-1916-ig	Körmeny József
1916-1927-ig	Brandt Ferenc
1927-	Ravasz István /vajai R.I. nemes, ekl. is megvan még./

Az iskolához tartozó kert 1 hold 135 négyszögöde A rk. hivek gyarapodását a 8. sz. grafikon mutatja szemléltetően. Igen sok érdekességet lehet kiolvasni ebből a grafikonból. Meddig alkaladnak együtt a ref. kal és mikor kerülnek el, mikor kerülnek számbelileg fölénybe a ref. kal szemben. A háborukat és járványokat nagyszerűen lehet felismerni. A gyermekáldást és gyermekhalandóságot pompásan le lehet olvasni. Ugyanakkor összehasonlítható az, hogy hány gyerek került iskolába, 9. sz. grafikon! Azenkívül a 10. sz. grafikon világosan mutatja az I.o.-ba beiratkozottak létszámát. /összesítve 1900/01-től./ Az rk. iskola butorzata 1948-ig 2 drb szék, 2 drb asztal, 2 drb szekrény 4 sor kétüléses puhafa-pad és 16 drb 4 üléses puhafa-pad volt. Szemléltető eszközök igen gyéren voltak. Fizikából pl.: mágnes patka Gravizán gyütü, iránytű, közl. edény-hajszálcsövességet mutató üveg-edény, és egy törött prizma. Földrajz: egy Földgömb és 4 drb térkép. Az I.o.-nak voltak betűablái, amit 1878-ban kezdtek először használni. /Kása István elbeszélése./ Az ismétlő iskola 1874-ben indul. A mértékektanítását is ekkor kezdik meg. A jegyzőkönyv így szól erről "Az új mértékek tanítása az iskolában szükségessé s halaszthatatlanná lévén lelkes felkértek, hogy amegrendelést teljesítsék! Az ismétlő iskola függő kérdése szönyegre kerülvén, általános é hajtása vala az egész előljárásnak. .... a 20 forint tanítói honoráriumot az egyház fizeti. "Az ismétlősők oktatása nem folyt rendszeresen. Az iskola fényképe a 13. szám.

Ref. iskola története

Ezekután nézzük meg az ref. iskola történetét. A ref. egyházak c. forrásmunka megemlíti, hogy a Balatonnál délre eső vidék már Sztárai Mihály pred. munkássága révén került az evangéliumi hit alá. A török idulus miatt azonban csak igen nagy nehézségek révén sikerült egyházat alapítani a Balatonon inneni részen. A lakosságot elhurcolták akik megmaradtak az erdőbe menekültek. Ságváron 48 ház volt a török idő előtt, azonban ez a szám a törökidők utánra kettőre csökkent le. A térítés csak az erdőben történhetett, a mai Szőlőhegyen, ahol később II. József idejében aztán már egyházat építettek. Egy püspöki levél szerint már 1626-ban már van Ságváron egyház és Acs. városban a predikátor. Persze állandó egyházzal nem lehet szó, mert állandó zaklatásnak volt alávetve a lakosság. A predikátorok-miután németellenesek voltak, u.n. védlevelet kaptak a töröktől és szabadon járhattak és terjeszthették az evangéliumi igét. Így mond a védlevél: "A török vezérektől kiadott és megpecsételt védlevelekkel bírtak, hogy senki ne háborgassa őket, hanem tisztokban eljárassanak." --nehéz a z utjárás és igen félelmes" --- Tehát, ha nehezen is mégis jártak az országban is predikáltak, egyházakat alapítottak. Igen sűrűn váltakoztak a predikátorok, akik így részben tanították a népet a betűvetésre. 1630-ban Jeges István predikátor szerepel, 1660-ban már Komáromi István, akiről a feljegyzés azt írja, hogy hosszabb ideig volt Ságvár pred. és "röghöz" kötötte az eclsiát. A török idők után aztán a Habsburg politika miatt voltak állandó zaklatásnak kitéve. Többizben elkergették a predikátort mesterrel együtt. II. József türelmi rendelete némi egyhülést hoz, de nem tartott sokáig. Mária T. idejében még nagyobb üldözésnek vannak kitéve. A hivek igen alkalommal voltak predikátor és mester nélkül. A fentjelzett forrásmunka többoldalon keresztül közli azon pred. és scola-mesterek nevét akik igen sok ferde dolgot követtek el és ezért "Megintettek" a püspök által. Egyik-másik el lett tiltva a predikátorság és oktatástól. Így pl egyik helyen azt írja, hogy: "Scola mestereket intettek hogy ne részegeskedjenek, ha mennyekzöbe hivatnak, ott éjjelig ne táncoljanak" stb. A ref. egyház megalakulását az 1660-s évek körüli idővel lehet ~~meghatározni~~ tenni. 1715-ben már a mai első iskola helyén -beljebb-házat építenek, amely mai napig is megvan a különbséggel, hogy a bejárat a tulsó oldalon volt. ellette volt a pred.-lak. Ezt az épületet tekinthetjük a mester lakásának. /Gerezdába bevésve: Anno 1715. /8. sz. rajz. /A legrégibb feljegyzés 1736-ból való. Az 1741-s "feljegyzési könyv így kezdődik: "Anno 1741 Esztendőben a Pap István Fő Biróságában minemü dolgok estenek azok rendi így következik" 1783-ban rendelkeztek el, hogy a Helv. Conf. és Aug. tartó Pred. lajstromot tartsanak, mely a keresztyén Papistáknál Matriculának neveztetik, melyben mind a házasulandók mind a születettek és a halottak neveik feljegyzetessanak! Rendszeres Anyakönyv 1778-tól van, Mint adatot emlitem meg, hogy 1742-ben már 84 ref. család volt Ságváron. 1802-ben szept. 3-án a gyermekek iskolába járatása parantsoltatik. 1804-ben elrendelik a himlőoltást. A rendes oktatás talán az 1800-s évekre tehető, amikor már törvény rendelkezett el a gyerekek oktatását. A gyermeklétszám elég nagy volt, úgyhogy a mester segéd-tanítót is fogadott magának. A mestert az eclésia választotta az u.n. presbiteriumi gyűlésen. Jegyzőkönyvek vannak az 1800-s évektől. 1871-ben épült a jelenleg is fennálló isk. épület. 14. sz. fénykép. ill. 8. sz. rajz. A tanterem mérete 9,4x 7,45m. Felszerelése 16 drb puha-fa pad, egy drb asztal, 2 drb szekrény, egy drb szék, egy drb számológép 1 drb Földgömb, 4 drb térkép volt. A hozzátartozó kert 181 négyszögöl.

A ref. tanuló gyermek könyvei:

1. A BCE

2. Heidelbergi Cate

3. L. Cateja vége a Villághist.

4. Kis Juhász

5. A Nagy Magyar Orsz. számára Atlász Budán 1791.

A rektornak 16 drb könyvet irtak elő, mivel nagyon szegény volt, a választáskor az Ekklesia kötelezte magát a megvételre. A z Ekklesi-
ának kettő drb könyvet kellett vásárolni. Az iskolatakarító bére:
225 kg buza volt A harangozó fizetése pedig 6,6 q buza és 1,5q rozs.
A hivek egyházi adója: holdankint 2 kg buza, és péréb. A közmunkát
a hivek 1900-ban váltják meg. 1881. dec. 2-án elhatározza a presbiteri
gyűlés, hogy 70 krajcár fapénzt ta rtozik fizetni minden gyerek. A
szegényekét az egyház pénztárából fizetik!! Ugyanekkor a gyűlés
2000 forint kölcsön felvételét határozza el 5 %-ra! Az iskola
egy tanerős volt, bár volt rá idő amikor kéttanerős is volt, a mult
század közepe táján, amely időről van egy Anyakönyv is, melyet a 11.
sz. másolat mutat. 1919-s időből van egy államosítási jegyzőkönyv és
juz jegyzőkönyv arról, hogy távolították el az állítélagos kömmunis-
ta Pápai Zoltán nevű tanítót. Mint érdekességet említem meg azt, hogy
az alsó iskolábantehát ref. iskolában lakott tanítók majdnem mind
t ü d ő b a j b a n haltak meg!!! A ságvári ref. iskola rektorai és
tanítói a következők voltak, akikről feljegyzés van. Persze jóval
több tanító fordult meg az iskolában, akik nem sokáig működtek az
iskolánál különösen az 1660-1800-s évekig közti időkben!

1730 körül Lenti Mihály

1735-1737-ig. Repely István

1738-1743. Kiss Mihály

1743-1745. Sándi József

1744-1749, Bedroki Adam

1749-1749. Boér János

1749-1755. Györei Mihály

1755-

1759-1778. Bátori Mihály

1778-1782. Kovács József

1782-1784. Pápai János

1884-1788, Szücs András

1788-1791. Pap István

1791-1792. Ambrus György

1792-1792, Vári János

1792, 1796. Nagy András

1796-1808. Tarnótzai György 1848-1871.

1808-1810. Szatmári István 1872-1924.

1810-1814. Bencz Aron 1924-1945. XII. 4.

1814-1822. Szundi József 1945-

1822-1822. Gulyás György

1822-1829. Dálnoki István

1827-1851. Mátis János

1851- 1880. Bartos István

1881-1908. Markó Sándor

1908-1919. Pápai Zoltán

1919-1946. Jámber Dezső

1946-1948. Gárdai Ferenc.

*1745-1748. Etei István

A ref. egyház lelkészei:

1626- ?

1630- ?

1660- ?

1715-1720-ig.

"

1720-1742-ig.

1742-1776-ig.

1776-1784-ig.

1784-1790.

1790-1832.

1832-1837.

1837-1846,

1846-1848.

1848-1871.

1872-1924.

1924-1945. XII. 4.

1945-

Ács Orbán

Jegyess István

Komáromi István

Perlaki Márton

Berta Nándor

Bányai János

Melnár István

Megyertsi András

Turgonyi Gergely

Csitvői Vasas András

Ötvös János

Szilády László

Szilágyi Antal

Bacsó János

Kálmán Gyula

Somogyi Kálmán

Egri Miklós.

1948. jul. 18-i isk. államosítás után jött nevelők a következők:
 1948-1951. Hargitai Erzsébet 1948-1951. Pésbh G áborné Kovács E.
 1948-1952. Ferenczi Katalin
 1948- Snelka Ferenc
 1950-1951 Gay Frigyes gyttój.
 1951- Kovács Mária /férjhez ment 1953.-ban./
 1951- Majtényi József ig.
 1948-1951. Gárdai Ferenc ig.
 1952-1953. Réka Gyula gyttój.
 1952-1952. Máriás Béla
 1952-1952. Koloh Erzsébet
 1952- Lenkei Józsefné szül. Wuits Margit
 1952- Meszlényi József
 1953-1954. Kéczán Tibor
 1953-1954. Heffer József gy. tanítójelölt.
 1954- Lakics Ferenc

1953-1953. A uguszt József
 A tanerők létszámalakulását a 12sz. grafikon ábrá jelje. 1904-ig kettő tanerő volt összesen. /1 rk és 1 ref. tté./ Azóta 3 és félszeres emelkedést értünk el. Vagyis a tanerő létszámunk most hét. A z-1904-1948-s időszakban csak a rk. iskola volt kéttanerős, miután a gyermeklétszám a ref.-nál nagyon lecsökkent, különösen a 30-s években. Holott valamikor több ref. gyerek volt, mióta katolikus. A tanerők minőségében is döntő változás következett be. Míg 1948-ig csak tanítói végzettséggel rendelkeztek a nevelők, addig 1951-óta már tanári végzettséggel is volt nevelő. 1952-ben egy tanár, 1953-ban már három nevelőnek vát tanári képesítése. A tanerők minőségi változását a 13-s sz. grafikon ábrázolja.
 A tanulólétszámalakulását a 9 és 10-s sz. grafikon ábrázolja. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy 50 esztendő után nem értünk el emelkedést, hanem a grafikon lefelé irányu tendenciát mutat. Vagyis 50 évvel ezelőtt is annyi gyerek volt most most. Igaz, hogy akkor csak hat osztály volt, most pedig nyolc, és mégis kisebb a létszám! Tehát nyolc osztálllyal nem tudunk annyi gyereket felmutatni, mint 50 évvel ezelőtt hat osztálllyal! /1 különbség!/ Ha a 10-s grafikont vizsgáljuk, vagyis az I.-e-ba iratkozott tanuló létszámát nézzük, a két világháboru utáni helyzetet gyönyörűen mutatja a grafikon. Az 1948-s évi kiugrást a kóbor egyének összesűrűsödése okozza. A végzett tanuló száma 1948 után állanszóan emelkedik, vagyis az ált. isk. beindulása után. 1943/44.-től kezdődően népiskola volt, amely ugyancsak nyolc osztályos volt, de messze mögötte maradt az általános iskolának. Egyrészt a tárgyi, másrészt a személyi feltételek nem voltak biztosítva ebben az új iskolatípusban. A továbbtanuló létszámalakulását a 15. sz. grafikon ábrázolja. A multban csak a tanító jegyző, orvos és pap gyermekei tanultak tovább. A középiskola kapui csak 1945 után nyitlak meg, amikor szinte tömegesen mentek ill. mentek középiskolába a munkás, paraszt és értelmiséjek gyermekei. A kik nem akartak továbbtanulni azok tömegesen jelentkeztek a különböző típusu ipariskolákba, ahol kiválóan megállták a helyüket. Különösen kitünt ebben az esztendőben Herváth Ferenc iskolánk volt növendéke, akit példaképül állítottak az egész falu ifjúsága elé. Azek a tanuló, akik nem tanulnak tovább, vagyis itthon maradnak, azek a mezőgazdaságban is jobbn megállják a helyüket, hiszen alapos, komoly tárgyi ismereteket szereztek az iskolában, ahol a z utóbbi komoly sz. aktanítás folyt. Miután az iskola személyi és tárgyi feltételei ezt lehetővé tették. Van már szertrunk, ahol kémiai és fizikai felszerelés bőven található. A biológiai tanulmányokhoz pedig komoly kémiai felszereléssel tudjuk biztosítani a magasabb tudást és elmélyültebb tanulást,

Az iskola fejlődésére vonatkozóan szolgáljon ez a kis stat.össze-
sítés:

Beiratkozott az I.o.-ba:	rk.	ref.	összes.
1920-ig,	494	336	830
1940-ig	397	234	631
1948-ig	217	71	288
	1108	641	1749
1953-ig.			179
			1928

A VI.o.elvégezte:	rk.	ref.	összes
1920-ig	171	147	318
1943-ig.	249	123	372
/a beirtak 39%-a!	420	270	690

A VIII.o.elvégezte:	rk.	ref.	összes.
1943-1948-ig.	34	20	54
/a beirtak 32%-a/			
1953-ig.			59
/a beirtak 29,1%-a/			113

Az 1948/49-s tanévtől kezdődően hány %-a végezte el a V III.o.

1948/49-ben 24 közül 4 tanuló,	16,6 %
1949/50-ben 26 " 12 "	45, -%
1950/51-ben 28 " 12 "	42,8%
1951/52-ben 35 " 16 "	45,7%
1952/53-ban 35 " 15 "	42,5%-a.

Átlagosan 16 tanuló végezte el a VI.o.évenként. Az utolsó tízé-
ben pedig átlagosan 11,3 tanuló végezte el a VIII.o.!

Beiratkozott tanulók száma:	rk.	ref.	összes
1900-1910-ig	1076	761	1837
1910-1920-ig	1040	715	1755
1920-1930-ig. } I-VI.o.	993	614	1607
1930-1940-ig	1103	566	1669
1940-1943-ig.	358	181	539
1943-1948-ig	739	255	994
	5309	3092	8401
1948-1953-ig.			1072
			9473
Összes beirtak 1901-től 1953-ig!!!			

Analfabétizmus:

Sajnos erről a témáról Ságvárott is tárgyalni kell. Persze az analfabéták %-a örvendetesen csökkenéne ellenére nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni ezt a tényt. 1945. után erős harcot indítottak aminek eredményeként az analfabétizmus %-át a kébor egyének és néhány öreg emeli, akik a munkában nem jártak iskolába, tehát elsősorban a pusztákon élt öreg emberekről vantehát itten szó. A rendelkezésre álló adatok szerint 1930-ban a Somogy megyei átlag 10,4 % volt, míg a község belterületén 6,7% volt tehát jóval alatta a megyei átlagnak. Más a helyzet a külterületen. Ságvár külterületének analfabétáinak %-a 33,7 volt, míg a megyei átlag % 17,7 % volt. Az okáról már széltem amikor azt mondtam, hogy a távoldág, rossz út, és nem utolsósorban a szegénység--a csizmahiány lásd 11.sz. mellékletet, ahol a mulasztás oka a csizmahiány--volt az oka annak, hogy ilyen magas volt a %-arány. Jelenleg 3-4% között lehet az analfabéták % aránya. Mi ugyan 34 egyént irtunk össze, de bizonyára van valamivel több kb 40-50 egyén. A kébor egyének kb 20-25-n vannak akik nem tudnak írni-olvasni. Ürmajorban a Tardi család majdnem teljesen analfabéta. A faluban az új Óri család /pásztor emberek/ a Paska legények/Kási-pusztáról valók/Három kébor egyén család uralkodik Ságváron: Orsós, Ignác és Nagy. Ezen családok beiskolázása mindennemű sem kell nagy problémát okoz a tantestületnek. A zónkivül akad néhány gyengeelméjű egyén is, akik nem tudnak megtanulni írni-olvasni. Az analfabéták oktatása minden esztendőben folyt, így az idén is a sorköteles analfabétákkal is foglalkoztunk. Persze a kébor egyénekkal nem igen megyünk dülőre. A tanítótelesek összeírása mindig időben történik, be is írjuk a kébor egyéneket is, de már iskolába nehezen jönnek.

Kulturális élet 1945 előtt és után:

A kulturális életbizony elég szegényes volt a felszabadulás előtt, pontosan azért, mert a kulturális élet anyagi és tárgyi feltételei nem voltak biztosítva. Hogy miért azt nem kell bizonygatnom, hiszen benne éltünk. Így megfelelő hely nem állt rendelkezésre, ahol iskolán művelődni lehetett volna. Pislákoló mécses vagy lámpa mellett nagyon nehéz volt sokáig bírni az olvasás stb. Könyv meg alig akadt. A legfőbb olvasnivaló a Kalendárium volt /külön egyházi rk. és fef./ A hosszú téli estéken abból olvasgattak, az volt egyben az esemény naptár is. /feljegyezve a tehén folytatást, disznó görögést és elletést azonkívül a gyerekek születési éve is abban volt feljegyezve./ Ujságok és folyóiratok nemigen jártak, legfőleg egy-egy jómódu polgár vagy iparos járatott ujságot. Könyvtárak nemigen voltak. Volt az iskolában egy ifjúsági könyvtár, azt esetleg olvasgatta a gyerek, ill. amikor hazavitte elolvasták a család felnőtt tagjai. A legények lányok fonóba jártak, vagy tollfeszítésbe és abban fejtették össze kulturális működésüket vagy a pincében. Téli szórkozás ez volt leginkább. A 30-s években sikerült a kocsmában egy szinpadot is berendezni már és akkor külön a ref és külön a rk. ifjúság a tanító vezetésével adtak elő szindarabokat. Persze ezeknek leginkább egyházi jellegük volt, a bevételt nem tudták hova lettel/Velle Imre elmondása./ A ref. kántor-tanító dalárdát is szervezett a ref. férfiak közül, egy dicsérő oklevél ma is található. Havonként népművelési előadást is tartottak az egyes tanítók felváltva. Bár összhang nemigen volt. Volt fociból csapat is a 40-s években/1940/Csapatkapitány Ozsváth Sándor volt, aki egyben levante-parancsnok is volt. Jelenleg tüzoltó-parancsnok.

Speciális kulturélet Ságváron nem volt. Az 1870-s évek előtti idő kulturális élete csak szomorubb lehetett az 1900-s évek utáni időkben. Az iskolabajlás eleinte nem volt kötelező, később amikor kötelezővé tették, akkor egyéb tényezők is közbeszéltek az iskoláztatásnál. Általában alvó nép, az újért nem nagyon rajong. 1945 után a helyzet megváltozott. A község kulturházat kapott 1953-ban. A régi kocsmát lett átalakítani 75 000 forintos költséggel. /egy pár ló 10 000 Ft./

15.sz.fénykép. és 16.sz.rajz./Az olvasóteremben könyvtár van. Eszedig 320 kötet. Azonkívül 16 db ujság és db 10 folyóirat jelennek meg a könyvtár részére, így tehát mindenfajta fogl.ember megtalálja a maga számára és izlésére megfelelő hiranyagot ill.kulturanyagot. A könyvtárban rádió is van, igen komoly készülék. A könyvtár forgalma elég nagy, könyvcseré vasárnaponkintr van./d.u./Az olvasóterem mellett van két különbe járatos öltöző, amellelt a szinpad. A szinpadon körfüggöny és gyönyrü függöny. A termben 300 szék van. Az olvasóban azon kívül 10 asztal és 3 szekrény. Szép fényezett butor. Az iskola könyvtárában van 134 db nevelők és 83 db ifjusági könyv. A villanyt 1941-ben vezették be a faluba. Az Új-telep villamosítása a jövő évre van beütemezve. Mozi azelőtt se volt. Elenleg vándormozi van. A jövő évre állandó mozi fog kapni a kulturétthon. Igen nagy a látogatottság. A művelődni vágyó felnött lakosság most már vigan, kényelmesen és kedve szerint szórakozhat és művelődhet, amit a multban nem tehetett meg pontosan a falusi nép nem. Most már a vezetőkön és nevelőkön mulik, hogy mennyire tudják valóban a kultura otthonává varázsolni a kulturétthon. A telefont 1936-ban vezették be. A kövesut 1909-ben épült Siófok és Tab között Ságváron át. Siófok ide pontosan 10 km. Az ádándi kövesut 1949-ben épült, ami a község régi vágyának a teljesítését jelentette. Igen nehéz volt az ut Adáná felé ill. a vasutállomás felé. Jelenleg jó állapotban van az ut és játszva átsétalni az állomásra. /18.sz. térkép./ Igen nagy jelentősége van gazdasági és kulturális szempontból. Rádió 87 volt 1954. első élében. /kb. 20%./ Ebben az esztendőben 13 rád íval lett több a faluban. Az alábbi ujságok és folyóitaokra fizetett elő a lakosság: Szabad 50, Somogyi Néplap 8, Szabad Föld 60, Elt és tud. 4, Népszava 1, Család és Iskola 6 Pajtás, 30, Magyar Nemzet 4 Nők Lapja 34, Rád íó Ujság 17, Szovjet Kultura 2, Kisdobos 5. Posta már régóta van. 17 sz. térkép. Jelenleg a posta a temető ut sarkán van. Naponta viszi egy kocsi a postát Siófokra. Régen trombitált a postás, K, sa I. volt bírő elbeszélése. Ennek előtte a posta Horváth Flórián házában volt, Bodoék mellett, Tanácssal szepben. A Tanácsház 1912-ben épült. Azelőtt a Berig-ház volt a község-ház majd annakelőtte a Molná r-bácsi háza a Hősök emlékműve mellett, Tömegszervek: MDP helyi szervezete, titkára Szigeti Gyula, MNDSz, titkára Potó Ferencné, DISZ, titkára Kántor Ferenc, a Fölm. Szöv. jelenleg a jegyzőlakás mellett van, boltkezelő Kovács Ferenc ságvári lakos. A Vöröskereszt elnöke Biliczky Józsefné szüléssző. A tömegszervek kulturális vonalán különösen tél folyamán szépen dolgoznak. A kulturális intézményeket segítik. Egyizben énekkart és szinjátsszó csoportot is alakítottak és szép eredményt mutattak fel. Az ifjuságnak jól működő táncseportja volt. Az 1953 nyarán életbeléptetett kormányprogram még nagyobb lehetőségeket biztosít falun kulturális vonalon, hiszen az életszínvonal emelkedésével párhuzamosan a kulturális igények is megnövekedtek, és ezeket az igényeket teljes mértékben igyekszik kielégíteni a falu kulturális felemelkedésével, és nagyobb műveltségű szoc. embertípus kinevelése érdekében...

Összeállította: M ajtényi József áltisk. igazgató, ált. isk. tanár!

VII.

Ötéves-terv eredményei.

A lakosság létszáma eléggé változatos

1869-ben	1791	lakosa volt a falunak
1880-ban	1498	" "
1890-ben	1550	" "
1900-ban	1551	" "
1910-ben	1608	" "
1920-ban	1599	" "
1930-ban	1596	" "
1949-ben	1763	"/Lásd: VII. 4 .gf./

Az 1920-as és az 1930-as adatok alapján a lakosság létszáma csökken, oka: az első világháború, a fehérterror, s ennek hatása a gazdasági válság hatása érvényesül, kivándorlás, elköltözés száma elég nagy. 1949-től a mai napig a falu lakosságának létszáma szünetlenül csökken, oka: az óriási mértékben fejlődő ipar, mely felszívta a parasztság egy részét /Lásd: főterület megoszlását VII. 1. sz.gf.

Termelt növények mennyiségi eredménye.

Buza:	1951-ben	4560 q	volt,	Rozs:	1951-ben	553 q	volt,
~~Rizs:~~	1952-ben	4680		1952	658		
	1953	6930		1953	748		
	1954	5850		1954	550		

Árpa:	1951-ben	1360 q	volt,	Zab:	1951-ben	325 q	volt,
	1952	1620		1952	385		
	1953	1117		1953	385		
	1954	1710		1954	300		

Kukorica:	1951-ben	5280 q	volt,	Burgonya:	1951-ben	4400 q	volt,
	1952	5880		1952	4600		
	1953	6490		1953	5500		
	1954	5720		1954	6000		

Fontosabb növények holdankénti átlagtermése.

Buza:	1951-ben	8 q,	Rozs:	6,5 q,	Árpa:	8 q,	Zab:	6,5 q,	Kukorica:	11 q
	1952-ben	9	7	9	7	12				
	1953-ban	9	6,5	8,5	7	11				
	1954-ben	6,5	5,5	6	5	13				

Cukorrépa:	1951-ben	90 q,	Kender:	2
	1952-ben	92	20 q	
	1953-ban	95	20	
	1954-ben	100	22./Lásd: VII. 3 gf./	

Vetésterület:	1951-ben	570	buzából
	1952	585	
	1953	770	
	1954	990	

Rozs:	1951-ben	85 Kt.hold,	Árpa:	170 Kt.hold,	Zab:	60 Kt. hold,
	1952	94	180	55		
	1953	115	215	55		
	1954	100	285	60		

VII.

Kukorica:	1951-ben 480 kt.	Burgonya:	110 kt.	C.répa:	25 kt.	Kender:	-
	1952 490		100		25		44
	1953 590		110		16		50
	1954 440		120		20		50

/ Lásd: VII. 2.sz. gf./

Népidemokráciánk eredményei a falukban.

Nevezetesebb épületek 1912-ben a mai Tanácsház felépült. Régen a Molnár féle ház volt a községház majd későbbben Bering-féle. 1941-ben 40ezer Ft. költséggel épült a jegyző lakás. 1945-ben 130000 Ft. hold földet osztottak ki, 427 földigénylő között. Szőlőföldet 129 gazda kapott, melynek területe 102 kt. hold. Házhelyet 135 gazda kapott. A 3 éves tervben 40 ház felépült, s a falu két új hidat kapott. / Lásd: a fényképet / Az 5 éves tervben 6 ház épült fel, villanyhálózat kibővült kisadándón, ménistálló épült 33 ezer Ft-os költséggel, 1953-ban 70 ezer Ft-os költséggel épült a kulturház: mozihelységgel, olvasóteremmel van ellátva, kibővült a könyvtárral. A kulturház kapott 1600 Ft-os rádiót, asztalokat székeket, függönyöket. 1953-tól kezdve mindennapos autóbusz járat van Siófokra. E felsorolt tényeket a falu dolgozó népe Népköztársaságunk kormányától kapta s ezt úgy hálálja meg, hogy a ránk kiszabott feladatokat határidőre teljesíti.

Forrásmunka: Főisk. jegyzet

Laczkó D: Éstörténeli adatok.

Radnóti A: Balaton és környéke.

Tört. tár: Archeológiai ért.

Levélta'ri adatok.

Egyházi anyokönyv - és jegyzőkönyv.

Békési: Magyarország tört.

Analízisállomány 1930-ban.

Külső forrás 6,6-10%